

Merkityksellinen kokemus

Taideperustainen toimintatutkimus saven työstämisen merkityksistä

Rosa Kansala
Pro gradu -tutkielma
Kuvataidekasvatus
Taiteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
Kevät 2024

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Merkityksellinen kokemus:

Taideperustainen toimintatutkimus saven työstämisen merkityksistä

Tekijä: Rosa Kansala

Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 87, 4 liitettä

Vuosi: kevät 2024

Tiivistelmä

Tutkielmani tarkastelee savityöskentelyn merkityksiä taideperustaisen toimintatutkimuksen keinoin. Tutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä tutkimushenkilöt ilmentävät savityöskentelyllä olevan toimintakokemuksen yhteydessä? Lähestyn merkityksiä tarkastelemalla toiminnan aikaisia kokemuksia. Taustalla vaikuttavat uusmaterialistinen ajatus materiaalin toimijudesta ja John Deweyn kokemusfilosofia. Tutkielma tavoittelee tietoa, joka on sovellettavissa keramiikan opettajan työhön erityisesti harrastuskontekstissa. Tavoitteena on myös tutkimuksen osallistujien oman ymmärryksen lisääntyminen toiminnan henkilökohtaisista merkityksistä.

Aineistonkeruusyklejä oli kolme: keramiikan työpaja kuvataidekasvatuksen opiskelijoille Lapin yliopistolla Rovaniemellä, keramiikkakurssi Alankomaissa ja kolmanneksi tutkijan omiin savityöskentelyn merkityksiin syventynyt taiteellinen osio, joka toteutui Lapin yliopistolla. Aineistonkeruu on toteutettu ryhmässä puolistrukturoidulla teemahaastattelulla savityöskentelyn aikana. Ensisijainen aineisto koostuu äänitteistä ja tutkijan muistiinpanoista. Lisäksi tukena on valokuvia toiminnasta ja sen aikana syntyneistä esineistä.

Aineistosta muotoutui hermeneuttis-fenomenologisella sisällönanalyysillä kolme pääkoodia: 1) omaan luovuuteen ja itsen kehittämiseen liittyvät merkitykset, 2) saveen, kehoon ja aisteihin liittyvät merkitykset ja 3) terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät merkitykset. Aineistosta ilmenevät merkitykset ovat pääasiassa positiivisia ja henkilökohtaista kasvua edistäviä. Kuitenkin myös negatiiviset tunteet ja haasteet kuuluvat työskentelyprosessiin. Toiminnan aikaisten merkitysten tarkastelun voi nähdä syventäneen osallistujien oppimiskokemusta.

Avainsanat: Savityöskentely, merkitys, kokemus, materiaalin toimijuus

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title: A meaningful experience:

An art-based action research about the meanings of working with clay

Author: Rosa Kansala

Degree programme: Art education

Type of Work: Master's thesis

Number of pages: 87, 4 attachments

Year: Spring 2024

Abstract:

This thesis studies the meanings of working with clay by methods of art-based action research. My research question is: What meanings connected to working with clay do the participants express during action? I approach the meanings through focusing on the experiences aroused by action. This thesis is influenced by John Dewey's philosophy about experience and the neo-materialist view about material agency. The thesis seeks information that can be applied to the work of a ceramics teacher, especially in the field of art as a hobby. The aim is also to increase the participants' understanding of their personal meanings of the action.

There were three data collection cycles: a ceramics workshop for art education students at the University of Lapland in Rovaniemi, a ceramics course in the Netherlands and an artistic project about the researcher's own meanings of working clay, taken place at the University of Lapland. The data collection was carried out in a group with a semi-structured thematic interview while working with clay. The primary data consists of audio recordings and the researcher's notes which are supported by photos of the activity and the objects created.

Through a hermeneutic-phenomenological content analysis, three main codes were formed: 1) meanings related to one's own creativity and self-development, 2) meanings related to clay, body, and senses, and 3) meanings related to health and well-being. The meanings are mainly positive and promoting personal growth. However, negative emotions and challenges are also part of the working process. Reflecting on the meanings during action can be seen to have deepened the learning experience of the participants.

Keywords: Working with clay, meaning, experience, material agency

Sisällys

1.	Johdanto	1
2.	Tutkielman teoreettiset taustat	6
2.1.	Uusmaterialismi ja materiaalin toimijuus.....	6
2.1.1.	Savi työskentelymateriaalina.....	9
2.1.2.	Fenomenologian ja hermeneutiikan näkökulmat	11
2.2.	Pragmatismi ja Deweyn kokemusfilosofia.....	13
3.	Katsaus harrastamisen merkityksin ja keholliseen kokemiseen.....	17
4.	Strategiana taideperustainen toimintatutkimus	20
4.1.	Merkitysten jäljillä taiteellisen toiminnan kautta	20
4.2.	Tutkielman kontekstit: kolme tutkimussykliä	22
4.2.1.	Keramiikan kertaus -harjoitustyöpaja Suomessa	24
4.2.2.	Joy from Clay -keramiikkakurssi Alankomaissa	25
4.2.3.	Riskirakenteita – tutkielman taiteellinen osio	27
4.3.	Aineiston keruuta keskustelun ja toiminnan äärellä	30
4.4.	Aineiston käsittely	33
4.5.	Tutkimusetiikka ja luotettavuus.....	37
5.	Tulokset.....	40
5.1.	Luovaa ja kehittävää toimintaa.....	40
5.1.1.	Valmistetut esineet	40
5.1.2.	Itsen kohtaamista ja kehittämistä materiaallisen työskentelyn kautta.....	44
5.2.	Keho, aistit ja aktiivisesti toimiva savi.....	49
5.2.1.	Vuorovaikutusta materiaalin kanssa.....	50
5.2.2.	Kehollinen tietäminen ja täyteläinen kokeminen	56

5.3. Terveyttä ja hyvinvointia edistämässä.....	61
5.3.1. Keskittymiskykyä, rentoutusta ja palautumista.....	62
5.3.2. Itse valittu tie ja sen mutkat.....	64
5.3.3. Sosiaaliset merkitykset.....	68
6. Yhteenveto	73
7. Pohdinta.....	78
Lähteet:.....	81
Liitteet	88
1. Litterointimerkkien selitykset	88
2. Suostumuslomakkeet.....	89
3. Haastattelukysymykset keramiikkakurssilla	91
4. Selvitys tutkielman taiteellisesta osiosta	92

1. Johdanto

Keramiikan harrastaminen on uutisoinnista päätellen kasvattanut suosiotaan viime vuosina, ja 2019 alkaneen koronaviruspandemian arvellaan vauhdittaneen kasvua entisestään. Kansalaisopistojen kursseille jonotetaan, eikä kaikille halukkaille välttämättä pystytä järjestämään opetusta. (Ks. esim. Helinko, 2021; Nykänen, 2021; Pakarinen, 2020.) Helsingissä työväenopiston syksyn 2023 keramiikkakursseille pääsi mukaan yli viisisataa osallistujaa, mutta jonoon jäi yli kolmetuhatta (Ikola, 2023a). Kansalaisopistojen liiton mukaan keramiikka oli syksyn 2023 suosituin kurssiaihealue Suomessa (Ikola, 2023b). Keramiikan suosio herätti haluni ymmärtää paremmin harrastustoiminnan aikaisia kokemuksia ja syitä sen vetovoimaisuuteen. Aiheen valintaan vaikutti myös henkilökohtainen kiinnostukseni keramiikan tekemiseen ja opettamiseen.

Tutkin pro gradu -tutkielmassani toimintakokemuksen kautta muodostuvia merkityksiä. Pyrin selvittämään, minkälaisia merkityksiä savityöskentelyllä on niille, jotka sen pariin hakeutuvat. Viittaan tutkimuksen osallistujiin sanalla tutkimushenkilöt. Tutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä tutkimushenkilöt ilmentävät savityöskentelyllä olevan toimintakokemuksen yhteydessä? Tutkimuskysymykselläni viittaan sekä tietoisesti sanoitettuihin merkityksiin että tiedostamattomiin merkityksiin, jotka ovat muilla tavoin havaittavissa tutkimushenkilöiden toiminnassa. Päästäkseni merkitysten äärelle syvennyn savityöskentelyn yhteydessä koettuihin ja sanoitettuihin kokemuksiin. Kokemus on tutkielmassani kuin ovi, jonka takana merkitykset ovat.

Tutkielmani sijoittuu kuvataidekasvatuksen tutkimuskenttään. Kuvataidekasvattajalle valmius opettaa keramiikkaa voi tulla tarpeelliseksi esimerkiksi peruskoulun ja toisen asteen oppilaitoksissa sekä erityisesti vapaan sivistystyön kentällä, kuten kansalaisopistoissa, kansanopistoissa tai kesäyliopistoissa (Finlex, 2022). Savityöskentelyn löydetty merkitykset voivat antaa keramiikan opettajalle työkaluja opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen sekä oppijoiden käsitysten, odotusten ja tunteiden kohtaamiseen ja positiiviseen haastamiseen. Olen rajannut tutkimukseni koskemaan keramiikkaa vapaa-ajan harrastuksena, koska koulukontekstissa toiminnan mahdollinen pakollisuus saattaisi vaikuttaa koettuihin merkityksiin. Rajaukseni ei kuitenkaan poista mahdollisuutta soveltaa tutkielmani tuloksia myös peruskoulussa tai lukiossa.

Merkitykset ovat oleellisessa asemassa, kun pyritään ymmärrykseen taiteellisista kokemuksista ja toiminnasta (Anttila, 2010, s. 158). Käsitteenä merkitys voi tarkoittaa sisältöä, jota jokin henkilö, olento tai asia pyrkii viestimään kommunikaatiollaan (Kotimaisten kielten keskus, 2023a). Merkitys voi olla myös arvolla latautunut tunne- tai muu side johonkin esineeseen tai asiaan. Jonkin asian merkityksellisyys on osoitus sen tärkeydestä. (Kotimaisten kielten keskus, 2023a.) Kokemus puolestaan voi viitata tottumukseen, johonkin koettuun tilanteeseen tai elämykseen, tai määritellä työhön tai harrastukseen liittyvää harjaantuneisuutta (Kotimaisten kielten keskus, 2023b). Kokea-verbi viittaa suomen kielessä kokeilevaan tutkimiseen ja vaivannäköä edellyttävään tiedon hankkimiseen (Kotimaisten kielten keskus, 2023b).

Pragmatistisen filosofian edustaja John Dewey luonnehti elämän tärkeiden kokemusten sisältävän läpikäymistä, altistusta jollekin, ja joskus myös kärsimystä (Dewey, 2010/1934, s. 56). Ymmärrys kokemuksen rakenteesta nojautuu tutkielmassani Deweyn kokonaisvaltaisena pidetyn luonnehdinnan varaan (Westerlund & Väkevä, 2010 s. 37–38). Dewey jakaa kokemuksen jäsentymättömään, ajelehtivaan kokemiseen ja syvällisempään, yksittäiseen täyskokemukseen, jolla on alku- ja päätepiste sekä jokin laatupiirre, jonka avulla kokemusta voi jälkeenpäin kuvaila (Dewey, 2010/1934, s. 49–52). Dewey luonnehti ympäröivää yhteiskuntaa jo 1930-luvulla kiireiseksi ja kärsimättömäksi, ja kokemusmaailmaa pinnalliseksi (Dewey, 2010/1934, s. 61). Kokemusten syvät merkitykset jäävät havaitsematta, eikä kokemus pääse kehittymään täydeksi, jos seuraava kokemus on liian pian suorituslistalla (Dewey, 2010/1934, s. 61). Omassa ajassamme sosiaalinen media ja muut sähköiset viestimet ovat omiaan katkaisemaan kokemuksesta siivet. Arvostamme ja haemme kokemuksia, mutta liian usein siksi, että saisimme niiden kautta elämämme näyttämään hyvältä ulospäin. Työelämä seuraa meitä usein kotiin ja harrastuksiin saakka, ja aina tavoitettavissa oleminen vaikeuttaa keskittymistä ja vallitsevien olosuhteiden tietoista havainnoimista. Deweyn mukaan syvä kokeminen ja kyky keskittyä hetkeen rakentaisivat kuitenkin ihmisen hyvinvointia ja onnellisuutta (Dewey, 2010/1934, s. 28–29).

Laki vapaasta sivistystyöstä määrittelee hyvinvoinnin edistämisen opetuksen tavoitteeksi muun muassa elinikäisen ja omaehtoisen oppimisen, ihmisten monipuolisen kehittymisen, tasa-arvon, osallisuuden ja yhteisöllisyyden ohessa (Finlex, 2022). Myös esimerkiksi lukion opetussuunnitelman perusteissa määritellyistä laaja-alaisen osaamisen alueista keskeisimmäksi määritellään hyvinvointiosaaminen (OPH, 2024). Westerlund ja Väkevä (2010, s. 41–43) pohjaavat Deweyn kokemusfilosofiaan esittäessään, että taidekasvatuksella on tärkeä tehtävä opastaa pääsemään osalliseksi taiteen keinoin saavutettavista laadukkaista täyskokemuksista. Taiteen kautta

voimme oppia myös näkemään elämän eri vaiheiden ja laatujen merkityksellisyyden (Westerlund & Väkevä, 2010, s. 42). Opastamalla henkilökohtaisten merkitysten tutkimiseen savityöskentelyn aikana voi keramiikan opettaja auttaa oppijaa syvempään oppimiskokemukseen sekä itsetuntemuksen lisäämiseen ja tätä kautta oman hyvinvoinnin edistämiseen.

Tutkielmani taustalla vaikuttaa uusmaterialistinen ajattelu, johon linkittyvät kuvanveistäjä ja taiteen tohtori Riikka Mäkikoskelan luonnehdinnat kolmiulotteisesta taiteen tekemisestä: Teokset muotoutuvat kehollisen, aistisen ja materiaalin kanssa vuorovaikuttavan prosessin myötä. (Mäkikoskela, 2009, s. 137.) Uusmaterialismi liittyy posthumanistiseen filosofiaan, jossa kyseenalaistetaan ihmisen erityisasema muita lajeja ja ympäristöä merkittävämpänä olentona. (Lummaa & Rojola, 2014, s.14; Rosiek, 2017, s. 32) Uusmaterialismissa toimijuuden ajatellaan olevan kaiken materiaalin, ei vain elollisten olentojen, ominaisuus (Rosiek, 2017, s. 32–35). Mäkikoskela toteaa maailman yhteisyyden tiedostamisen sekä siitä kumpuavan kehollisen ja aistisen taiteellisen työskentelyn lisäävän elämän mielekkyyttä (2009, s. 138). Tämän inspiroimana näkökulmat ihmisen ja materiaalin välisestä vuorovaikutuksesta sekä kehollisuudesta kolmiulotteisessa luovassa työskentelyssä ovat myös tutkielmassani mukana.

Tehdessäni taustakartoitusta tutkielmaani varten totesin, että savityöskentelyn merkityksiin liittyvää tutkimusta on vaikea löytää. Tutkijat M. Rebecca Genoe ja Toni Liechty viittaavat useisiin aikaisempiin tutkimuksiin todetessaan, että luoviin harrastuksiin liittyvä tutkimus keskittyy usein käsitöihin ja maalaukseen sekä näiden harrastusten hyvinvointia lisääviin ominaisuuksiin (2017, s. 91–94). He jatkavat kertoen, että keramiikkaharrastuksen yhteisöllisiin merkityksiin – joka oli heidän tutkimuksensa lähtökohta – liittyvää tutkimusta tarvitaan lisää (Genoe & Liechty, 2017, s. 94). Haluan välttää tutkielmassani savityöskentelyn välineellistämisen vain hyvinvoinnin edistämiseen, joten pidän tutkimuskysymykseni avoimena kaikille ilmeneville merkityksille. Mahdollisuus, että taiteen oppimisen kontekstissa voi ilmetä myös negatiivisia kokemuksia, unohdetaan helposti (Anttila, 2011, s. 152).

Tutkielmani hypoteesi perustuu keramiikkaharrastusta, muita luovia harrastuksia ja kolmiulotteista taiteellista työskentelyä käsitelleisiin tutkimuksiin, joita esittelen luvussa 3. Lisäksi niin omat kuin keramiikan harrastajilta kuulemani kokemukset ovat vaikuttaneet ennako-oletuksiini. Viime vuosina moni tuntemistani on joko aloittanut harrastamisen tai harkitsee sen aloittamista. Syiksi on kuvailtu muun muassa savityöskentelyn terapeuttisuutta ja maadoittavaa vaikutusta. Oletin tieto- ja viestintäteknologian täyttämän ja stressaavan arkemme luovan tarpeen tehdä vastapainoksi jotakin konkreettisen tuntuista, joka auttaa keskittymään hetkeen.

Savityöskentely on tutkimuksessa koettu omaksi ajaksi, jonka vaatima keskittyminen auttaa unohtamaan muut huolet (Genoe & Liechty, 2017, s. 96). Samoin koetaan myös tekstiilikäsittöiden kohdalla (Härkönen, 2021, s. 218; Pöllänen, 2015, s. 73). Pohdin savityöskentelyn mahdollisesti vastaavan kaupungistuneen ihmisen tarpeeseen tulla jälleen lähemmäksi luontoa, ja ehkä myös lapsuuttaan. Filosofian tohtori Jerry Rosiek kuvailee taidetta keinoksi herkistää itseämme uusille kokemisen ja olemisen tavoille (Rosiek, 2017, s. 32). Savityöskentely voi olla myös keino rakentaa omaa identiteettiä tai löytää itsestä kadoksissa olleita palasia. Oletin savityöskentelyyn liittyvien kokemusten olevan pääasiassa positiivisia, mutta omien kokemusteni perusteella odotin prosessiin mahtuvan myös negatiivisina pidettyjä tunteita ja haastavia tilanteita. Arvelin tutustumisen toisiin harrastajiin olevan helppoa yhteisen tekemisen äärellä (ks. Genoe & Liechty, 2017, s. 96). Olin kokenut sosiaalisen median keramiikka-aiheisen sisällön lisääntyneen, minkä oletin kasvattaneen innostuneisuutta harrastusta kohtaan.

Tutkielmani on taideperustainen toimintatutkimus. Strategiassa yhdistyvät taideperustainen tutkimus ja toimintatutkimus, ja tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat usein mukana luomassa aineistoa toiminnan kautta (Jokela & Huhmarniemi, 2020 s. 40–42; Leavy 2018, s. 4). Aineistoni on kerätty kolmen toimintasyklin aikana. Ensimmäinen sykli toteutui kolmetuntisen keramiikkatyöpajan aikana Suomessa ja toinen kuusipäiväisellä keramiikkakurssilla Alankomaissa. Ensimmäisen ja toisen syklin ensisijainen aineisto koostuu savityöskentelyn aikana ryhmässä toteutetuista puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Lisäksi keräsin havaintojani tutkimuspäiväkirjaan. Kolmas sykli muotoutui tutkielmani taiteellisen osion ympärille. Tarkastelin merkityksiä, jotka itse liitin savityöskentelyyn, ja vertailin niitä tutkimuksen osallistujien antamiin merkityksiin sekä tutkielmani teoreettisiin lähtökohtiin. Kolmannen syklin ensisijainen aineisto muodostuu taiteellisen työskentelyni aikaisista muistiinpanoista. Haastattelujen ja muistiinpanojen tueksi olen valokuvannut tutkimushenkilöiden valmistamia esineitä ja työskentelyä sekä omaa taiteellista työskentelyäni. Tutkimukseen osallistui niin keramiikkaa jo jonkin aikaa harrastaneita kuin vasta-alkajiakin. Osallistujia yhdisti kiinnostus savityöskentelyä kohtaan. Osallistuin aineiston keruuseen itse sekä tutkimushenkilönä että tutkijana. Vastasin haastatteluiden aikana myös itse kysymyksiini ja haastateltavien minulle esittämiin kysymyksiin. Muovailin välillä osallistujien mukana myös omia savitöitäni.

Keräsin aineistoa toiminnan äärellä tapahtuvan keskustelun avulla, koska halusin päästä kiinni merkityksiin, jotka saattoivat olla tutkimushenkilöille itselleenkin vielä piilossa. Metodi mahdollisti osallistujille omien kokemusten syvällisen tarkastelun, niihin liittyvien merkitysten

oivaltamisen ja merkitysten mahdollisen kehittymisen prosessin aikana. Haastateltavien oman luovan toiminnan tarkoitus oli herätellä keskusteluun uusia tasoja. Kun konkreettisesti muotoilee käsissään savikappaletta, on helpompi kertoa esimerkiksi vaikeasti sanoitettavista kosketukseen perustuvista kokemuksista.

Koska tavoittelen opetustyössä hyödynnettävää tietoa, on tutkielmani tiedonintressi pragmatistinen: Tiedon suhde totuuteen punnitaan sen käytäntöön sovellettavuuden kautta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 159). Analysoin aineistoni laadullisen, hermeneuttis-fenomenologisen sisällyksen avulla. Hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote painottaa merkityksiä ja kokemuksia sekä niiden yhteyksien ymmärrystä ja tulkintaa, pyrkien tuomaan esiin myös tiedostamattomia kokemuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 36–41). Aineiston purkamisessa käytin tutkimuskysymyksen lisäksi seuraavia analyysikysymyksiä: Kuinka materiaalin toimijuus ja tutkimushenkilöiden suhtautumisen siihen ilmenevät aineistossa? Minkälaisia tulokset ovat suhteessa muihin keramiikkaharrastusta tai muuta luovaa toimintaa käsitelleisiin tutkimuksiin? Kuinka savityöskentelyn aikainen kokeminen ilmenee suhteessa Deweyn kokemusfilosofiaan?

Tutkielmani rakenne on seuraava: Aluksi luvussa kaksi avaan tutkielmani teoreettiset taustat. Aloitan esittelemällä uusmaterialismin ja siihen liittyvän ajatuksen materiaalin toimijuudesta. Kerron savesta työskentelymateriaalina ja pohdin, kuinka toimijuuden voi ajatella ilmenevän siinä. Avaan fenomenologian ja hermeneutiikan näkökulmia ja käyn myös tarkemmin läpi pragmatistiset lähtökohdat ja Deweyn kokemusfilosofian yhteydet tutkielmaani. Tutkielmani kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksia, joilla on samankaltaisuuksia tutkielmani kanssa ja jotka ovat vaikuttaneet aineistoni keruuseen ja analyysiin sekä hypoteesiini. Luvussa neljä esittelen tutkielmani strategian, taideperustaisen toimintatutkimuksen, käyn läpi tutkielman tapahtumakontekstit ja esittelen tutkimuksen osallistujat. Tästä jatkan kuvailemalla aineiston keruuta ja analyysiä. Neljännen luvun päätteeksi arvioin vielä tutkielmani luotettavuutta ja toteutusta eettisestä näkökulmasta. Luvussa viisi esittelen analyysini tulokset vertaillen niitä aiempiin tutkimuksiin ja taustateoriaan. Yhteenvedossa, luvussa kuusi tiivistän tulokseni ja huomioin, mitä uutta tutkielmani toi esille.

Seitsemännessä luvussa päätän tutkielmani pohdintaan siitä, mikä aineiston anti lopulta oli, ja kuinka keramiikan opettaja voi työssään huomioida ja hyödyntää savityöskentelyyn liitettyjä merkityksiä oppijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Punnitsen myös sitä, miten merkitysten tarkastelu vaikutti savityöskentelyn kokemukseen, mitä olisin voinut tehdä toisin ja minkälaisia näköaloja tutkielmani avasi tulevaisuuden kannalta.

2. Tutkielman teoreettiset taustat

Tässä luvussa käsittelen filosofisia näkökulmia, jotka ovat vaikuttaneet tutkielmani taustalla. Tutkielmani ei ole tarkkarajainen, vaan yhdistelen useita eri näkökulmia perustellakseni tutkimusaiheeni merkittävyyttä ja löytääkseni keinoja sen lähestymiseen. Aluksi esittelen uusmaterialistisen filosofian sekä ajatuksen materiaalin toimijuudesta, joka on tutkielmani kannalta merkittävä kehysajatus. Kuvailen, kuinka toimijuuden voi nähdä ilmenevän savimateriaalin ominaisuuksista. Esittelen myös fenomenologisia ja hermeneuttisia katsantokantoja suhteessa materiaalin toimijuuteen, kokemukseen ja merkitykseen. Tästä jatkan tutkielmani pragmatistisiin lähtökohtiin ja filosofi John Dewey'n syvälliseen luonnehdintaan kokemuksesta. Käyn läpi myös materiaalin toimijuuden ja Dewey'n filosofian välisiä yhteyksiä.

2.1. Uusmaterialismi ja materiaalin toimijuus

Filosofian tohtori Jerry Rosiek toteaa, että kvalitatiivisessa, ja erityisesti taideperustaisessa tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä lisääntynyt liikehdintä erilaisia filosofisia suuntauksia, joiden yhtenä yhdistävänä ajatuksena on toimijuus kaikkialla läsnä olevana ominaisuutena (Rosiek, 2017, s. 32). Rosiek itse käyttää ilmiöstä termiä uusmaterialismi. filosofialle on keskeistä, ettei toimijuus rajoitu vain ihmiseen, vaan on osa kaikkea materiaa ja meitä ympäröivää maailmaa (Rosiek, 2017, s. 32–33). Tiedonhankinnan tarkoituksena ei ole todistaa yhtä ainoaa todellisuuden representaatiota oikeaksi. Filosofiasa halutaan myös välttää asettamasta todellisuuden kaikkia merkityksiä pelkästään ihmisen toiminnan varaan. (Rosiek, 2017, s. 33–35.)

Tieteen ja filosofian professori Manuel DeLanda sekä filosofi ja feministinen teoreetikko Rosi Braidotti alkoivat ensimmäisten joukossa käyttää uusmaterialismi-termiä 1990-luvun loppupuolella (van der Tuin & Dolphijn, 2010, s. 153). Toisaalta Rosiek valottaa, ettei ajatus materiaan aktiivisesta toimijuudesta suinkaan ole uusi, vaan viitteitä siitä on esiintynyt eri muodoissa esimerkiksi jo klassisten pragmatistien filosofioissa, joita avaan luvussa 2.2 (Rosiek, 2017, s. 32; van der Tuin & Dolphijn, 2010, s. 153). Jo Marx (1818–1883) luonnehti, etteivät ajatuksemme muovaa materiaalista maailmaa läheskään niin paljon kuin materiaallinen maailma

muovaa ajatuksiamme (Rosiek, 2017, s. 32). Materiaalla Marx tarkoitti tosin arkipäivän resursseja ja taloudellisia edellytyksiä, jotka ohjaavat toimintaamme ja identiteettimme muodostumista (Rosiek, 2017, s. 32).

Rosiek suhtautuu kaikenkattavaan toimijuuteen varauksella, sillä riskinä on tutkimuksen toteuttajan jääminen pelkän sivustaseuraajan asemaan (Rosiek, 2017, s. 36). Hän erottelee pragmatisti Sanders Peircen (1839–1914) ajatuksiin pohjaten toimijuuden ja mekaniikan toisistaan, käyttäen esimerkkinä auton moottoria (Rosiek, 2017, s. 36). Jos moottorista hajoaa tärkeä osa, sen mekaniikan toiminta loppuu. Toimijuuden ilmiössä on kyse materian uudelleen järjestäytymisestä toiminnan jatkumiseksi, mistä Rosiek käyttää esimerkkinä kasvin siementä, joka maahan pudotessaan reagoi ympäristön muutokseen ja alkaa itämään. (Rosiek, 2017, s. 36.) Elollisten materioiden kohdalla toimijuus on helppo ymmärtää, mutta pysähtyneiltä vaikuttavien asioiden, kuten esimerkiksi keraamisten astioiden, muutos- ja mukautumiskykyä on vaikeampi nähdä. Onkin mentävä riittävän syvälle, ihmissilmälle näkymättömän mikroliikkeen tasolle, että materian värähtely ja jatkuva muotoutuminen voidaan havaita (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48).

Uusmaterialismissa on kyse niin ontologiasta, eli olemassaolon ilmenemistapojen tutkimisesta, kuin epistemologiastakin, eli perustellun teorian muodostamisesta tästä olevasta (van der Tuin & Dolphijn, 2010, s. 167). Teoreettisen fysiikan tohtori ja feministinen teoretikko Karen Barad lisää ajatteluun myös eettisen tason. Hän lähestyy ihmisen ja maailman välistä roolia luoden teorian toimijuuden realismista (agential realism), joka kyseenalaistaa ihmisen aseman kaiken keskiössä. (Barad, 2007, s. 25–26.) Sen sijaan ihminen on osa universumia ja osallistuja sen materiaalisessa muodostumisessa (Barad, 2007, s. 178). Barad ei kuitenkaan halua täysin sulkea pois ihmisen ja ei-ihmisen eroa, vaan tarkastella sitä eri näkökulmasta (Barad, 2007, s. 32). Maailman muotoutumisessa ja sen osasten keskinäisissä suhteissa on kyse yhteistoimijuudesta (intra-action) (Barad, 2007, s. 37).

Baradin teoriassa ontologiset eli olemassaolon perusyksiköt eivät ole tarkkarajaisia tai tietyillä ominaisuuksilla määriteltyjä, vaan ennemmin ilmiöitä, joiden sisäinen toimijuus tulee näkyväksi eri toimijoiden kohtaamisten ja yhteen nivoutumisten kautta (Barad, 2007, s. 33, 141). Toimijuus merkitsee näiden kohtaamisten ja vuorovaikutuksen dynamiikkaa (Barad, 2007, s. 141). Materiaalin toimijuus ei ole tietoista, suunnitelmallista toimintaa, tai ominaisuus, joka jollakin asialla on, vaan se on tekemistä ja olemista toistuvissa uudelleen järjestyvissä aika-avaruuden suhteissa (Barad, 2007, s. 178; Rosiek, 2017, s. 33). Toimijuuden realismin mukaan materia ei ole vain tiettyjen ominaisuuksien kiinteä kokoonpano, vaan sillä on jatkuvasti

muuttuva ja toimiva olemus (Barad, 2007, s.137, 151). Siksi materiaan tulisi suhtautua aktiivisena toimijana, joka ei vain ole jotakin, vaan on tulossa joksikin (Barad, 2007, s. 141).

Uusmaterialistiseen ajatteluun kuuluu myös sen tiedostaminen, että myös ihmiskehomme koostuu materiasta, mikä auttaa hahmottamaan meitä ympäröivän materian arvon (Hood & Kraehe, 2017, s. 35–37). Tämä voi antaa uutta näkökulmaa myös siihen, kuinka suhtautua hyödyntäämme materiaan. Myös työvälineet ovat itsessään ilmiöitä, eivätkä vain hyllyllä käyttöönottoa odottavia tarvikkeita (Barad, 2007, 170). Ihminen ei ole vain välineen ohjaaja ja käyttäjä, vaan osallistuja maailman rakentumisessa: niissä ilmiöissä ja toiminnoissa, jotka välineen kautta toteutuvat (Barad, 2007, 170). Materiaalinen vuorovaikutus rakentaa myös ihmistä. (Barad, 2007, s. 168). Jos pidämme kiinni ihmisen ja ei-ihmisen absoluuttisesta rajasta, menettämme suuren osan mahdollisuuksista ja toimijuuden ulottuvuuksista (Barad, 2007, s. 178).

Ajatus materiaalin toimijuudesta tuo uudenlaisen näkökulman tutkimiini savytyöskentelyn merkityksiin. Barad toteaa, ettei materiaa ja merkitystä voi koskaan täysin erottaa toisistaan (Barad, 2007, s. 3). Merkitysten semanttiset sisällöt muodostuvat jatkuvien vuorovaikutuksellisten tapahtumaketjujen kautta alati liikkuvassa ja muuttuvassa maailmassa. Näin ollen merkitysten sanallistaminen ei voi koskaan täysin tavoittaa merkitystä kokonaisuudessaan. (Barad, 2007, s. 148–149.) Materia ei myöskään tarvitse sen ulkopuolelta tulevaa sysäystä muodostaakseen merkitystä (Barad, 2007, s. 151). Kaikki merkitykset eivät välttämättä kytkeydykään suoraan tutkimushenkilöihin itseensä. Itsen ulkopuolella olevan toimijuuden tiedostaminen voi antaa uutta ymmärrystä luovasta prosessista ja itsen yhteydestä ympäröivään materiaan. Pohdinnan aiheeksi tulee myös ihmisen eettinen suhde ei-ihmiseen toimijaan (Rosiek, 2017, s. 36). Uusmaterialistinen ajattelutapa korostaa materian olevan osallinen todellisuuden rakentumisessa. Näkökulma voisi auttaa meitä näkemään maailman suurempana kokonaisuutena, jonka osasia olemme. (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48.)

Materiaalisuus ei ole vain ihmisen aikaansaannos, eikä ihmisen valta ulotu kaikkeen toimijuuteen (Barad, 2007, s. 183; Hood & Kraehe, 2017, s. 35). Mäkikoskela (2015) tarkasteli väitöstudiumuksessaan oman taiteellisen työskentelynsä kautta, voiko hän pakottaa materiaalin ennalta ajattelemaansa muotoon. Useampi teoksen valmistamisprosessi kuitenkin todisti, että ennalta määritelty idea muuttuu kehollisen, tilallisen ja materiaallisen työskentelyn myötä. (Mäkikoskela, 2015, s. 236.) Materiaalin ja ympäristön ominaisuuksissa ja toiminnassa on seikkoja, joihin emme voi vaikuttaa. Olemme luovassa prosessissa sekä osallisena teoksen syntyyn että tapahtuman sivustaseuraajana (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48).

2.1.1. Savi työskentelymateriaalina

Savea työstäessä ajatus aktiivisesti toimivasta materiaalista tulee käsin kosketeltavan konkreettiseksi. Vaikka suunnitelmissa on tietty muoto, saa harvoin taitavinkaan tekijä kaikkien prosessin eri vaiheiden jälkeen käsiinsä juuri sellaisen valmiin esineen kuin ajatteli. Tarkoin tarkasteltuna jopa kaupallisesti valmistetut astiat ovat yleensä johonkin suuntaan vinoja tai soikeita. Prosessina aikana tapahtuu jotakin, mihin ihmisen käsi ei voi vaikuttaa.

Savi on kiviaineksen rapautumisen kautta syntynyt kivennäismaalaji, jonka raekoko on maala-jeista kaikkein hienojakoisin (Palmu ym., 2022). Veteen yhdistettynä savesta tulee plastinen eli helposti muovailtava massa, jota ihmiskunta on hyödyntänyt muun muassa rakentamisessa jo ennen kuin opittiin, että korkeassa lämpötilassa savi muuttuu kestäväksi keramiikaksi (Jylhä-Vuorio, 2020, s. 32–34; Palmu ym., 2022). Tämä tapahtui mahdollisesti, kun maan huomattiin muuttuvan nuotion alla kovaksi (Mattison, 2003, s. 189). Aluksi saviesineet olivat hauraita ja huokoisia, mutta Kiinassa ja Japanissa alettiin polttaa keramiikkaa korkeammissa lämpötiloissa mahdollisesti jo yli 5000 vuotta sitten (Mattison, 2003, s. 6). Riittävän korkeassa lämpötilassa savi kuumenee lähelle sulamispistettään ja sen rakenne tiivistyy eli sintrautuu. Tämän jälkeen savi ei enää liukene veteen, vaan siitä on tullut keramiikkaa. (Palmu, ym., 2022.)

Savimateriaalilla on vahva kytkös ihmiskunnan kehitykseen ja kulttuurihistoriaan jo vuosituhsien ajalta (Mattison, 2003, s. 6). Tästä kertovat esimerkiksi keramiikan koristelutyyppeihin mukaan nimetyt aikakaudet, kuten nauhakeraaminen kausi tai geometrinen kausi (Wallner, 1991, s. 8). Jokiniemeltä kaivetut arkeologiset löydökset osoittavat ihmisen hallinneen keramiikan taitoja Suomenkin alueella jo yli 5500 vuotta sitten (Blom, 2020). Vaikka varhaisimpien astioiden tarkoituksena on ollut ruuan säilytys, on keramiikalla ja savella ollut osuutensa myös rituaaleissa ja uskonnoissa. Esimerkiksi Unkarista ja Azerbaidzhanista on löydetty hautoihin kulttiesineinä asetettuja astioita noin 8000 vuoden takaa (Mattison, 2003, s. 6). Äitijumalhahmoja esittäviä savifiguureita on löydetty esimerkiksi Kreetalta muinaisen minolaiskulttuurin alueilta (Wallner, 1991, s. 11). Raamatussa¹ on useita vertauskuvallisia viittauksia saveen. Esimerkiksi Jumalaa verrataan saventalajaan luojana ja elämän antajana (ks. esim. R. 1992, Jer. 18:1–6; R. 1992, Jes. 29:16; R. 1992, Jes. 64:9).

¹ Käytän Raamattuun viitatessa perinteistä järjestelmää, jossa mainitaan ensiksi käännöksen julkaisu-
vuosi, kirjan nimi lyhennettynä, luku ja lopuksi jae.

Nykypäivän länsimaisessa kulttuurissa käytämme keraamisia esineitä päivittäin. Juomme niistä aamukahvimme, teemme niihin tarpeemme ja vuoraamme niillä kotimme seiniä ja lattiaita. Sähköjärjestelmissämme käytetään keramiikkaa. Museoissamme on keraamisia taide-esineitä ja paistinpannuissamme keraamisia pinnoitteita. Elämämme olisi varsin erilaista ilman savea ja keramiikkaa.

Työskentelymateriaalina savi on monipuolinen. Sen koostumus vaihtelee esiintymispaikoittain rapautumistavan, mineraalikoostumuksen ja savikerrostumien iän mukaan. Suomen maaperästä löytyvä savi on pääasiassa punaiseksi poltossa muuttuvaa rautapitoista savea, jonka sijainteihin ja koostumukseen jääkausi on merkittävästi vaikuttanut. (Jylhä-Vuorio, 2020, s. 38–40; Palmu, ym., 2022.) Luonnonmateriaaleihin liittyy aina pientä epävarmuutta ja laadun vaihtelua. Nykyteknologia on kuitenkin mahdollistanut savimassojen tarkan laatukontrollin ja kaupasta ostetussa teollisesti valmistetussa savessa on vähemmän yllätyksellisiä ominaisuuksia kuin luonnonsavessa (Jylhä-Vuorio, 2020, s.41; Palmu ym., 2022). Massat ovat huolellisesti eri maa-aineksista ja mineraaleista sekoitettuja tiettyjä käyttötarkoituksia ja lopputuloksia varten (Jylhä-Vuorio, 2020, s.41–42). Samottia (jo poltettua savirouhetta) tai muita lisäaineita lisäämällä savien ominaisuuksiin voi vaikuttaa vielä lisää (Mattison, 2003, s. 15).

Kaikilla taiteessa käytetyillä materiaaleilla on ominaispiirteitä, jotka voivat joko haitata työskentelyä tai edistää sitä. Se, kuinka hyvin tekijä tuntee materiaalin ominaisuudet, vaikuttaa olennaisesti prosessiin ja lopputulokseen. Jotta savi päätyisi keramiikaksi, on matkalla monta eri työvaihetta ja sudenkuoppaa, joissa prosessi voi ottaa uuden suunnan – mitä savien työstäjät usein nimittävät epäonnistumiseksi. Saven on muovailtaessa oltava juuri sopivan plastista ja sitä on käsiteltävä oikein, ettei se esimerkiksi murru tai luhistu. Jotta saviesineestä tulisi keramiikkaa, on se poltettava riittävän korkeassa lämpötilassa (Palmu, ym., 2022). Liian korkeassa lämpötilassa esine sulaa laavaksi ja liian matalassa lämpötilassa sintrautuminen ei tapahdu eivätkä lasitteet sula kauniiksi pinnaksi (Laasasenaho ym., 2022, s. 27). Selvitäkseen ehjänä poltosta, on saviesineen oltava kokonaan kuiva, eikä siinä saa olla ilmataskuja, joista lämmitessään laajeneva ilma ei pääse purkautumaan ulos (Laasasenaho ym., 2022, s. 7–8). Esineen kuivatuksen täytyy tapahtua riittävän hitaasti ja tasaisesti, ettei esine halkeile tai väännä (Laasasenaho ym., 2022, s. 8). Onnistuneenkin työn kohdalla voi tulla yllätyksiä vielä lasituspolttovaiheessa. Lasitteen lopputulokseen vaikuttavat mm. lasitteen paksuus ja polttolämpötila (Palmu ym., 2022). Myös sillä, kuinka nopeasti uuni lämpenee tai jäähtyy voi olla lasitteiden kannalta merkitystä (Palmu ym., 2022).

Pohdin, voiko materiaalin ominaispiirteitä pitää aktiivisena toimijuutena, vai onko kuitenkin kyseessä Rosiekin luonnehtima mekaniikka, joka on tunnettava hyvin halutun lopputuloksen saavuttamiseksi (Rosiek, 2017, 36). Uusmaterialistisesta näkökulmasta ajatellen on mainitsemisen arvoista, että olen monesti kuullut puhuttavan saven muistista. Jos esimerkiksi pehmeitä savilevyjä vääntää, ja sen jälkeen suoristaa, tulee levy todennäköisesti polton aikana vääntymään uudelleen. Ilmiö johtuu poltonaikaisesta massan pehmenemisestä, jonka vuoksi esineen sisäiset jännitteet pyrkivät purkautumaan (Palmu ym., 2022). Esimerkiksi tasaiseksi siistityt saumakohdat saattavat polton aikana pullistua näkyviin (Palmu ym., 2022). Tätä voi pitää aktiivisena toimijuutena, mutta toisaalta emme vain ehkä ymmärrä saven mekaniikkaa kide- ja molekyyllitasolla riittävän hyvin, ja siksi sen toimia voi olla vaikea ennustaa.

Ehkäpä merkitystä onkin sillä, kuinka määrittelemme toimijuuden. Jos toimijuus vaatii taustalleen ajattelevan, elävän olennon, on saveen liittyvät erityisominaisuudet luokiteltava mekaniikaksi. Toisaalta Baradin mukaan tietoinen ajatustoiminta ei ole vaatimus toimijuudelle. Hän luonnehtii, että vuorovaikutuksessa on kyse jatkuvassa muutoksessa olevasta, johonkin ilmiöön reagoivasta sisäisestä toiminnasta, eikä tietäminen rajoitu pelkästään ihmisiin tai olentoihin, joilla on aivot. (Barad, 2007, s. 148–149.) Savi ei myöskään ole täysin eloton, epäorgaaninen massa, vaan sen sisältämät mikrobit vaikuttavat myös osaltaan saven muovailtavuuteen (Palmu, ym., 2022). Savimassan valmistamisen yksi työvaihe on iästämisen, jonka aikana massa saa levätä, että mikrobien määrä lisääntyisi. Jauheraaka-aineista valmistetun saven iästämiseen voi tarvita jopa vuosia. (Palmu, ym., 2022.) Baradin ajatuksiin pohjautuen myös työskentely-ympäristöllä voi ajatella olevan toimijuutta. Esimerkiksi ilmankosteus ja lämpötila tai työskentelytilan siisteys ja tilavuus vaikuttavat työskentelyprosessiin. Savi saattaa kuivua liian nopeasti tai hitaasti, tai sen työstämiselle ei ehkä ole riittävästi aikaa.

2.1.2. Fenomenologian ja hermeneutiikan näkökulmat

Tutkielmassani on hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote, jonka vaikutuksia tutkimuksen toteutukseen avaam enemmän luvussa 4.4. Seuraavaksi käsittelemme filosofioiden suhdetta materiaalin toimijuuteen sekä merkityksen ja kokemuksen käsitteisiin. Fenomenologiassa on kyse kokemuksen tutkimisesta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40). Oletuksena on, että ihminen toimii pääasiassa tarkoituksellisesti ja tätä kautta suhde maailmaan ja sen ilmiöihin muotoutuu merkitysten ympärille. Merkitykset eivät ole synnynnäisiä, vaan hyvin pitkälti opittuja siinä yhteisössä, jossa ihminen elää ja kasvaa, joten merkityksillä on myös yksilöitä yhdistävä, yhteisöllinen luonne. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40.)

Fenomenologian perustajana pidetään Edmund Husserlia (1859–1938), jolta Maurice Merleau-Ponty (1908–1961), toinen merkittävä fenomenologinen ajattelija, on ottanut paljon vaikutteita filosofiaansa (Kakkori, 2009, s. 2; Lefort, 1993 s. 6). Fenomenologian sisällä on aikojen saatossa esiintynyt hyvinkin erilaisia näkökulmia. Husserl perusteli ajatustaan fenomenologisesta reduktiosta Descartesin (1596–1650) filosofialla (Kakkori & Huttunen, 2014, s. 371), kun taas Merleau-Ponty vastusti Descartesin ajatteluun pohjautuvaa kartesiolaista dualismia (Merleau-Ponty, 2004/1945, s. x). Fenomenologisessa reduktiossa on kyse kaikkien ulkoisten, elämaailmasta kumpuavien vaikuttimien sulkemisesta pois, että voidaan keskittyä tietoisesti siihen, mitä asiat pohjimmiltaan ovat (Kakkori & Huttunen, 2014, s. 371–373). Kartesiolainen ajattelu jakaa mielen ja kehon erillisiksi toisistaan (Merleau-Ponty, 2004/1945, s. x). Esimerkiksi ihmisen peilikuva ei ole osa häntä, vaan peilin mekaniikasta johtuva ilmiö. Ihminen itse luo omassa mielessään yhteyden peilikuvansa ja olemuksensa välille. (Merleau-Ponty, 1993/1964, s. 36.) Merleau-Ponty oli kuitenkin toista mieltä. Näkevänä ja liikkuvana keho on osa maailman materiaa, ei siitä erillinen. Aistitut asiat ovat yhtä aistijansa kanssa. (Lefort, 1993, s. 6; Merleau-Ponty, 1993/1964, s. 22.) Näin ollen myös Merleau-Pontyn ajatuksissa voi nähdä yhteyksiä uusmaterialistiseen näkökulmaan. Hänen mukaansa fenomenologiaan kuuluu myös ajatus maailmasta olemassa olevana ja valmiina jo ennen kuin altistamme sen analyyseillemme ja pohdinnoillemme (Merleau-Ponty, 2004/1945, s. vii).

Merleau-Pontyn mukaan olemassaolon tunne syntyy aistisista kohtaamisista ihmisen ja aistittavan ympäristön välillä. Myös taideteos syntyy kehollisena prosessina tekijänsä liikkeen ja aistien kautta. (Merleau-Ponty, 1993/1964, s. 21–23.) Merleau-Ponty tosin painottaa aisteista näköaistin merkitystä ja toteaa jopa, ettemme tarvitse tuntoaistia tilallisessa hahmottamisessa (Merleau-Ponty, 1993/1964, s. 26–28). Savityöskentelyssä ollaan kuitenkin aina enemmän tai vähemmän tekemisissä kolmiulotteisten muotojen kanssa, ja työskentelyssä näköaistin rinnalle nousee tuntoaisti. Savityöskentelyyn liittyy myös aina tietynlainen ääni- ja hajumaailma. Havainto syntyy näiden kaikkien aistien kautta, ympäristön ja kokijan taustojen sekä mielentilan vaikuttaessa sen tulkintaan.

Fenomenologiselle ja hermeneuttiselle tutkimukselle on yhteistä kokemukseen, merkitykseen ja yhteisöllisyyteen painottuminen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40). Myös hermeneutiikka on erilaisine suuntauksineen hyvin laaja ja monipuolinen filosofia, jossa korostuvat historiallisuus ja tulkinnallisuus (Backman, 2018, s. 35; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 38). Ihmisen ajatellaan olevan vallitsevan kulttuurihistorian, perinteiden ja myös kielen muovaama kokonaisuus, joka

ei voi koskaan saavuttaa tulkinnassaan täyttä vapautta näiden vaikutuksesta (Backman, 2018, s. 38). Kokemusten ajatellaan muodostuvan yksilöllisissä, ainutkertaisissa ihmisen ja todellisuuden välisissä kohtaamisissa, joissa ihmisen äärellisyys luo kokemiselle rajat (Backman, 2018, s. 25). Äärellinen kykymme ymmärtää todellisuutta aiheuttaa sen, ettei kokemus voi koskaan olla absoluuttisen totuudellinen ja vailla kontekstin ja tilanteen vaikutteita tai tulkinnanvaraisuutta (Backman, 2018, s. 35).

Kokemuksella on kumoutuva ja muokkautuva luonne sekä kyky muuttaa aiempia käsityksiä (Backman, 2018, s. 35). Hermeneuttisen suuntauksen tunnettu edustaja Gadamer (1900–2002) piti näitä piirteitä vahvuuksina hermeneuttisen tiedonhankinnan kannalta (Backman, 2018, s. 36). Kun fenomenologiassa pyritään näkemään kokemus sellaisena kuin se on, keskitytään hermeneutiikassa ymmärtämään ja tulkitsemaan ilmiöiden taustalla olevia merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40). Backman (2018, s. 37) tiivistää Gadamerin teoksessa *Wahrheit und Methode* (1990) esitetyt ajatukset: Kokemisemme äärellisyyden tiedostamisen kautta aukeaa uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia oivaltaa, uudistua ja oppia uutta sekä kehittyä kokijana, varsinkin jos suhtaudumme tutkittavaan asiaan dialogisesti, keskustellen ja uteliaisuudella.

2.2. Pragmatismi ja Deweyn kokemusfilosofia

Tutkielmani pureutuu savityöskentelyn merkityksiin ja kokemuksiin tavoitellen tietoa, joka on hyödynnettävissä myös esimerkiksi keramiikan opettajan käytännön työhön. Pragmatismi on 1870-luvulla filosofi Charles Sanders Peircen (1839–1914) aloitteesta syntynyt tieteenfilosofia, joka painottaa tiedon käytäntöön sovellettavaa luonnetta (Legg & Hookway, 2021; Lähdesmäki ym., 2015a). Pragmatismia on hyödynnetty myös taideperustaisen tutkimuksen kentällä (Rosiek, 2017, s. 34).

Pragmatistinen ajattelu on historiansa aikana edustanut moninaisia, jopa keskenään kontrastisia näkökulmia (Legg & Hookway, 2021). Osa pragmatismien kannattajista on esimerkiksi ajatellut, että kaikki filosofisetkin näkökulmat tulisi tieteellisesti todistaa (Legg & Hookway, 2021). Toisten mielestä taas filosofisen teoretisoinnin on osoitettava hyödyllisyytensä sosiaalisen edistyksen kannalta, että sitä voidaan pitää totena ja merkittävänä (Legg & Hookway, 2021). Painotan tutkielmassani jälkimmäistä näkökulmaa. Pohdin aineiston perusteella esimerkiksi materiaalin toimijuuden tiedostamisen vaikutuksia luovaan prosessiin sekä tiedostamisen

hyödyllisyyttä tutkimushenkilöiden kannalta. Peircen alkuperäisenä pragmatismien ydinajatuksena oli, että hypoteesin merkitys selviää jäljittämällä sen käytännölliset seuraukset ja vaikutukset kokemukseen hypoteesiin linkittyvissä tilanteissa (Legg & Hookway, 2021). Peircea muokaillessani olen pyrkinyt perustelemaan tutkimusaiheeni ja löytämäni tiedon merkittävyyden tieteenalani ja tutkimuksen osallistujien kannalta.

Toimijuus on myös pragmatistisessa ajattelussa erottamaton osa maailmankaikkeutta, mutta suhtautuminen siihen on vaihdellut (Legg & Hookway, 2021; Rosiek, 2017, s. 35). Yleensä pragmatismissa ihmisen toimijuus on merkittävässä osassa todellisuuden muodostumisessa, mutta kuitenkin ympäröivän materian ja olosuhteiden rajoittamana (Rosiek, 2017, s. 34). John Dewey (1859–1952), pragmatismien toisen aallon edustaja, näki toimijuuden olevan materian ja ihmisen välistä vastavuoroisuutta (Rosiek, 2017, s. 32). Hän toteaa myös kokemusten perustuvan aina elävän olennon vuorovaikutukselle jonkin elämismailman vivahteen kanssa (Dewey, 2010/1934, s. 59).

Tutkielmassani tukeudun erityisesti Deweyn luonnehdintaan kokemuksesta sen yllättävän ajankohtaisuuden ja tutkimustehtävääni soveltuvuuden vuoksi. Dewey jaottelee elämässä jatkuvasti tapahtuvan kokemisen yksittäisiin kokemuksiin ja jäsentymättömään kokemiseen. Jäsentymättömän kokeminen on hajanaista ja ajalehtivaa eikä seuraa tiedostettua intentiota tai saavuta tiettyä summaavaa päätepistettä. (Dewey, 2010/1934, s. 49.) Yksittäinen kokemus erottuu jäsentymättömän kokemisen jatkumosta. Silloin koemme jonkin kokemuksen kokonaisuudessaan täytenä ja saavumme päätepisteeseen tai johtopäätökseen, joka luo merkitystä ja on jollakin tavalla palkitseva tai kokoava (Dewey, 2010/1934, s. 49–50). Hypoteesissani pohdin, että yksi savityöskentelyn merkityksistä voi olla tarve päästä näyttörüutujen täyttämästä abstraktista, passiivisesta ja toisaalta asiasta toiseen poukkoilevasta arjesta jonkin konkreettisen tekemisen äärelle.

Ajattelussaan Dewey etsi yhteyksiä korkeampana pidetyn kokemusmailman ja arkielämän välille (Dewey, 1987/1934, s. 26). Savityöskentely voi toimia tällaisena siltana, jonka kautta avautuu mahdollisuus päästä kiinni täyskokemukseen. Saven työstäminen keramiikaksi on monivaiheinen prosessi, joka vaatii keskittymistä ja suunnitelmallisuutta sekä ajoittain myös vastoin käymisten kohtaamista. Lopputulos on usein kuitenkin palkitseva. Dewey kuvaili elämää jatkuvana rytmisenä liikkeenä, jossa vuorottelevat elävän olennon saavuttama tasapaino ympäristönsä kanssa ja jälleen sen menettäminen. Elämän mielekkäimmät hetket koetaan niissä täyttymyksissä, kun tasapaino taas ponnisteluiden tai haasteiden jälkeen saavutetaan. (Dewey, 2010/1934, s. 27.)

Deweyn näkemyksen mukaan kokemuksemme luonnetta määrittelevät elämälle välttämättömät perustarpeet, jotka ovat samankaltaiset kaikilla elollisilla olennoilla (Dewey, 1987/1934 s. 19). Teoksessaan Taide kokemuksena (2010/1934) hän esittää reunaehdot kokemuksen toteutumiseksi. Yleensä yksittäistä täyskokemusta hallitsee jokin laatupiirre tai ominaisuus, joka nivoo kokemuksen eri vaiheet yhteen ja jonka kautta kokemusta jälkeensä voi luonnehtia (Dewey, 2010/1934, s. 51). Kokemus sisältää mielensisäistä tai kehollista toimintaa – tai molempia – josta seuraa altistumista jollekin asialle, tapahtumalle tai ilmiölle (Dewey, 2010/1934, s.59–60). Altistuminen puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka toiminta jatkuu ja minkälainen lopputuloksesta muotoutuu (Dewey, 2010/1934, s.59–60). Kokemuksen merkitys muodostuu, kun toiminnan ja sen vaikutusten yhteys havaitaan (Dewey, 2010/1934, s. 60). Kaikki tuota havaitsemista häiritsevät tai rajoittavat seikat ovat esteenä kokemuksen täyteläiselle toteutumiseksi (Dewey, 1934, s. 60).

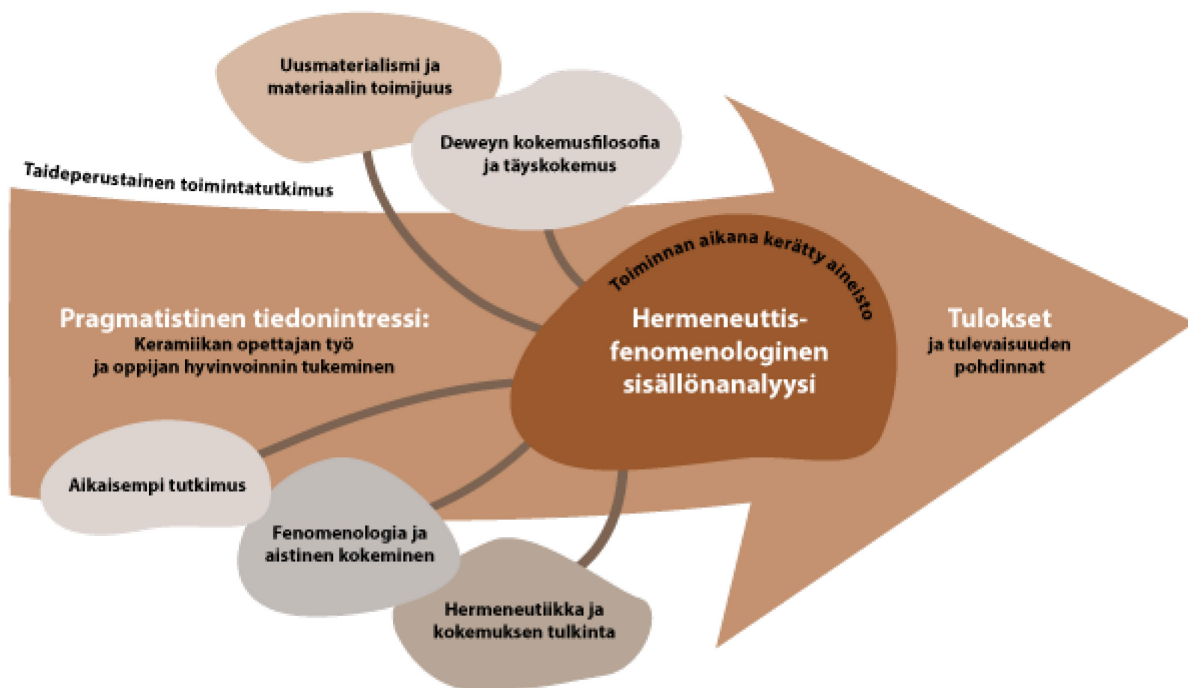
Jäsentymätöntä kokemista ei välttämättä luonnehdi laiskuus tai päämäärättömyys, sillä myös tehokkuus voi johtaa tiedostavan kokemisen puuttumiseen (Dewey, 2010/1934, s. 53). On mielenkiintoista, että Dewey luonnehtii tekemisen intoa ja paloa kokemuksen täydellistymistä häiritseväksi tekijäksi (Dewey, 2010/1934, s. 61). Ajattelen, että intohimo toimintaa kohtaan syventää kokemusta, mutta toisaalta tekemiseen uppoutuminen tai liiallinen tekeminen voi myös viedä huomion kokemuksen tietoiselta tarkastelulta. Dewey kohdisti 1930-luvulla kritiikkiä kokemusmaailman pinnallisuutta sekä yhteiskunnan kärsimättömyyttä ja kiireisyyttä kohtaan:

Minkäänlaisilla kokemuksilla ei ole mahdollisuutta toteutua lopullisesti, koska tilalle ilmaantuu aina niin nopeasti jotakin muuta. Kokemukseksi kutsutusta tulee niin hajanaista ja sekalaista, että se hädän tuskin ansaitsee kokemuksen nimeä. Vastukset mielletään hajalle lyötäviksi esteiksi, ei pohdinnan avuiksi. Ihminen alkaakin hakeutua, enemmän tiedostamattaan kuin tietoisesti valikoiden, tilanteisiin, joissa hän saa toimitettua lyhyimmässä mahdollisessa ajassa mahdollisimman paljon asioita. Kokemusten kypsyminen estetään ylenmääräisellä vastaanottavaisuudella. Tälle ja tuolle altistumista ylistetään sinällään piittaamatta lainkaan, havaitaanko ainoatakaan merkitystä. (Dewey, 2010/1934, s. 61)

Mitähän Dewey olisi sanonut nykypäivän tempostä, jossa ihmisenä oleminen ja eläminen on välillä kuin jatkuva tehtävälista, jossa ikimuistoisiksi ja vaikuttaviksi tarkoitettut hetket jäävät

pysähtymättömän sykkeen jalkoihin? Yhteiskunnassamme jopa luovasta toiminnasta voi tulla suorite, joka yleisen hyväksynnän ja sosiaalisen median näkyvyyden saavuttamiseksi täytyy toteuttaa. Onko meillä aikaa antaa tunnekokemusten kehittyä? Maltammeko pysähtyä jälkeensä pohtimaan, mitä juuri koimme, ja mitä se elämällemme merkitsee? Täyteläinen kokemus, liittyi se älylliseen työskentelyyn tai käytännölliseen toimintaan, on aina jollakin tasolla esteettinen ja tunnepitoinen (Dewey, 2010/1934, s. 52–55). Nämä ominaisuudet havaitakseen on hidastettava tahtia, esitettävä kysymyksiä ja tunnusteltava olosuhteita sekä omaa suhtautumista niihin. Savityöskentelyssä myös ajatus materiaalin toimijuudesta voi edistää täyskokemuksen syntyä. Materiaalin eri olotilojen havainnointi ja niihin reagointi muodostaa vuorovaikutuksellisen prosessin, jota ei voi noin vain hoitaa pois alta, jos lopputuloksesta toivotaan palkitsevaa.

Päätän teorialukuni tutkimusasetelmani visualisointiin kuviossa 1. Tutkielmani taustalla vaikuttaa pragmatistinen intressini löytää keramiikan opettajan työssä hyödynnettävää tietoa. Kuviossa näkyvät myös muut aineistonkeruussa ja analysoinnissa hyödyntämäni filosofiset taustaajatukset, sekä valitsemani aineiston analyysimetodi, hermeneuttis-fenomenologinen sisällönanalyysi. Tutkielmani strategiaan, taideperustaiseen toimintatutkimukseen, palaan luvussa 4. Seuraavassa luvussa avaan tutkimusaiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta.

Kuvio 1. Tutkimusasetelma

3. Katsaus harrastamisen merkityksin ja keholliseen kokemiseen

Tässä luvussa esittelen tutkielmani kannalta olennaisia savityöskentelyyn liittyviä tutkimuksia harrastamisen ja taiteellisen työskentelyn näkökulmista. Avaan keramiikkaharrastuksen merkitysten yhtäläisyyksiä myös muihin luoviin harrastuksiin ja tavoitteelliseen harrastamiseen yleisesti. Olen saanut tutkimuksista näkökulmia aineistonkeruuseen ja analyysiin sekä sen pohdintaan, kuinka tuloksia voisi hyödyntää tulevaisuudessa.

Genoen ja Liechtyn tutkimus painottui yhteisöllisen keramiikkaharrastuksen osallistujien kuvailemiin merkityksiin (2017, s. 94). Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerättiin Kanadassa kahden puolistrukturoidun haastattelun avulla, joista toinen toteutui ensimmäisen keramiikkakurssin päätyttyä ja toinen seuraavan alettua (Genoe & Liechty, 2017, s. 92–95). Haastattelussa kysyttiin keramiikkakurssiin liittyvistä kokemuksista, osallistujien tavoitteista kurssiin liittyen sekä siitä, mikä motivoi osallistumaan kurssille. (Genoe & Liechty, 2017, s. 95). Aineiston analyysissä korostui kolme osallistujien kuvailemaa pääteemaa. Ensiksi savityöskentely koettiin luovaksi tavaksi purkaa työelämän ja muiden vastuiden tuomaa stressiä. Savityöskentelyä kuvailtiin omaksi ajaksi, joka vaati täyden keskittymisen ja vei näin arkihuolet mielestä. Toiseksi kurssi nähtiin mahdollisuutena luoda sosiaalisia suhteita ja kolmanneksi se tarjosi mahdollisuuden itsestä huolehtimiseen ja itsensä kehittämiseen. (Genoe & Liechty, 2017, s. 96, 100.) Tuloksista stressin purkamisen ja keskittyminen vastasivat kokemuksia, joita olen tuttaviltani kuullut savityöskentelyyn liittyen.

Alexandra Timmons ja Elaine MacDonald (2008) tutkivat keramiikkaharrastusta toimintaterapian näkökulmasta. Kuusi henkilöä haastateltiin joko puhelimitse, kasvokkain tai kirjoitetun narratiivin avulla. (Timmons & MacDonald, 2008, s. 86.) Tulokset olivat samansuuntaisia Genoen ja Liechtyn tutkimuksen kanssa. Osallistujat kokivat keramiikan parantavan hyvinvointia lisäämällä onnistumisen tunnetta ja omanarvontuntoa sekä parantamalla mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin. Toimintaan uppoutuminen auttoi kääntämään huomion pois sairauteen liittyvistä oireista ja huolista. (Timmons & MacDonald, 2008, s. 92.) Kuten Genoen ja Liechtyn tutkimuksessa, materiaalin yllätyksellisyys ja lopputuloksen täydellisen ennustamisen mahdottomuus lisäsi työskentelyn nautintoa joidenkin osallistujien mielestä (Genoe & Liechty, 2017, s. 96; Timmons & MacDonald, 2008, s. 91, 93).

Genoe ja Liechty toteavat käsityötieteen professori Sinikka Pöllänen (2015) tutkimukseen viitaten, että myös muilla luovilla harrastuksilla kuin keramiikalla on samankaltaisia merkityksiä (Genoe & Liechty, 2017, s. 102). Pöllänen tutkimukseen tekstiilikäsityöharrastuksen merkityksistä osallistui 56 käsitöiden harrastajaa. Harrastukset painottuivat pehmeisiin materiaaleihin, kuten neulontaan, virkkuuseen tai ompeluun. Harrastuksen hyvinvointia edistäviä tekijöitä olivat raaka-aineet, valmiiksi saadut tuotteet, aikaansaamisen ja voimaantumisen tunteet, henkilökohtaisen kasvun mahdollisuus, fyysisten ja kognitiivisten taitojen kehittyminen, oman kehon ja tunteiden hallinta sekä käsitöiden sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. (Pöllänen, 2015, s. 58.) Pohdinnat käsitöiden yhteydessä auttoivat myös ymmärtämään itseä, toisia ja elämää paremmin (Pöllänen, 2015, s. 74). Käsityöt olivat tutkimuksen osanottajille keino kääntää ajatukset pois elämän haasteista ja suojella itseä ylikuormitukselta tilanteessa, jossa tunne oman elämän hallinnasta oli järkkynyt (Pöllänen, 2015, s. 69).

Mirva Alm selvitti Pro gradu -tutkielmassaan (2021) kvantitatiivisin menetelmin erilaisten käsitöiden harrastamisen motiiveja, ja keramiikka oli yksi käsitellyistä harrastuksista. (Alm 2021, s. 2–29.) Merkittäviä esille nousseita tekijöitä olivat mielihyvä, valmiiksi saaminen, luovuuden kokemus ja kehittyminen, omiin kykyihin luottaminen, identiteetin rakentuminen ja ylpeys omista valinnoista (Alm, 2021, s. 42–44). Yhtäläisyydet savityöskentelyn ja käsityöharrastuksen välillä kirvoittivat pohtimaan, voisivatko myös aivan muunlaiset harrastukset herättää samansuuntaisia kokemuksia. Tali Hayoshin (2017) narratiivisessa tutkimuksessa selvitettiin syitä erilaisiin tavoitteellisiin vapaa-ajan harrastuksiin. Keramiikka oli yksi tutkimuksessa käsitellyistä neljästä harrastuksesta. Muita olivat purjehtiminen, metallityöt ja jooga. Tutkimuksen mukaan harrastamisen aloituspäätösten taustalla vaikuttavat esimerkiksi käsitykset, että tavoitteellinen vapaa-ajan harrastaminen edistää terveyttä ja auttaa käsittelemään itselle raskaita asioita ja arkielämän stressiä. Kuten käsitöiden ja keramiikan kohdalla, tutkimushenkilöt kertoivat harrastusten muun muassa lisäävän omaa pystyvyyden tunnetta ja sosiaalista pääomaa, edistävän omien arvojen ja unelmien parempaa toteutumista sekä vahvistavan kokemusta omasta identiteetistä. (Hayosh, 2017, s. 209–214.) Kaikkien tutkimuksen eri harrastusten kohdalla osallistujat kokivat, että harrastus suo ulospääsyn suorittamisen ja kuluttamisen kierteestä. (Hayosh, 2017, s. 214.)

Yksi syy savityöskentelyn hyvinvointia edistäville vaikutuksille ja sen maadoittavuudelle voi olla sen monipuolisesti eri aisteja stimuloiva luonne. Kuvanveistäjä ja taiteen tohtori Riikka Mäkikoskela toteaa väitöskirjassaan (2015), että kolmiulotteinen taiteellinen työskentely on

kehollista, tilallista ja aisteja herkistävää toimintaa. Teoksen tekijä liikkuu työnsä ympärillä sitä työstäen ja tarkastellen, ollen myös itse tilallisena olentona vuorovaikutuksessa materiaalin kanssa. (Mäkikoskela, 2015, s. 82–83.) Mäkikoskela kokee erityisesti kolmiulotteisen taiteellisen työskentelyn antavan tilaa kehollisille havainnoille ja kokemuksille (2015, s. 85). Hän vertaa kaksi- ja kolmiulotteista työskentelyä keskenään ja luonnehtii kolmiulotteisen työskentelyn olevan jopa tanssillista, kun taas kaksiulotteinen teos rajautuu maalauskaan tai paperin yhteen puoleen, joka ei vaadi keholta samanlaista liikettä ja eri puolilta tarkastelua (2015, s. 88).

Taiteen tohtori Priska Falin ja psykoterapian näkökulmaa edustava Pia Oksanen nimeävät keramiikkaan ja saven työstämiseen liittyvän erityisen taktiilisen kokemuksen mykäksi kokemukseksi (muteness), joka tarjoaa mahdollisuuden kiireisen mielen hiljentämiseen ja kosketukseen pohjautuvan kokemuksen kehollisen ulottuvuuden syvempään tarkasteluun. (Falın & Oksanen, 2021 s. 221,235). Tämän ja Mäkikoskelan ajatusten pohjalta kiinnostuin tarkastelemaan kehollista ja aistista kokemuksen ilmenemistä myös aineistostani. Bonnie Kemske tarkasteli taideperustaisessa tutkimuksessaan savityöskentelyn ja keramiikan avulla kosketusta ja taktiilista kokemusta (Kemske, 2009). Hän halusi selvittää, kuinka voisi keraamisten veistostensa avulla rohkaista taidenäyttelyvieraita taktiilisten kokemusten äärelle pysähtymiseen (Kemske, 2009, s. 342). Kemske toteaa kosketuksen olevan aisteista se, joka juurruttaa meidät maailmaan ja olemassaoloon (Kemske, 2009, s. 326).

Kemsken tutkimuksesta päätellen kosketuksen kokemus on hyvin henkilökohtainen, ja siihen vaikuttavat muutkin tekijät kuin koskettavan henkilön fysiologiset ominaisuudet. Kemske (2009, s. 325) etsi aluksi kosketukseen houkuttavaa saven pintaa polttamalla koepaloja useista erilaisista savista useilla erilaisilla lämpötiloilla. Yhtä tiettyä kappaletta, jonka koskettaminen olisi ollut kaikkien koehenkilöiden mielestä miellyttävyydessään ylitse muiden, ei löytynyt. Niin kaikki osallistujat kuin taiteilija itsekkin asettivat palat eri paremmuusjärjestykseen, ja toisella koskettelukierroksella taas jälleen edeltävästä eroavaan järjestykseen. (Kemske, 2009, s. 325.) Erilaisten kokeilujen jälkeen vastaus tutkimustehtävään löytyi halaukseen kutsuvista, syliin sopivista veistoksista, joihin taiteilija oli itse tehnyt muotit halaamalla kipsimassalla päällystettyä ilmapalloa (Kemske, 2009, s. 332). Teosten fyysinen koskettaminen herätti näyttelyvieraisissa myös tunnepuolen reaktioita, jotka vahvistivat kehollista kokemusta edelleen (Kemske, 2009, s.341). Yllättäen näyttelyssä vierailleet alkoivat halata myös toisiaan (Kemske, 2009, s. 341). Jaettu aistinen kokemus loi näin yhteyksiä ihmisten välille, mikä voi myös olla yksi syy tutkimuksissa ilmenneiden savityöskentelyn sosiaalisten merkitysten takana.

4. Strategiana taideperustainen toimintatutkimus

Tutkimusstrategia tarkoittaa menetelmällistä kokonaisuutta, joka ohjaa tutkimuksen toteutusta niin teorian kuin käytännönkin tasolla (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 40). Tässä luvussa esittelen ja perustelen valitsemani tutkimusstrategian: taideperustaisen toimintatutkimuksen. Selvennän, kuinka ja minkälaisissa konteksteissa tutkimukseni toteutui ja mitä työvaiheita se sisälsi. Sen jälkeen käyn läpi aineiston keruussa ja analyysissä käyttämäni menetelmät. Lopuksi arvioin tutkielmani luotettavuutta ja kerron, kuinka olen huomionnut osallistujien eettisen kohtelun tutkielmassani.

4.1. Merkitysten jäljillä taiteellisen toiminnan kautta

Professorit Timo Jokela ja Maria Huhmarniemi kertovat, että taideperustaisen toimintatutkimuksen paradigma on kehitetty Lapin yliopistossa taideperustaista tutkimusta, toimintatutkimusta ja taiteellista tutkimusta yhdistäen. Tutkimusparadigma muodostettiin vastaamaan kuvataidekasvatuksen ja soveltavan kuvataiteen muutosta ja kehitystä tavoitteleviin tutkimustarpeisiin. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 39–40; Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 9.) Taideperustainen toimintatutkimus on ennemmin tutkimuksellinen lähestymistapa kuin valmis metodi. Nuoren ja yhä kehittyvän tutkimusstrategian metodologia muovautuu jokaisen sitä soveltavan uuden tutkimuksen myötä. (Jokela, ym., 2019, s. 50.) Koska tavoittelun käytäntöjen kehittämiseen soveltuvan ymmärryksen lisäämistä, on taideperustainen toimintatutkimus perusteltu valinta strategiakseni (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 40, 45). Tutkimukseni ei sisällä varsinaista uuden toimintamallin kehittämistä, mutta ymmärryksen lisääntyminen on toiminnan kehittämisen ensimmäinen askel.

Taideperustainen tutkimus on kattokäsite kaikelle tutkimukselle, joka hyödyntää taidetta lähtökohtanaan, tuoden näin perinteisesti vastakohtaisina pidettyjä taidetta ja tiedettä lähemmäs toisiaan (Leavy, 2018, s. 3–4). Toimintatutkimuksessa puolestaan pyritään toiminnan ja reflektion kautta hankkimaan käytäntöjen parantamiseen soveltuvaa tietoa, tiivistävät Jokela ja Huhmarniemi (2020 s. 42) useisiin lähteisiin kokoavasti viitaten. Taideperustainen toimintatutkimus on

näin ollen toimintatutkimusta, joka hyödyntää taiteen toimintatapoja tutkimusongelman ratkaisussa (Jokela & Huhmarniemi, 2020 s. 42). Juuri taiteellisen toiminnan keskeinen rooli tutkimusprosessissa erottaa taideperustaisen toimintatutkimuksen muusta toimintatutkimuksesta (Jokela, Huhmarniemi & Hiltunen, 2019, s. 51).

Taideperustainen tutkimus ei kuitenkaan ole suoranaisesti taiteellista tutkimusta. Taiteellisessa tutkimuksessa tutkimuksen kautta tavoitellaan tavallisesti tutkijan omaa kehitystä taiteellisessa ilmaisussa tai tietyn menetelmän hallinnassa (Borgdorff, 2011, s. 46; Leavy, 2018, s. 12). Taiteellisen tutkimuksen piirteitä tutkielmaani tuo taiteellinen osio, jonka toteuttamisen aikana keskityin omiin kokemuksiini savityöskentelyn merkityksistä. Olin siten yksi tutkimushenkilöistä, mutta kuitenkin taiteilijan roolissa. Vaikka taiteellinen toiminta on tutkielmassani tärkeässä roolissa ja työskentelyyn liittyi myös henkilökohtaisia taiteellisia tavoitteitani, en koe tarpeelliseksi määrittää, oliko tutkimukseen osallistuneiden toiminta taiteen tekemistä vai ei. Määrittely ei olennaisesti vaikuta tutkielmani tuloksiin, eivätkä tutkimushenkilöt itse nostaneet seikkaa esille. Mäkikoskela toteaa, että taideteos olisi vain esine, jos siihen ei kytkeytyisi sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä (Mäkikoskela, 2015, s. 86). Tutkielmani aineistonkeruuseen osallistuneiden henkilöiden valmistamat esineet huokuvat näitä merkityksiä siitä huolimatta, etteivät he sanoittaneet tavoitteidensa olevan taiteellisia.

Taiteen määritelmä on nykypäivän filosofisissa keskusteluissa kiistelty aihe, kuten myös se, voiko taidetta ylipäänsä määritellä (Adajian, 2018). Korkeataiteeksi hyväksytyt menetelmät ovat myös vaihdelleet aikojen saatossa. Esimerkiksi feminiinisinä pidettyjen käsityötekniikoiden tuominen taiteen kontekstiin ravisteli taidekäsityksiä 1960-luvulla (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 46). Ajattelen taiteellisen toiminnan olevan mahdollista myös ilman taiteeksi luokiteltavia lopputuloksia. En näe myöskään tarpeelliseksi kyseenalaistaa tutkimushenkilöiden valmistamien esineiden taiteellista arvoa. Deweyn ajatukset puoltavat näkökantaani: Hän kyseenalaistaa taiteen ja arkielämän vastakkainasettelun, ja arvelee sen juurien löytyvän ihmisen tarpeesta luokitella elämää, toisiaan ja siten myös luovaa toimintaa (Dewey, 2010/1934, s.31). Kaipuu maailmanjärjestykseen on muodostanut jaot esimerkiksi henkisten ja maallisten asioiden tai korkeataiteen ja muun luovan toiminnan välille (Dewey, 2010/1934, s. 31–32).

Taideperustainen tutkimus eroaa taiteellisesta tutkimuksesta myös siinä, että taiteellisen tutkimuksen tekijän tulee olla tutkimansa taiteenalan ammattilainen (Tuovinen & Mäkikoskela, 2018, s. 229). Taideperustaisessa tutkimuksessa tutkimuksen tekijän ei ole pakko olla itse taiteilija, vaikka alan tunteuksesta onkin hyötyä (Tuovinen & Mäkikoskela, 2018, s. 232).

Taideperustaisuutta käytetäänkin välineenä esimerkiksi kasvatusalan, hyvinvointialan tai sosiologian tutkimuksissa (Tuovinen & Mäkikoskela, 2018, s. 232). Tutkimuksessa hyödynnettäviä taiteen keinoja ei ole rajattu, vaan ne valitaan tilanteen mukaan tutkijan osaamiseen ja tutkittavaan aiheeseen soveltuvaksi (Leavy, 2018, s. 4). Omassa tutkimuksessani toiminta määräytyi suoraan tutkimusongelmani kautta. Löytääkseni savytyöskentelyyn liittyviä merkityksiä, oli tutkimus tehtävä savytyöskentelyn äärellä.

Jokela ja Huhmarniemi toteavat taideperustaisen toimintatutkimuksen olevan laadullista, ja sellaiseksi luokittelen myös oman tutkimukseni (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45). Aineistoni analyysin tulokset eivät sovellu luokiteltavaksi täysin arvositoutumattomiksi ja tilastoitaviksi, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa on tavanomaista (Jokela & Huhmarniemi, 2020 s. 45; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98). Käsittelen aineiston keruuta tarkemmin luvussa 4.3. ja aineiston käsittelyä luvussa 4.4.

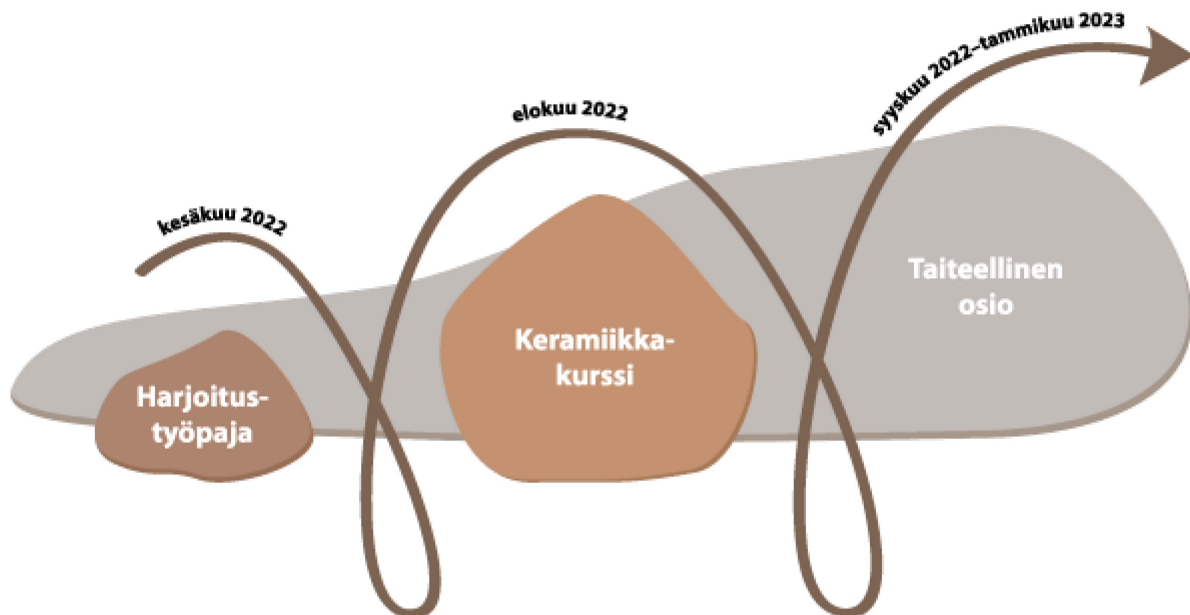
4.2. Tutkielman kontekstit: kolme tutkimussykliä

Taideperustainen toimintatutkimus alkaa tutkittavaan ilmiöön syventymisellä ja tutkimuksen tavoitteiden määrittelyllä. Tämän jälkeen tutkimuksen kulku ja siihen liittyvä toiminta organisoidaan ja suunnitellaan. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45.) Tutkimukseni eteni seuraavan rakenteen mukaisesti: Ennen aineiston keruuta perehdyin saman aihepiirin aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin sekä taustateoriaan, joita olen avannut luvuissa 2 ja 3 (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 56). Näihin tukeuduin toimintaa ja haastattelukysymyksiä suunnitellessani. Toisessa vaiheessa toteutin suunnittelemani toiminnan, jonka kanssa tapahtui yhtäaikaaisesti kolmas vaihe eli aineiston keruu.

Taideperustainen toimintatutkimus on tyypillisesti pitkäkestoista ja sisältää useampia toimintasyklejä, joiden aikana aineistoa kerätään (Jokela ym., 2015, s. 442). Tutkielmani aineistonkeruu tapahtui kolmessa syklissä. Aina aineistonkeruun päätyttyä tarkastelin aineistoa ja pohdin teoriatieto tukenani tulosten hyödyntämismahdollisuuksia seuraavassa syklissä. Tutkielmani syklien väleissä olen myös palannut tarpeen mukaan syventämään teoriatietoa ja arvioimaan toimintaa ja siihen mahdollisesti tarvittavia muutoksia, mikä kuuluu myös taideperustaisen toimintatutkimuksen etenemiseen (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 52). Aineiston keruu ja alustavien havaintojen tekeminen aineistosta auttoivat tarkentamaan tutkielmani filosofisia

näkökulmia. Esimerkiksi Deweyn luonnehdinnat täyskokemuksesta, joita olen käsitellyt luvussa 2.2, peilautuivat tutkimushenkilöiden kokemusten kuvailuissa. Huomasin yhteyden aineistonkeruusykyjen toteuttamisen jälkeen. Taustalla vaikuttavan filosofian tarkentuessa myös tapani tarkastella aineistoa kehittyi.

Tutkielmani ensimmäinen aineistonkeruusyky toteutui kesäkuussa 2022 Lapin yliopistolla Rovaniemellä pitämäni Keramiikan kertaus -työpajan aikana. Toinen sykli toteutui Alankomaissa opettamallani Joy from Clay -keramiikkakurssilla elokuussa 2022. Tutkielmani kolmas sykli muotoutui tutkielmani taiteellisesta osiosta. Vaikka aloitin taiteellisen osion työstämisen jo ennen ensimmäistä aineistonkeruusykyä, tapahtui suurin osa työskentelystäni toisen syklin jälkeen. Aineistoanalyysissä painotin toista ja kolmatta sykliä, sillä ensimmäinen oli harjoitusluonteinen. Havainnollistan tutkimukseni etenemistä kuviossa 2.

Kuvio2. Tutkimussykliä ajoitus ja toiminta

Taideperustaisen toimintatutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu tutkimuskontekstin kartoitus ennen varsinaisen toiminnan aloittamista (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 48–49). Esittelen seuraavaksi tarkemmin aineistonkeruusykyjen tapahtumia sekä niihin liittyvät tapahtumakontekstit. Avaan syitä kahdelle erilaiselle ja kahteen eri maahan sijoittuvalle kontekstille. Tutkimustehtävästä riippuen voi kontekstin kartoituksessa olla tarpeellista perehtyä esimerkiksi paikkaan ja siihen linkittyvään yhteisöön (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 48–49). Tutkielmani

kohdalla oli olennaista keskittyä tutkimushenkilöiden taustoihin ja heitä yhdistäviin seikkoihin. Pyrin sisällyttämään paikkoihin liittyvästä tiedosta mukaan vain sellaista, jolla on suoraan merkitystä tutkimukseni kannalta.

4.2.1. Keramiikan kertaus -harjoitustyöpaja Suomessa

Tutkimukseni ensimmäisessä syklissä vajaan työpäivän pituiseen työpajaan osallistui seitsemän kuvataidekasvatuksen opiskelijaa ja yksi luokanopettajaopiskelija, jonka sivuaineena oli taide opettavana aineena. Kaikki osallistujat olivat naispuoliseksi olettamiani henkilöitä. Työpaja alkoi puoliltapäivin ja suurin osa osallistujista oli paikalla noin kolme tuntia. Halukkaat saivat jäädä työskentelemään pidempäänkin. Työpajan tarkoituksena minun kannaltani oli harjoitella opettamisen yhteydessä tapahtuvaa aineistonkeruuta toista sykliä varten. Tästä syystä viittaaan työpajaan sanalla harjoitustyöpaja.

Ensimmäisen syklin aineisto koostui äänitteistä, muistiinpanoista ja muutamista valokuvista. Tunnustelin, kuinka monta haastattelukysymystä päivän aikana ehditään käsitellä ja minkälainen kysymyksenasettelu herättää keskustelua ja tuntuu luontevalta. Keskustelu työpajan aikana oli hyvin teoriantäyteistä, johtuen siitä, että olin houkuttellut osanottajat paikalle lupaamalla heille kertausta keramiikan perustekniikoista. Ensimmäisen syklin pohjalta päätin tiivistää kysymyksiä ja vähentää niiden määrää, jotta vapaalle keskustelulle ja tekniikan opettelulle jäisi seuraavassa syklissä aikaa.

Testasin myös äänitystä ja muita käytännön järjestelyitä toista sykliä varten. Totesin kokeiluni pohjalta esimerkiksi, että äänityslaitteena yksi matkapuhelin ei ole riittävä. Koska paikalla oli useita henkilöitä, äänet sekoittuivat välillä toisiinsa, ja kauempana puhelimesta olleita tutkimushenkilöitä oli vaikea kuulla äänitteeltä. Tästä viisastuneena lainasin toista aineistonkeruusykliä varten kaksi ääninauhuria. Kuunnellessani ensimmäisen syklin äänitettä jälkeinpäin huomasin myös oman ääneni olevan melko kantava, niin että se välillä peitti tutkimushenkilöiden äänit alleen. Kiinnitin tähän tietoisesti huomiota toisessa syklissä ja pyrin puhumaan pehmeämmin. Ensimmäinen aineistonkeruusykli vahvisti myös käsitystäni siitä, että äänittämällä ja tutkimuspäiväkirjaa pitämällä saan talteen riittävästi informaatiota vastatakseni tutkimuskysymykseen. Opettaessani haastattelun kanssa samanaikaisesti, ei järjestelmälliseen valokuvaukseen yksinkertaisesti jäänyt aikaa. Videokuvaaminen puolestaan olisi voinut häiritä ilmapiiriä, jonka koin juuri sellaiseksi, kuin olin toivonut. Tutkimushenkilöt vaikuttivat unohtaneen nauhurin läsnäolon ja tunnelma oli rentoutunut ja keskustelu vapautunutta.

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa plastisen sommittelun opinnot suoritetaan yleensä ensimmäisenä opiskeluvuonna (Lapin yliopisto, 2020, s. 12). Näin ollen joillakin harjoitustyöpajan osallistujilla oli edellisestä kokemuksesta saven parissa vierähtänyt jo useita vuosia, ja he kokivat kertauksen tarpeelliseksi. Harjoitustyöpajan tavoitteena olikin käydä läpi käsinrakennuksen perustekniikoita ja asioita, joita osanottajat saattaisivat tarvita tulevassa kuvataideopettajan työssään. En ollut valmistellut työpajaa varten erityisiä tehtäviä, vaan osanottajat sovelsivat esittelemiäni tekniikoita haluamallaan tavalla. Kerron työpajassa syntyneistä esineistä lisää alaluvussa 5.1.1.

Suomessa on monipuolisesti mahdollisuuksia päästä harrastamaan keramiikkaa esimerkiksi vapaan sivistystyön piiristä, jos vain mahtuu mukaan kursseille. Suomessa vapaata sivistystyötä tekeviä organisaatioita ovat esimerkiksi kansalaisopistot, kansanopistot ja kesäyliopistot (Finlex, 2022). Lisäksi Suomessa toimii paljon yksityisiä palveluntarjoajia. Esimerkiksi hakusamalla *keramiikkakurssi* saa selaimen hakukoneesta tulokseksi useita opetusta tarjoavia yrityksiä monilta eri paikkakunnilta.

4.2.2. Joy from Clay -keramiikkakurssi Alankomaissa

Ensimmäisestä syklistä opittuani ja kysymyksiä ja käytännön järjestelyitä muokattuani etenin toiseen sykliin, joka toteutui Alankomaissa elokuussa 2022 keramiikan perusteisiin keskittyvällä kuusipäiväisellä kurssilla. Osallistujia oli tällä kertaa vain kolme, mutta käsiteltyjä kysymyksiä oli kokonaisuudessaan enemmän (ja päivää kohden vähemmän) ja kurssi oli pitempikestoinen. Opetusta oli yhteensä noin 20 tuntia. Kurssin suunnittelu ja ohjaaminen sisältyi samalla opintoihini kuuluvaan kenttäharjoitteluun. Osallistujat olivat aikuisia, naispuoliseksi olettamiani henkilöitä, joiden kokeneisuus keramiikasta vaihteli vasta-alkajasta jo jonkin aikaa harrastaneeseen.

Toisessa syklissä aineisto koostui äänitteistä ja muistiinpanoista, joita kirjasin ylös joka kurssipäivän jälkeen. Lisäksi otin valokuvia toiminnasta ja osallistujien valmistamista esineistä. Aineiston keruu sujui ensimmäisen syklin harjoittelun ansiosta melko mutkattomasti. Olin esimerkiksi todennut tarpeelliseksi perehtyä tarkemmin uusmaterialistiseen filosofiaan ja ajatukseen materiaalin toimijuudesta, että osaisin avata niitä toisen syklin osallistujille selkeämmin. Aiheesta syntyikin keskustelua, jota käsittelen tarkemmin luvussa 5.2.1. Toisen aineistonkeruusyklin haasteeksi muodostui tutkijan ja osallistujien sairastelu, jonka vuoksi jouduimme aikatauluttamaan kurssia uudelleen. Kaikki eivät myöskään olleet paikalla aivan kaikkina

kertoina. Ensimmäisenä kahtena päivänä olimme kaikki paikalla. Kolmantena päivänä lisäksi oli kaksi osallistujaa, neljäntenä yksi ja kahtena viimeisenä päivänä jälleen kaksi. Vaikeuksista huolimatta saimme käsiteltyä keramiikan merkityksiä monipuolisesti ja aineistosta tuli runsas.

Arnhemissä kaupungissa pitämäni keramiikkakurssin tavoitteena oli tarjota kattavaa opetusta keramiikan käsinrakennuksen ja pintakoristelun perustaitoihin. Lisäksi tarkoituksena oli tarjota kurssilaisille mahdollisuus tarkastella tietoisesti omaa työskentelyä, käsityksiä ja kokemuksia sekä rohkaista keholliseen, kokonaisvaltaiseen työskentelyyn. Uusmaterialistisen ajattelutavan esittelyn myötä toivoin osallistujilleni ja itselleni mahdollisuutta avautua uusille tavoille luoda asioita vuorovaikutuksessa materiaalin kanssa. Halusin myös päästä käsinrakennuksen tekniikoissa hieman syvemmälle, kuin harjoitustyöpajassa. Lisäksi ohjelmaan kuului muutamien erilaisten koristelukäytöiden käyttö, kuten sgraffito eli raaputuskoristelu sekä lasitus.

Olin suunnitellut keramiikkakurssilaisille kolme vapaaehtoista tehtävää ja valmistanut heille esimerkkiesineet kustakin tehtävästä. Osallistujat halusivat kuitenkin itse määrittää työnsä aiheen ja tyylin, joten keskityin ohjeistamaan heitä näiden tavoitteiden saavuttamisessa. Pyrin siihen, etteivät tehtävänannot erityisesti painottaisi materiaalilähtöistä työskentelyä, koska olen kiinnostunut tutkimushenkilöiden omista kokemuksista, enkä halunnut vaikuttaa niihin liiaksi. Tutkielmani tausta-ajatukset tulivat osaksi keskustelua esittämieni kysymysten kautta.

Toisen syklin toteuttaminen muualla kuin kotimaassani Suomessa johtui suurilta osin kiinnostuksestani päästä opiskelijavaihtoon. Toisaalta tutkimuksen tuominen toisen maan kontekstiin vahvasti ennako-oletustani siitä, ettei keramiikkaharrastuksen suosio ole vain suomalainen ilmiö. Kenttäharjoittelupaikkani Alankomaissa on yksityinen yritys Arnhems Keramiek Atelier (Arnhemissä keramiikka-ateljee), joka tarjoaa monipuolisia kursseja ja työpajoja keramiikan parissa. Ateljeen pääryhtijä on muotoilija Esther van Groeningen. Keskustellessamme kenttäharjoitteluni yhteydessä, vuoden 2022 elokuussa, kertoi van Groeningen yrityksestään ja sen toimintatavoista, omista taustoistaan sekä muista keramiikan harrastusmahdollisuuksista tarjoavista tahoista Arnhemissä kaupungissa. Muut viisi ateljeen opettajaa ovat yksityisyrittäjiä, jotka saavat provisiota ja yhteisiin askareisiin osallistumisesta vastaan pitää omia kurssejaan yrityksen tiloissa.

Tavallisesti viikon aikana ateljeessa on kävijöitä noin sata ja toimintaa on lähes joka päivä maanantaita lukuun ottamatta. Van Groeningenin mukaan pandemian aikana kiinnostus keramiikkakursseja kohtaan lisääntyi. Hän arvelee, että syynä oli lisääntynyt käytettävissä oleva aika sekä rajautuneet vapaa-ajan viettomahdollisuudet. Esimerkiksi elokuvissa käynti tai matkustelu

ei ollut mahdollista. Van Groeningen kertoo, että kiinnostus käsitöitä kohtaan kasvoi yleisesti. Ihmiset alkoivat virkata ja neuloa, sisustaa ja verhoilla huonekaluja. Kiinnostuksen lisääntymisen oli tosin alkanut jo noin viitisen vuotta aiemmin, mutta koronapandemia vauhditti kehitystä. Rajoitusten purkamisen jälkeenkin into jatkaa oppimista on säilynyt.

Van Groeningen kertoi keskustellessamme, ettei Arnhemissa ole toista vastaavaa keramiikkateljeeta, mutta naapurikaupungista löytyy samankaltainen yritys. Arnhemissa on muutamia luovien alojen kurssitoimintaa tarjoavia tahoja, kuten freelancertaiteilijoita opettajaksi työllistävä paikallinen yhdistys Kunstmakerij (Kunstmakerij, n.d.). Useammassa kaupungissa toimivat Volksuniversiteit-opistot, joiden toiminta muistuttaa suomalaista kansalaisopistojärjestelmää, mutta pääpainotus on kielikurssien tarjoamisessa (Cultuurconnectie, 2023a). Van Groeningen kertoo, että hänen käsityksensä mukaan joissakin alankomaalaisissa kouluissa lapsilla on mahdollisuus tehdä savitöitä, mutta usein budjettisyistä se ei enää nykyään ole mahdollista. Opettajilla ei myöskään aina ole riittävää asiantuntemusta esimerkiksi polttouuneista. Van Groeningenin mukaan vapaissa kouluissa (Vrije school) ja erityiskouluissa keskitytään enemmän luovaan toimintaan ja myös keramiikkaa tehdään enemmän.

Keskustelujemme pohjalta vaikuttaa siltä, että keramiikkaa arvostetaan Alankomaissa, mutta harrastamaan pääseminen ei olekaan aivan helppoa. Kaikilla ei ole varaa maksaa yksityisyri-tysten tarjoamien kurssien hintoja, ja opistojen tarjoamien kurssien määrät vaihtelevat eri kaupunkien välillä suurestikin (Cultuurconnectie, 2023b). Keskustellessamme van Groeningen kertoi tosin myös, että pienituloisille on olemassa erilaisia harrastusseteleitä, kuten Gelderlandin provinssin, jossa Arnhem sijaitsee, alueella käytettävä Gelrepass. Kunstbedrijf saa tukea kaupungilta voidakseen järjestää edullisempaa harrastustoimintaa lapsille, ja joskus opiskelijoillekin on tarjolla alennuksia. Arnhemissa toimii myös eläkeläisten taiteilijoiden ryhmä, joka tarjoaa toisinaan edullisia kursseja.

4.2.3. Riskirakenteita – tutkielman taiteellinen osio

Kolmas aineistonkeruusyksi toteutui Lapin yliopistolla oman taiteellisen työskentelyni kautta, joka ajoittui pääasiassa syyslukukaudelle 2022 ja tammikuulle 2023. Taiteellisen työskentelyni tarkoitus oli reflektoida tutkimukseni kautta saatua tietoa ja taustateoriaa taidetta tekemällä. Pääsin vastaamaan tutkimuskysymykseeni omasta näkökulmastani. Keräsin aineistoa omista kokemuksistani ja tuntemuksistani sekä savityöskentelylle antamistani merkityksistä. Peilasin niitä samalla ensimmäisen ja toisen syklin aikana tekemiini havaintoihin ja tutkielmani

taustateoriaan. Kirjasin pohdintani tutkimuspäiväkirjaan, jota pyrin kirjoittamaan säännöllisesti aina työskentelypäivän päätteeksi.

Taiteellinen työskentely ja päiväkirja toimivat yhtenä keinona prosessoida tutkielmani muuta aineistoa. Samalla taiteellinen työskentely oli myös osana aineistoa. Tämä on tyypillistä taideperustaiselle toimintatutkimukselle (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 41, 45). Taiteellisen työskentelyn kautta sain myös selkeyttä tutkielmani aiheen ja taustateorian rajaamiseen. Työskentelyn alussa nousseiden ajatusten pohjalta oli helpompi muotoilla myös toisen syklin haastattelun aikana kysyttäviä kysymyksiä. Erityisesti kehollisuus kolmiulotteisen taiteellisen työskentelyn yhteydessä alkoi tuntua aiheelta, josta kaipasin keskustelua.

Taideperustainen toimintatutkimus voi olla produktikeskeistä, tähdäten esimerkiksi näyttelyyn, tapahtuman tai uuden toimintamallin toteuttamiseen (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 46–47). Tutkielmaani kuuluu taiteellinen osuus, mutta sen myötä syntyneet teokset eivät olleet tutkielmani päätavoitteena eli produktina. Sen sijaan tutkimukseni oli prosessikeskeistä, koska tavoittelin käytäntöjen kehittämiseen soveltuvaa ymmärrystä (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 48). Tavoitteenani oli kokeileva, pohtiva ja toiminnallinen prosessi, jonka aikana toivoin löytäväni myös taiteelliseen ajatteluuni uusia näkökulmia. Oman ilmaisuni kehittäminen ei kuitenkaan ollut pääasiallinen tarkoitukseni, joten en luokittele tutkielmaani taiteelliseksi tutkimukseksi (Leavy, 2018, s. 12). Painotan toiminnan ja vuorovaikutuksen kautta saatua aineistoa ja sen reflektointia analyysiä enemmän kuin taiteellisia lopputuotoksia (Jokela ym. 2019, s. 55; Jokela ym. 2015, s. 445). Taiteellinen työskentely tutkielmani kontekstissa kuitenkin väistämättä kehitti myös taiteellista ajatteluani. Avaan kehittymistäni materiaalilähtöisessä työskentelyssä tulosteni alaluvussa 5.1.2.

Aloitin taiteellisen osion työskentelyn veistoksilla, joiden työskentelyprosessissa kantavana teemana olivat työskentelyn rytmisyys ja materiaalin toimijuus. Tein ensimmäisestä veistoksesta luonnoksen, mutta päätin hyväksyä, ettei lopputuloksen tarvitse noudattaa sitä täydellisesti. Halusin tutkia, millaiseen muotoon materiaali asettuisi. Työskentelin makkaratekniikalla eli lisäsin muotokieleltään orgaaniseen, hieman korallia muistuttavaan veistokseen kerros kerrollaan lisää korkeutta. Samalla peitin sisäpintaa litistetyillä savipalloilla, jotka muodostivat nukkamaisen pinnan. Toinen veistos jatkoi samaa teemaa, mutta yritin välittää sen kautta hieman särmikkäämpää tunnetilaa. Peitin veistoksen sisäpinnan piikkimäisellä rakenteella. Tässä vaiheessa olin jo luopunut luonnostelusta. Kolmas veistos oli kaikkein suurin ja kunnianhimoisin, ja sai sisäpintansa muotoihin inspiraation jäkälästä, jota olin ihastellut metsäkävelylläni.

Kolmen samantyyllisen veistoksen lisäksi toteutin vielä seinälle ripustettavan veistoksen, joka niin ikään muistutti muotokieleltään jäkälää tai levää.

Kuva 1. Taiteellisen osion kolmas veistos Jännitysnäytelmä valmistusprosessissaan ja valmiina

Tutkielmani taiteellisen osion teokset olivat esillä näyttelyssä Rovaniemellä Lapin yliopiston Galleria Kopiassa 21.2.–16.3.2023. Kuvailen taiteellista osiota myös selvityksessä, jonka toimitin erilliseen arviointiin näyttelyn yhteydessä (ks. liite 4). Mukaan näyttelyyn pääsi kokonaisuuteen sopiva veistospari, jonka olin toteuttanut aikaisemmin opintojeni yhteydessä. Pienillä puujaloilla kulkevat, luonnonkivistä tehdyillä muoteilla valetut olennot näyttivät leikkivän toistensa kanssa. Esitin näyttelyn vieraskirjan yhteydessä toiveen, että vierailijat kuvailisivat näyttelykokemustaan. Keräämäni kommentit eivät olleet varsinaisesti osa aineistoa, mutta niiden avulla saatoin arvioida, että teokseni onnistuivat välittämään työskentelyni aikaisia ajatuksia.

Savityöskentelyllä on minulle henkilökohtaista merkitystä. Olen tehnyt keramiikkaa lapsesta asti isoäitini Kerttu Trompin luona. Hän lasitti ja käytti polttouunissa minun, sisarusteni ja serkkujeni taaperosta lähtien tekemät kummallisimmatkin möhkäleet. Savityöskentelyyn liittyy paljon lämpimiä muistoja yhdessä vietetystä ajasta, uuden oppimisesta ja kokeilun vapaudesta. Isoäidin tapana oli antaa meille savea ja vapaat kädet. Hän kommentoi vasta jälkeenpäin, mitä olisi pitänyt tehdä toisin. Ehkä juuri siksi en muista kokeneeni lapsena suorituspaineita savityöskentelystä. Säännöllisen harrastamisen aloitin viisi vuotta sitten, ja kuvataidekasvatuksen

opintojen myötä suhtautuminen työskentelyyn on muuttunut ammattimaisemmaksi niin kuvataiteilijuuden kuin opettamisenkin näkökulmista. Työskentelyn muuttuessa vakavammaksi, myös odotukset omasta suoriutumisesta ovat käyneet korkeammiksi. Savityöskentelyn merkitykset ovat siis kohdallani muuttuneet, mikä on osaltaan ollut kirvoittamassa ajatusta aiheen tutkimiseksi. Olen esimerkiksi hämmästellyt, kuinka monet kuvailevat savityöskentelyä terapeutiseksi, kun itse koen sen pääasiassa työksi tai nipuksi haasteita, jotka haluan taklata.

4.3. Aineiston keruuta keskustelun ja toiminnan äärellä

Seuraavaksi avaan, miten aineistoni muodostui ja punnitsen metodejani suhteessa valitsemani tutkimusstrategian käytäntöihin. Taideperustaisen toimintatutkimuksen aineisto on monipuolista ja moniäänistä sekä pitkältä aikaväliltä kerättyä (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 50–51). Keräsin aineistoni kolmen edellä esittelemäni syklin aikana. Aineistoni käsittää kokonaisuudessaan ensimmäisen ja toisen syklin aikana äänitetyn haastattelumateriaalin ja kaikkien syklien aikana kirjoittamani tutkimuspäiväkirjan muistiinpanot. Lisäksi mukana on valokuvia toiminnasta ja toiminnan aikana syntyneistä esineistä. Toisen syklin alkukartoituslomakkeessa esitin lisäksi muutamia taustoittavia kysymyksiä liittyen osallistujien kokemukseen saven parissa ja toiveisiin keramiikkakurssin suhteen. Tutkimuspäiväkirja ja äänitetty haastattelumateriaali ovat tutkielmani ensisijaista aineistoa, jota kaikki muu materiaali tukee toissijaisena aineistona. Painotan tutkielmassani enemmän toisen ja kolmannen syklin aineistoa.

Tutkimuspäiväkirja on hyödyllinen työkalu, joka auttaa palauttamaan mieleen tutkimuksen aikaisia tapahtumia myös myöhemmin, esimerkiksi toiminnan jälkeen aineistoa analysoitaessa (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 51). Kirjoitin tutkimuspäiväkirjaan mm. havaintojani tutkimushenkilöiden toiminnasta, ajatuksiani tutkimuksen etenemiseen liittyen sekä tunnetilojani ja kokemuksiani suhteessa taiteelliseen työskentelyyni. Koin tutkimuspäiväkirjan tärkeäksi keinoksi päästä kosketuksiin ensimmäisen ja toisen syklin tapahtumien kanssa, koska en ollut videoinut toimintaa. Vaikka videokuvaus on taideperustaisessa toimintatutkimuksessa yleinen ratkaisu toiminnan tallentamiseksi (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 51), valitsin mieluummin keskustelujen äänittämisen. Koin, että videokuvaaminen voisi häiritä vapautunutta tunnelmaa, jonka toivoin vallitsevan saven työstön äärellä. Sekä ensimmäisen että toisen syklin aikana minun täytyi myös opettaa, enkä siksi voinut jatkuvasti kuvata.

Haastatteluaineiston keruun toteutin melko vapaamuotoisen, etukäteen määrittämiäni aiheita käsittelevän keskustelun avulla. Menetelmäni on kaikkein lähinnä puolistrukturoitua haastattelua, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87–88.) Haastattelumenetelmän toteutusmuoto ei ole vakiintunut, vaan se vaihtelee melko tarkkaa järjestystä noudattavasta haastattelusta hyvin avoimeen keskustelunomaiseen haastatteluun (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 47; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 88). Ominaista on, että jotkin haastattelun osa-alueet on löyty lukkoon, mutta ei kaikkia (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 47). Menetelmä sopii tutkimukseen, joka pyrkii ymmärtämään tutkimukseen osallistujien kokemuksia, tunnetiloja ja ajatuksia (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 48).

Haastattelu tapahtui ryhmässä. Etukäteen valmistelemiäni kysymykset olivat teemoja, keskustelun avaajia, joiden varassa haastattelu eteni (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87). Niiden pohjalta toivoin osallistujien nostavan esiin myös asioita, joita en ymmärtänyt kysyä, sekä esittävän itse lisää kysymyksiä, mikä myös toteutui. Näin ollen haastattelumetodi oli hyvin lähellä myös avointa haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.89.) Aineistonkeruun rakenne oli samankaltainen ensimmäisessä ja toisessa syklissä, mutta toisessa syklissä oli käytettävissä enemmän aikaa ja siten myös mahdollisuus esittää enemmän kysymyksiä.

Keräsin haastatteluaineiston savityöskentelyn aikana. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa aineisto kerätäänkin usein yhtäaikaaisesti toiminnan kanssa, ja tutkittava yhteisö osallistuu aineiston luomiseen (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 40, 45; Jokela ym., 2015, s. 439). Haastatteluasetelmani oli esimerkiksi samankaltainen kuin taiteen tohtori Elina Härkösen kulttuuri-kestävää taidekasvatusta käsittelevässä väitöskirjassa. Tutkimushenkilöt neuloivat yhdessä ja pohtivat samalla suhdettaan neulontaan (Härkönen, 2021, s. 215).

Taideperustaiselle tutkimukselle on ominaista taiteellisen työskentelyn hyödyntäminen aineiston keräämisessä ja analysoinnissa (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 41). Tutkimuksessani haastateltavien omalla taiteellisella toiminnalla on keskustelua virittävä ja syventävä rooli. On helpompaa kertoa, mikä keramiikassa kiinnostaa tai miellyttää, jos saa samalla konkreettisesti muotoilla siitä jotakin. Pidin aineiston keruuta toiminnan yhteydessä tärkeänä, koska tutkimushenkilöiden odotukset ennen toimintaa tai muistikuvat toiminnan jälkeen eivät välttämättä olisi vastanneet todellisuutta. Uskon, että valitsemallani metodilla olen päässyt syvemmälle merkityksiin kuin esimerkiksi strukturoidulla lomakehaastattelulla. Tuolloin vastauksista olisi saattanut jäädä pois hetkessä koettuja oivalluksia tai aistimuksia. Lisäksi valintani toteuttaa

aineiston keruu samanaikaisesti ja samassa tilassa toiminnan kanssa erottaa tutkimukseni muista löytämistäni keramiikkaharrastusta tarkastelleista tutkimuksista.

Kasvokkain tapahtuva haastattelu on joustava aineistonkeruumenetelmä, koska haastattelija voi tarvittaessa esittää tarkentavia kysymyksiä, muuttaa kysyttävien asioiden järjestystä ja tarkkailla haastateltavien ilmeitä, reaktioita tai muuta toimintaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 84–86). Toisessa syklissä sairaspöissaot ja yllättävät muutokset aikatauluihin vaativatkin aineistonkeruulta mukautumiskykyä. Halusin myös jättää keskustelulle tilaa elää ja löytää uusia suuntia, joten pidin kysymysten määrän maltillisena. Pysin esittämään laajemmat, vähiten johdattelevat ja vapaamuotoisemmin vastattavissa olevat kysymykset alkuun ja tarkentamaan lisäkysymyksillä, jos en laajempien kysymysten kautta kokenut saaneeni vielä vastausta. Puolistrukturoidun teemahaastattelun toteutustavat ovat sopeutettavissa kunkin tutkimuksen tarpeisiin, kunhan pyrkimyksenä on löytää tutkimustehtävän kannalta merkityksellistä tietoa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 88). Päätinkin etukäteen, ettei suunnittelemani kysymysten järjestyksen tarvitse olla kiinteä, eikä kaikkia ole edes pakko käsitellä syvällisesti. En halunnut häiritä opetusta tai keskustelun sujuvuutta liioilla kysymyksillä. Osallistujien täytyi saada nauttia keramiikkakurssista myös omista puheenaiheistaan keskustellen. Koin tärkeäksi sisällyttää kurssiin myös mahdollisuuden hiljaiseen ja keskittyneeseen työskentelyyn. Pitäähän hiljaisuus itsessäänkin sisältää tietoa toiminnan merkityksistä. Valitsin ennen jokaista kurssipäivää kolme kysymystä, jotka asetin suurikokoisina tulosteina pöydälle, jonka äärellä työskentelimme. Työskentelyn lomassa sopivan hetken tullen pyysin osallistujia jakamaan ajatuksiaan kysymyksiin liittyen.

Tutkimusprosessien aikana syntyneiden taiteellisten tuotosten hyödyntäminen tutkimusaineistona erottaa taideperustaisen toimintatutkimuksen perinteisestä toimintatutkimuksesta (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45). Leavy kertoo Baroneen ja Eisneriin (2012) viitaten, että taideperustaisessa tutkimuksessa taiteella on tehtävä merkitysten välittäjänä (Leavy, 2018, s. 5). Siksi myös keskustelun aikana tehdyt esineet ovat osa aineistoani, pitäen sisällään tietoa, jota voi olla hankala muutoin sanoittaa. Taiteellinen toiminta voi myös auttaa tavoittamaan kokemusmaailmamme tiedostamattomia tasoja ja muovaamaan ne kielellisesti ilmaistavaan muotoon (Anttila, 2010, s.158). Kokemuksellisen, kehollisen ja hiljaisen tiedon esille saaminen ja uusien näkökulmien tarjoaminen ovatkin taideperustaisen tutkimuksen vahvuuksia (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42; Jokela, Hiltunen & Härkönen, 2015, s. 437–438; Leavy 2018, s. 9). Leavy viittaa aiempiin julkaisuihinsa (2008, 2011, 2015) todetessaan taiteellisen toiminnan herättelevän myös tutkimuksen kulkuun vaikuttavia spontaaneja reaktioita ja uusia ideoita (Leavy, 2018,

s. 11). Näistä kertovat välittömät tunteenpurkaukset, kuten innokkaat huudahdukset tai raskaat huokaukset, ovat olennaisessa osassa aineistoani. Ne tuovat esiin tunnetiloja, joita tutkimushenkilöt eivät välttämättä suoraan sanoita.

Taideperustainen tutkimus on tutkittavia henkilöitä osallistavaa (Jokela & Huhmarniemi 2020, s. 41). Roolini tutkijana ja opettajana oli aloittaa ja ylläpitää niin keskustelua kuin toimintaakin. Samalla haastatteluun osallistujat toivat kukin tutkimukseen oman ainutlaatuisen panoksensa ajatustensa ja kokemustensa kautta. Tutkijan kuuluu olla myös itse olla osallisena toiminnassa, eikä vain seurata ja havainnoida vierestä (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 47; Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 12). Esimerkiksi tutkijakaksikko Genoe ja Liechty osallistuivat itsekin oppijoina keramiikkakurssille, jonka pohjalta tekivät tutkimustaan, ja kirjasivat ylös ja äänittivät kokemuksiaan kurssin aikana (Genoe & Liechty, 2017, s. 95–96). Minulla oli mahdollisuus samankaltaiseen toimintaan toisen syklin aineistoa kerätessäni. Kun apuani ei tarvittu opettajana, muotoilin itsekin savesta esineitä ja vastailin haastattelukysymyksiini sekä tutkimushenkilöiden minulle esittämiin kysymyksiin.

4.4. Aineiston käsittely

Lähestyn aineistoani hermeneuttis-fenomenologisista ja pragmatistisista lähtökohdista. Tutkielmani taustalla vaikuttaa myös uusmaterialistinen ajattelu, teoria materiaalin toimijuudesta ja ajatus luovasta kolmiulotteisesta työskentelystä kehollisena, vuorovaikutuksellisena prosessina. Näitä filosofioita ja niiden näkökulmia kokemuksiin ja merkityksiin olen käsitellyt tarkemmin luvussa 2 ja 3. Tässä alaluvussa esittelen hermeneuttis-fenomenologisen ajattelun vaikutukset laadulliseen sisällönanalyysiin, jonka avulla olen purkanut ja analysoinut aineistoni. Käyn myös läpi, kuinka aineistoni analyysiprosessi eteni.

Päästäkseni merkitysten äärelle syvennyn savytyöskentelyn yhteydessä ilmeneviin kokemuksiin. Kokemusta tutkiessa sovelletaan usein fenomenologista, hermeneuttis-fenomenologista tai narratiivista metodologiaa (Tökkäri, 2018, s. 64). Fenomenologiaa ja hermeneutiikkaa yhdistävät tutkimusmenetelmät ovat yleistyneet erityisesti humanistisissa tieteissä, kuten kasvatustieteissä (Kakkori, 2009, s. 1; Kakkori & Huttunen, 2014, s. 367). Vaikka molemmissa suuntauksissa kokemuksen käsite on tärkeässä asemassa, on kyseessä kaksi toisistaan erillistä, oman historiansa ja sisäisen moninaisuutensa muovaamaa filosofiaa, joilla on erilainen ja paikoin yhteen

sopimaton perusta (Kakkori & Huttunen, 2014, s. 367–368; Tökkäri, 2018, s. 65). Filosofoiden taustojen ymmärtäminen onkin tärkeää tulosten luotettavuuden kannalta.

Fenomenologisessa tutkimuksessa on kyse pyrkimyksestä löytää ilmiöiden perusolemukset sellaisena kuin ne ovat, tutkijan tarkastellessa niitä mahdollisimman objektiivisesti, tietoisuutta ja havaintoa korostaen (Kakkori, 2009, s. 2–5; Tökkäri, 2018, s. 65). Husserlin kehittämä alkupe-
räinen fenomenologia edellyttää tutkijalta ennakoasenteiden tietoista tarkastelua ja tutkitta-
vaan ilmiöön mahdollisesti vaikuttavien ulkoisten häiriötekijöiden poistamista (Kakkori, 2009,
s. 5; Tökkäri, 2018, s. 65). Näin ollen aineistonkeruuni ja analyysini eivät ole puhtaan fenome-
nologisia. Haastattelukysymyksiin vaikuttivat valitsemani filosofiat ja aikaisempi tutkimus. Py-
rin kysymysten kautta myös ohjaamaan tutkimushenkilöitä tietoisemmaksi kehostaan ja koke-
muksistaan. Lähestyin silti näitäkin aiheita suhtautuen mielenkiinnolla tutkimushenkilöiden nä-
kemyksiin ja ajatuksiin, enkä varsinaisesti esittänyt teoreettisen viitekehýkseni sisältöjä suorana
totuutena tai niitä erityisesti painottaen. Toisen ihmisen kokemuksen tutkiminen ja analysointi
täysin vailla ulkoisia vaikuttimia on lähes mahdotonta, koska tutkijan toiminnan taustalla on
aina jonkinlaista arvopohjaa tai oletuksia. Toisaalta taideperustaiselle toimintatutkimukselle on
tavallistakin sidonnaisuus sosiaalisiin rakenteisiin, arvoihin tai näkökulmiin, kuten esimerkiksi
ympäristöpoliittiseen ajatteluun (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45).

Myös hermeneuttis-fenomenologisessa metodissa on kyse ihmisen kokemuksen perusrakentei-
den tarkastelusta ilman, että teorioiden tai ennako-oletusten annetaan vaikuttaa tarkasteluun
(Van Manen, 2014, s. 26). Hermeneutiikka tuo metodiin kuitenkin keskustelevan ja sensitiivi-
sesti tulkitsevan ulottuvuuden, jonka tarkoituksena on tehdä fenomenologisesta analyysistä
sekä ilmiöiden kuvailusta ja auki selittämisestä mahdollista (Van Manen, 2014, s. 26). Herme-
neutiikka antoi minulle tutkijana vapautta tehdä johtopäätöksiä tutkimushenkilöiden kertomuk-
sien, reaktioiden ja muun toiminnan pohjalta silloinkin, kun he eivät ilmaisseet ajatuksiaan yk-
siselitteisen suoraan. Päätelmäni ovat kuitenkin aineiston pohjalta perusteltavissa.

Hermeneutiikkaa sanotaan tulkinnan opiksi (Kakkori & Huttunen, 2014, s. 376). Hermeneuti-
kassa kaksi olennaista käsitettä ovat esiymmärrys ja hermeneuttinen kehä, jossa esiymmärryk-
sen pohjalta tehdyt perustellut tulkinnat rakentavat ymmärrystä edelleen kehämäisesti edeten
(Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40). Ymmärrys ja tulkinta tarkoittavat käytännössä samaa asiaa,
ja kaikki ymmärrys rakentuu aikaisemman ymmärryksen pohjalle (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.
40). Hermeneuttista, kehämäistä ymmärryksen lisääntymistä on tapahtunut paitsi aineiston ana-
lyysissä, myös aineiston keruun vaiheessa. Alankomaissa toisen syklin aineistoa kerätessäni

kävin joka kurssipäivän jälkeen läpi käsitellyt kysymykset arvioiden, olinko saanut niihin riittävästi vastauksia ja halusinko saada vielä lisää tietoa. Arvioni pohjalta määritin seuraavana päivänä käsiteltävät kysymykset. Taideperustaiselle toimintatutkimukselle on ominaista, että aineiston analysointi ja toiminnan laadullisten vaikutusten arviointi aloitetaan jo toiminnan kehittämisen aikana ja limittäin prosessin onnistumisen arvioinnin kanssa (Jokela & Huhmar-niemi, 2020, s. 52). Aineiston keruu on tapahtunut jatkuvan, kehitystä mahdollistavan toiminnan aikana. Tutkimushenkilöiden oma ymmärrys savityöskentelystä ja siihen liittyvistä merki-tyksistä on myös syventynyt prosessin myötä.

Aineiston käsittelyssä hyödynsin laadullista sisällönanalyysiä, joka soveltuu monipuolisesti eri-laisten aineistojen kuten kirjoitetun tekstin, äänitetyn aineiston ja kuvien purkamiseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, S.117; Vuori, 2021). Sisällönanalyysi on laadullisen aineiston analyy-sikeino, joka keskittyy siihen, mitä aineisto sisältöjensä kautta tiivistetysti kertoo tutkitusta il-miöstä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, S.117; Vuori, 2021.). Sisällönanalyysiin ei tavallisesti kuulu kielellisten värityksien tai muun ilmaisullisuuden tarkastelu (Vuori, 2021.), mutta joissakin ti-lanteissa olen kirjannut ylös myös äänensävyjä tai reaktioita toiminnan aikaisiin tapahtumiin, jos olen kokenut ne merkityksellisiksi tutkimuskysymykseni kannalta.

Aineistoni keruussa ja analyysissä on myös piirteitä narratiivisesta hermeneutiikasta, joka kes-kittyy kokemuksen kielellisyyteen ja kertomuksellisuuteen (Tökkäri 2018, s. 65). Kokemus ei silti ole täysin kielellä ilmaistavissa (Kukkola, 2018, s. 44), joten kokemuksen muokkaaminen sanalliseen muotoon muuttaa sitä aina jonkin verran tai jättää siitä jotakin pois. Tutkielmani taiteellinen osio ja työskentely yhdessä keramiikkakurssilaisten kanssa antoivat toisaalta mah-dollisuuden tunnustella savityöskentelyn merkityksiä myös tasolla, joka on sanallistetun kielen ulottumattomissa. Kokemusta tutkiessa ei ole tarkoitus pyrkiä löytämään jotakin kokemusta itseään syvempää merkitystä, vaan käsitys itse kokemuksesta sellaisena kuin se todellisuudessa on ilmennyt (Kukkola, 2018, s. 46). Keskityin merkityksiin, joita tutkimushenkilöt itse ilmaisi-vat savityöskentelyllä olevan. Kaikki merkitykset eivät kuitenkaan ole suoraan sanoitettuja, vaan olen myös päätellyt asioita osallistujien toiminnasta ja eleistä.

Sisällönanalyysini on ollut teoriaohjaavan ja aineistolähtöisen analyysin välimuoto. Aineisto-lähtöisessä sisällönanalyysissä teoria valitaan aineistosta nousevien seikkojen pohjalta ja teo-riaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset lähtökohdat on valittu etukäteen (Tuomi & Sara-järvi, 2018, s. 132). Vaikka haastattelukysymyksiin vaikuttivatkin aiemmat tutkimukset ja tietyt filosofiset lähtökohdat, kuten ajatus materiaalin toimijuudesta, olen pyrkinyt suhtautumaan

aineistoon avoimesti ilman, että taustateoriat suoraan määrittivät, mitä asioita aineistosta poimin tai minkälaisia sisällöllisiä luokkia aineistosta analyysin myötä muodostuu (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 127; Vuori, 2021.). Näin säilytin aineistolla mahdollisuuden kertoa myös sellaisista näkökulmista, joita en etukäteen ollut osannut odottaa.

Litteroidut aineistot ja tutkimuspäiväkirjani muodostivat yhdessä tutkielmani pääasiallisen, kirjallisen aineiston. Aloitin tutkimuspäiväkirjan pitämisen muutamia päiviä ennen ensimmäistä aineistonkeruusyhtä, ja ylläpidin päiväkirjaa kolmannen aineistonkeruusyhtin eli tutkielman taiteellisen osion valmistumiseen saakka. Ensimmäisen yhtin äänitetystä aineistosta kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani tärkeimmät tutkimuskysymykseen liittyvät havaintoni ja litteroin työpaikan osanottajien oleelliset kommentit. Pääasiassa keskityin kuitenkin käytännön seikkoihin, jotka tulisi huomioida seuraavassa yhtilissä. Toisen yhtin äänitteistä litteroin kaikki kohdat, joilla saattaisi olla yhteys savityöskentelyn merkityksiin. Pääasiallisen aineistoni tukena olleita valokuvia en analysoinut syväluotaavasti, vaan tarkastelin niitä suhteessa kirjalliseen aineistoon mahdollisten yhteyksien huomaamiseksi. Kuvat ovat siten vahvistaneet tiettyjä havaintoja ja toimineet myös keinona palauttaa mieleen aineistonkeruun aikaisia tapahtumia, kuten sen, minkälaisia esineitä tutkimushenkilöt valmistivat.

Ensimmäinen aineistoni rajaaminen tapahtui jo äänitetyn aineiston litterointivaiheessa. Koska toteutin aineiston keruun useita tunteja kestävien kurssipäivien aikana, oli aineisto laaja ja keskustelu välillä polveilevaa. Olen keskittynyt siihen, mitä sanotaan, jättäen pienet sanavirheet, tauot ja empimiset pois. Ne eivät ole tutkielmani kannalta olennaisia, ja niiden pois jättäminen on myös kunnioittavampaa tutkimushenkilöitä kohtaan. Poistin aineistosta myös sellaiset kohdat, joiden yhteys savityöskentelyn merkityksiin ei tuntunut riittävän selkeältä. Tällaisia olivat esimerkiksi keskustelut säästä tai päivällisestä. Kirjasin kuitenkin pääpiirteittäin muistiin, minkälaisista aihepiireistä keskustelua käytiin. Seuraavaksi aloin lukea aineistoa läpi yhä uudestaan, rajaten sitä joka lukukerralla vastaamaan hieman olennaisemmin tutkimuskysymykseeni. Tätä kutsutaan aineiston redusoinniksi eli pelkistämiseksi (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s.122).

Laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluu työvaiheena koodaus, eli tutkimustehtävään liittyvien sisällöllisten elementtien löytäminen ja nimeäminen aineistosta (Vuori, 2021). Tulostin aineiston paperiseen muotoon ja merkitsin tärkeimmät kohdat korostusvärillä. Jokaisen lukukerran myötä kokonaiskuva hahmottui selkeämmin ja aloin erottaa aineistosta tiettyjä toistuvia tai muuten merkittäviä sisällöllisiä elementtejä. Luokittelin ne sopivien pääkoodien alle alaluokiksi (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s.124), joille määrittämälläni korostusväreillä merkitsin

tärkeimmät avainsanat ja -lauseet aineistoon. Kokeilin aineiston leikkaamista ja liimaamista ajatuskartoiksi koodien mukaan, mutta aineisto oli tällaiseen käsittelyyn liian runsas. Lisäksi toisinaan virkkeiden sisältö saattoi sopia kahden tai useamman koodin yhteyteen. Pelkkien avainsanojen poimiminen aineistosta olisi myös poistanut ne kontekstistaan, mikä olisi saattanut muuttaa merkityksiä.

Laadullinen sisällönanalyysi eroaa sisällönanalyysistä siinä, ettei tarkoituksena ole tarkastella määriteltyjä koodeja määrällisesti tai tilastollisesti, vaan laadullisesti (Vuori, 2021.). Täysin puhtaasti laadullista analyysin ei silti tarvitse olla, koska joskus koodien määrällisten suhteiden kautta laadullisen analyysin tuloksia voi myös vahvistaa tai ymmärrystä syventää (Vuori, 2021). Aineistossani on havaittavissa toistoa esimerkiksi tiettyjä olo- tai tunnetiloja kuvattaessa. Jotkin tärkeät huomiot taas esiintyvät aineistossa vain kerran. Asioiden merkittävyyttä ei voi tutkimuksessani määrittää pelkän toistumistiheyden perusteella. Olennaisempaa on tarkastella asioiden yhteyttä tutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä tutkimushenkilöt ilmentävät savityöskentelyllä olevan toimintakokemuksen yhteydessä? Aineistoa purkaessani hyödynsin myös seuraavia analyysikysymyksiä: Kuinka materiaalin toimijuus ja tutkimushenkilöiden suhtautumisen siihen ilmenevät aineistossa? Minkälaisia tulokset ovat suhteessa muihin keramiikkaharrastusta tai muuta luovaa toimintaa käsitelleisiin tutkimuksiin? Kuinka savityöskentelyn aikainen kokeminen ilmenee suhteessa Deweyn kokemusfilosofiaan? Analyysini tuloksia avaan luvussa 5. Taideperustaiseen toimintatutkimukseen kuuluu aineiston tulkinnallisen analyysin lisäksi sen arviointi, kuinka toiminta on vaikuttanut osallistujiin. Lopputuloksena on käsitys sekä tutkitusta ilmiöstä, että siihen liittyvän toiminnan mahdollisista kehitystavoista. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 52.) Näihin pohdintoihin palaan tutkielmani päättävissä luvuissa 6 ja 7.

4.5. Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Tutkielmani toteutuksessa olen pyrkinyt noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan koamaa hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (TENK, 2023, s. 12). Olen suunnitellut toiminnan ja valinnut menetelmäni tutkimusongelmaan soveltuvaksi, että tutkielma täyttäisi laadukkaan ja luotettavan tieteellisen toiminnan kriteerit. Tässä luvussa avaan tutkielmani ongelmakohtia (ks. TENK, 2023, s.

12), kuten esimerkiksi aineiston täysin objektiivisen tulkinnan mahdottomuutta. Kerron, kuinka olen huomioinut tutkimushenkilöihin liittyvät eettiset näkökulmat.

Lähestyn tutkimusongelmaa empiirisen eli kokemuksen kautta saavutetun tiedon avulla (Backman, 2018, s. 29). Kokemuksellisen tiedon heikkoutena on pidetty sen ennakoimattomuutta, satunnaisuutta, ainutkertaisuutta, tilannesidonnaisuutta ja kokijan ennakkokäsityksiin nojautuvuutta (Backman, 2018, s. 35). Tutkimuksessani en kuitenkaan ole kiinnostunut kiistattomista totuuksista. Kokemukset syntyvät aina jostakin syystä, ja siksi niitä ei tule sivuuttaa vain siksi, että ne ovat subjektiivisia tai ristiriidassa ”oikean” tiedon kanssa. Kokemuksia tarkastelemalla on mahdollista löytää merkityksiä, joita teoreettisella tutkimuksella ei voi tai on vaikea saavuttaa. Myös kokemus itsessään on arvokas, ja tapahtumahetkellä kokijalleen totta.

Tutkimuksen eettisyyden pohdintaan kuuluu sen huomioiminen, kenen näkökulmasta tutkittava aihe ja lähestymistapa on valittu (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 154). Tutkimuskysymykseni taustalla vaikuttaa oma ammatillinen tarpeeni ymmärtää oppijoiden kokemuksia ja odotuksia savityöskentelyyn liittyen. Tutkijat Timmons ja MacDonald kokivat oman savityöskentelyyn liittyvän asiantuntemuksensa antaneen tutkimuksen osallistujille syvempää ymmärrystä omasta kokemuksestaan keramiikkaharrastuksen parissa (Timmons & MacDonald, 2008, s. 92). Itsekin olen pyrkinyt siihen, että tutkimuksen toteutustapa tekee prosessista merkityksellisen myös osallistujille. Tutkijan näkökulma vaikuttaa myös aineiston tulkintaan (Kukkola, 2018, s. 46–47). Olen pyrkinyt tiedostamaan ennakkokäsitysteni mahdollisen vaikutuksen ja muodostamaan mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan tutkittavien kokemuksista (Tökkäri, 2018, s. 65). Koen kokeneisuuteni keramiikan parissa enemmän vahvuudeksi kuin tuloksia vääristeleväksi. Tunnen savityöskentelyn hyviä ja huonoja puolia ja siten ymmärrän, ettei toiminta ole välttämättä pelkästään hyvinvointia edistävää.

Aineistoa käsitellessäni olen pyrkinyt kohtelemaan tutkimukseni osallistujia kunnioittavasti ja heidän yksityisyytensä ja turvallisuutensa suojaten (TENK, 2023, s. 13; Kohonen, ym., 2019, s. 7). Käytän tutkielmassani osallistujista koodikirjaimia nimien sijaan. Tulosluvussani joistakin osallistujista muodostuu luonteenpiirteitä ja savityöskentelyyn kohdistuvia asenteita kuvaava henkilökuva. Tutkielma ei kuitenkaan sisällä tietoa, joista tutkimuksen osallistujan voisi tunnistaa joku muu kuin paikalla ollut tutkimuksen toinen osallistuja. Olen kertonut avoimesti aineistonkeruun tapahtumapaikat. Niissä liikkuvien henkilöiden määrä on suuri eikä tutkimushenkilöitä voi sen perusteella jäljittää. Arnheimin keramiikka-ateljeen yrittäjä Esther van Groeningen on kirjallisesti antanut luvan esitellä itsensä ja yrityksensä tutkielmassani.

Keräsin ensimmäisen ja toisen syklin osallistujien kirjalliset (Liite 2) suostumukset äänitetyn haastattelumateriaalin käyttöön tutkielmassani. Kaikki osallistujat olivat aikuisia eikä minulla ollut syytä epäillä heidän kykyään päättää itseään koskevista asioista. Osallistuminen tutkimukseen oli täysin vapaaehtoista ja osallistujat olivat saaneet tiedon opetuksen yhteydessä tekemästäni tutkimuksesta etukäteen, jo ilmoittautuessaan opetukseen (Kohonen, ym., 2019, s. 8). Kerroin suostumuslomakkeissa keräämäni aineiston käyttötarkoituksesta sekä henkilöiden anonymisoinnista tutkielmassani. Varmistin kahdelta ensimmäisen syklin osallistujalta jälkeempään myös luvan käyttää valokuvia heidän muotoilemistaan esineistä, koska en ollut huomannut mainita asiaa heidän suostumuslomakkeessaan. Toisen syklin lomakkeessa oli mainittu myös kuvien käyttöoikeudesta. Jälkeempään arvioituna en ollut riittävän hyvin informoinut tutkimukseen osallistujia heidän mahdollisuudestaan vetäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan yhteistyökumppaneille tulee ilmoittaa, kun toimintaan liittyvää materiaalia aiotaan julkaista (TENK, 2023, s. 14). Osa tutkimushenkilöistä ei kuitenkaan voinut tutustua tutkielmaani ymmärtämällään kielellä. Kirjoitin tutkielmani suomeksi, vaikka osan tutkimushenkilöistä kanssa kommunikoin englanniksi. Perustelen valintani sillä, että suomen ollessa ensimmäinen kieleni, pystyn sen avulla paremmin kuvailemaan tutkielmani kulkua ja tulkintojani ja tulemaan ymmärretyksi. Lisäksi ensimmäisen ja kolmannen syklin aineisto on suomenkielistä. Jotta kaikkien tutkimushenkilöiden olisi mahdollista päästä tutustumaan tutkielmaani, olen tarjonnut keramiikkakurssilaisille mahdollisuutta saada luettavaksi tutkimukseni tulokset englanniksi käännettynä. Olen tarjonnut heille myös mahdollisuutta keskustella tutkielmasta ja esittää kysymyksiä mistä vain tutkimuksen vaiheesta tai tutkielman luvusta.

Aineistonkeruun ensimmäiseen sykliin, joka oli harjoitus, osallistui kahdeksan henkilöä, mutta toiseen sykliin, jota painotan taiteellisen osion ohella aineistoanalyysissäni enemmän, osallistui muun muassa aikataulutushaasteiden ja siitä seuranneen myöhäisen markkinoinnin vuoksi vain kolme henkilöä. Osallistujien pieni määrä herättää huolen tulosten luotettavuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston pieni koko ei ole epätavanomaista eikä pienuus välttämättä kerro tutkimuksen tieteellisestä tasosta Tuomi & Sarajärvi (2018, s. 98). Loppujen lopuksi aineistoni olikin laaja. Äänitin keskustelujamme koko toiminnan eli kuusipäiväisen keramiikkakurssin ja yhden työpajan ajan. Läpikäytävää äänitemateriaalia oli yhteensä yli 23 tuntia. Monimenetelmäisyys eli triangulaatio aineistonkeruussa on yksi keino vahvistaa tutkielman luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 166). Aineistooni kuuluivat lisäksi muistiinpanoni kaikkien syklien ajalta sekä valokuvat toiminnasta ja valmistetuista esineistä.

5. Tulokset

Tässä luvussa esittelen aineistoanalyysini tulokset. Jaottelin analyysin avulla löytämäni merkitykset kolmen pääkoodin alle: 1) *Omaan luovuuteen ja itsen kehittämiseen liittyvät merkitykset*, 2) *saveen, kehoon ja aisteihin liittyvät merkitykset* ja 3) *terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät merkitykset*. Merkitykset olivat osittain toisiinsa limittyviä ja monet keskustelunaiheet tai havainnot olisi ollut mahdollista luokitella myös useamman pääkoodin alle. Esimerkiksi kehollisten merkitysten ja hyvinvoinnin välillä on yhteyksiä. Tulosten selkeä esittäminen vaati kuitenkin varsin mekaanista luokittelua. Litterointimerkkien selitykset avaavat tutkielmani liitteessä 1.

Aineistoni on kerätty kolmen eri aineistonkeruusyklin aikana. Viittaan ensimmäisessä syklissä tutkimukseen osallistuneisiin henkilöihin nimikkeellä *harjoitustyöpajan osallistujat* ja toisen syklin tutkimushenkilöihin nimikkeellä *keramiikkakurssin osallistujat*. Harjoitustyöpajassa osanottajia oli kahdeksan ja keramiikkakurssilla kolme. Tutkimushenkilöiden yksityisyyden suojelemiseksi olen nimennyt keramiikkakurssin osallistujat koodikirjaimin A, B ja C. Harjoitustyöpajan osallistujat esitän yksilöimättä. Kolmannen syklin aineisto koostuu omista kokeuksistani tutkielmani taiteellisen osion työstämisen aikana, mutta olen osallistunut tutkijan roolin lisäksi tutkimushenkilönä myös ensimmäiseen ja toiseen sykliin. Analyysissä olen painottanut toista ja kolmatta aineistonkeruusykliä, ensimmäisen ollessa harjoitus.

5.1. Luovaa ja kehittävää toimintaa

Tässä alaluvussa käsittelen ensimmäiseen koodiin, omaan luovuuteen ja itsen kehittämiseen liittyviä merkityksiä. Esittelen aluksi, minkälaisia esineitä keramiikkakurssilaiset ja harjoitustyöpajan osallistujat valmistivat toiminnan aikana. Seuraavaksi kuvailen erilaisia lähtökohtia, joista tutkimushenkilöt lähestyivät savityöskentelyä. Kerron myös itsen haastamiseen, kehittämiseen ja ongelmanratkaisuun liittyvistä merkityksistä ja ajankäytöllisistä haasteista.

5.1.1. Valmistetut esineet

Suurin osa keramiikkakurssilaisten ja harjoitustyöpajalaisten valmistamista esineistä oli käytösesineitä, kuten mukeja, maljakoita tai kulhoja. Harjoitustyöpajassa syntyi myös keraaminen

seinäkello ja kynttiläastia. Esitellessäni perustekniikoita valmistin myös itse astioita, mikä on voinut vaikuttaa osallistujien valintoihin. Veistoksia tehtiin vähemmän. Harjoitustyöpajassa yksi osanottaja teki pieniä eläinhahmoja ja yksi edisti aikaisempaa veistosprojektiaan. Työpajalaiset valmistivat kukin joko yhden isomman esineen tai muutamia pienempiä. Pidempikes-
toisella keramiikkakurssilla ehdittiin luonnollisesti rakentaa enemmän ja monipuolisempia esi-
neitä. Genoen ja Liechтын (2017) tutkimuksessa ei eritelty harrastajien valmistamia esineitä,
mutta aineistoesimerkit ja sana *pottery* viittasivat tutkitun toiminnan painottuneen dreijaukseen
ja astioiden valmistamiseen (ks. esim. s. 99–101). Tekstiilikäsityöharrastukseen liittyneessä tut-
kimuksessa osallistujien valmistamat esineet olivat pääasiassa hyötykäyttöön tarkoitettuja (Pöl-
länen, 2015, s. 64).

*Kuva 2. Kahden harjoitustyöpajalaisen valmistamat kynttiläastia ja seinäkello (ilman koneistoa).
Järjestin lasitusmahdollisuuden halukkaalle erikseen myöhemmin.*

Savi tuntui kutsuvan itsenäiseen materiaalin tutkimiseen ja tunnusteluun. Tutkimushenkilöillä oli vapaus päättää itse, mitä halusivat tehdä savesta. Käydessämme perustekniikoita läpi he sovelsivat ohjeitani niin, että jokaisen työstä tuli erilainen. Osallistujat aloittivat omien töidensä tekemisen samalla, kun vielä näytin mallia ja opetin tekniikoita. Eräs harjoitustyöpajan osallis-
tuja kysyi malttamattomana: ”Saako ope ruveta tekemään vaan jotaki ommaa, jos on semmonen
fiilis?” Olin valmistellut keramiikkakurssilaisille etukäteen esimerkkiesineitä ja vapaaehtoisia

tehtävänantoja seurattavaksi (tuulikello, ihmisen pään muotoinen astia ja eläinveistos), mutta pääasiassa osallistujat halusivat itse määrittää työnsä aiheen.

Tutkimushenkilöiden valmistamat esineet ilmentävät halua ilmaista omaa luovuutta ja toteuttaa omia visioita. Toisaalta myös ohjeita eri työvaiheisiin tarvittiin ja pyydettiin usein. Pölläsen tutkimuksen mukaan käsityön harrastajat käyttävät yleensä lähtökohtana valmiita kaavoja tai malleja, mutta muokkaavat niitä vastaamaan paremmin mieltymyksiään (Pöllänen, 2015, s. 65). Keramiikkakurssilaisista vain B kokeili osaa suunnittelemistani tehtävistä. Hänkään ei kuitenkaan tehnyt tehtäviä suoraan kirjallisista ohjeista, vaan sovelsi mieluummin itse, katsoen visuaaliseen ulkoasuun mallia myös sosiaalisesta mediasta. Tuulikellon osoittauduttua haastavaksi, hän muutti suunnitelmaa hieman ja päätyi valmistamaan mobilen. Myöhemmin hän aloitti ihmisen päätä esittävän veistoksen muovailua, mutta se jäi kesken hänen sairastumisensa vuoksi. Lisäksi B valmisti kaksi pientä kulhoa, ja toi raakapoltettavaksi kotona tekemänsä kahvin-suodattimen ja aiemmalla kurssilla valmistamansa kaksi mukia.

C rakensi kaksi erikokoista ja -muotoista maljakkoa ja mukin. Kurssin mittavimpana työnään hän valmisti noin 20 cm korkean Tyrannosaurus rex -veistoksen. A teki mukin, pienen lautasen ja maitokannun sekä lisäksi kotonaan pienen kanaveistoksen. Mukin ja lautasen hän koristeli maisema-aiheisella kuvituksella. Sekä harjoitustyöpajassa että keramiikkakurssilla keskityttiin käsin rakentamisen erilaisiin tekniikoihin. Emme ehtineet kokeilla dreijausta, mutta siitä kiinnostuneitakaan ei ollut muita kuin B.

Kuva 3. C:n keramiikkakurssilla valmistamat esineet: Kaksi erikokoista maljakkoa, dinosaurusveistos ja kahvimuki.

Kuva 4. A:n valmistama kannu ennen raakapolttoa sekä teekuppi ja lautanen valmiina. Lisäksi hän teki lintuveistoksen.

Kuva 5. Raakapollettuna neljä B:n valmistamaa astiaa, kahvisuodatin ja mobilen osia. Kaksi B:n kupeista ja kahvisuodatin ovat muualla tehtyjä. Lisäksi kuvassa on raakapollettuna kolme C:n kurssilla valmistamaa astiaa.

Taiteellisen osion aikana valmistamiani teoksia olen kuvaillut tarkemmin liitteessä 4 ja metodilukuni alaluvussa 4.2.3. Keramiikkakurssilaisille tein esimerkkikappaleiksi muun muassa raaputuskoristellun pienen kahvikupin ja -lautasen, ihmisen päätä esittävän pienen ruukun sekä kaksi erilaista tuulikelloa, joista vain toisen poltin keramiikaksi asti. Keramiikkakurssin aikana käsissäni muotoutui vielä kaksi erilaista mukia, joilla oli kasvot. Tein myös saippua-alustoja ja koristevadin, joissa yhdistin kahta eriväristä savea. Suhtauduin tekemiini esineisiin paitsi esimerkkeinä, myös mahdollisuutena kokeilla erilaisia tekniikoita ja ideoita.

5.1.2. Itsen kohtaamista ja kehittämistä materiaalsen työskentelyn kautta

Keramiikkakurssin osallistujalla oli kaikilla hieman erilaiset suhtautumistavat savityöskentelyyn prosessina. Siinä missä A ja C keskittyivät prosessista nauttimiseen, tuli B:n toiminnassa ja kommentteissa esille taipumus haastaa itseä oman pystyvyyden ylärajoille. Hän tiedosti tämän itsekin, ja kerran myös vitsaili aiheesta. Muotin käyttö rakentamisen apuna oli hänen mukaansa huijaamista, koska se tekee työskentelystä nopeampaa. Keramiikan tekemisen kuuluu nimittäin olla kärsimystä.

B kertoi huomanneensa keramiikan ja muiden käsitöiden lisääntyneen ympärillään, myös sosiaalisessa mediassa. Savityöskentely näytti hänen mukaansa helpommalta kuin on, minkä hän koki myös opettavaiseksi. Työskennellessään B käsitteli omaa luonnettaan ja tapojaan ja pyrki näkemään keinoja kehittää itseään. Hän kertoi aloittaneensa muitakin käsityöharrastuksia, mutta totesi töiden jäävän kesken. Savessa on hänen mukaansa se hyvä puoli, että kuivuessaan se asettaa tekijälleen aikarajoitteen, jonka sisällä työ täytyy saada valmiiksi. Hän kertoi taipumuksestaan tehdä käyttöesineitä ja pohti, että hänelle olisi hyväksi tehdä myös jotakin taiteellisempaa. Hän koki, että keramiikan tekeminen haastaa hänen suunnitelmallista luonnettaan:

Esimerkki 1, keramiikkakurssin päivä 1

-- I think which is also why it's good for me to do ceramics, cause I do a lot of [- - -], that's my background, and then it's quite easy to, or easier to get what you have in your head. -- But here it's much more -- there are so many factors that come into play when you're making something out of clay.

Aineistossani tutkimushenkilöiden persoonallisuus ja suhtautuminen omaan itseensä näyttäytyivät toiminnan kautta, ja välillä omia toimintatapoja pohdittiin myös ääneen. B kertoi olevansa vaativa itseään kohtaan myös uusissa asioissa, ja samaistuin hänen ajatteluunsa:

Esimerkki 2, keramiikkakurssin päivä 1

B But I always go into it thinking: I need to do this right. It needs to look great from the beginning. So, I mean it still gives, like I feel the pressure, or like --

Me You want it to be perfect.

B But I guess that's something you take from other areas of your life into this and --

C It's this perfectionism.

Me Yeah, maybe if you're that type of character then maybe it will follow along.

- B* *So this is both liberating but also very frustrating, in a way.*
- C* *The thing is, it just teaches you to fight your perfectionism because you just have to accept that what you do is beautiful either way. It doesn't have to be perfect.*
- Me* *I know that exactly. I'm the type of person too that I'd like everything to be neat.*
- B* *Which is maybe why I chose hand building instead of the pottery wheel as well, cause with the pottery wheel, I mean it's still hard to make a completely symmetrical – But this will always have a little bit of a handmade feel to it.*

B haastoi itseään savytyöskentelyn kautta, asettaen kunnianhimoisia tavoitteita itselleen. Hän olisi esimerkiksi halunnut tehdä kurssin aikana traktorin muotoisen mukin ja teepannun. Välillä hänen oli myös vaikea valita, mitä haluaisi rakentaa. Häntä kiinnosti myös dreijaamisen opettelu. Hän oli varsin kriittinen kädenjälkeään kohtaan ja pyrki pitämään esineiden muodot hallinnassa. Kun kehuin hänen valmistamaansa kuppia, joka oli mielestäni erittäin huolella tehty ja siisti, hän vastasi: ”I would drink something out of it”. Tämän enempää hän ei kurssilla tekemiään töitä kehunut, vaikka kertoikin olevansa ylpeä joistakin aikaisemmilla kursseilla tehdyistä esineistä. Hän oli toisaalta myös valmis näkemään vaivaa sen eteen, että voisi olla lopputulokseen tyytyväinen, ja taputtelikin erästä astiaansa tasaiseksi paistinlastalla kärsivällisesti noin 20 minuutin ajan. Joskus B:n oli jopa haastava lopettaa teostensa työstäminen. Kerran esimerkiksi varoitin, että työ oli jo liian kuiva jatkotyöstölle. Sanoin, että se olisi nyt parempi hyväksyä sellaisena, kuin se on. Hän vastasi voivansa elää sen kanssa.

B halusi tehdä asiat oikein ja kyseli usein, kuinka välttää ei-toivottuja ilmiöitä kuten ilmakuplien muodostumista saveen. Työskentelyään hän lähestyi usein näkökulmasta, että hän tekee virheitä, ja kaipasi keinoja ehkäistä niitä. Hän halusi esimerkiksi tietää, miten saa astiansa seinämät pidettyä suorana sen sijaan, että ne alkavat levitä. Kun sanoin ihailleeni juuri B:n astian muotoa, hän vastasi tehneensä liian monta sen kaltaista. Hän totesi, ettei se huono ole, mutta se on muuta kuin mitä hän halusi.

B:n tapa lähestyä työskentelyä oli samankaltainen kuin omani. Kuvailin vähän väliä tutkimuspäiväkirjassani, kuinka turhauduin esimerkiksi hitauteeni tai kuinka syystä tai toisesta olin tyytymätön työni jälkeen. Genoen ja Liehtyn yhteisöllistä keramiikkaharrastusta käsitelleessä tutkimuksessa osallistujat painottivat pääasiassa prosessia ja henkilökohtaista kehitystä enemmän kuin lopputulosta (Genoe & Liechty, 2017, s. 91–100). Minä ja B pidimme tavoitteita korkealla ja halusimme määrittää lopullisen tuotteen ulkoasun ennalta, kun taas A ja C keskittyivät

enemmän prosessiin ja sen nautinnollisiin puoliin. Toisaalta myös B koki nautintoa prosessista ja sanoitti useasti ääneen, kuinka mukavalta työskentely tuntui.

Myös A:lle oli tärkeää oppia asiat oikein ja kehittyä, mutta hän lähestyi oppimista enemmän uteliaisuuden ja tutkimisen ilon kautta. Jos jokin asia oli hänelle uusi, eikä hän ollut ennen tehnyt sitä, hän innostui ja halusi kokeilla. Kun hän noin puoli vuotta ennen keramiikkakurssiansa oli aloittanut savityöskentelyn, oli se ollut hänelle täysin uutta. Nyt häntä oli alkanut kiinnostaa keramiikan hyödyntäminen myös nykyisessä ammatissaan. Myös Hayoshin tavoitteellisia harrastuksia käsitelleessä tutkimuksessa jotkut osallistujat toivoivat harrastuksesta uutta mahdollista keinoa ansaita elantoa (Hayosh, 2017, s. 211). A toivoi myös, että voisi tulevaisuudessa tehdä työtä osa-aikaisesti ja järjestää siten enemmän aikaa myös keramiikalle. Hän osoitti omistautuneisuutta tulemalla keramiikkakurssille suoraan leirintäalueelta kesken lomareissun.

A kertoi painottavansa työskentelyprosessia lopputulosten edelle, koska työskennellessään hän kokee olevansa iloinen. Muut keramiikkakurssilaiset sanoivat olevansa samaa mieltä. A oli tyytyväinen tekemiinsä esineisiin ja totesi: ”With each piece you show your development”. Myös Genoen ja Liehtyn tutkimuksessa suurin osa keramiikkaharrastajista nautti oppimisen ilosta silloinkin, kun työt epäonnistuivat (Genoe & Liechty, 2017, s. 100–101). Jotkut asiat toisaalta myös jännittivät A:ta. Hän ei halunnut kokeilla dreijaamista, ja lasittaminen aiheutti hänessä pientä hermostuneisuutta.

Myös C totesi, että asiat eivät mene aina suunnitellusti, mutta se ei vie nautintoa prosessilta. Hän oli osallistunut kurssille tavoitellakseen nautintoa, stressin vähentämistä ja rentoutumista. Hän painotti prosessia enemmän kuin lopputulosta ja pohti, että savityöskentely voi auttaa, jos kamppailee täydellisyyttä tavoittelevaa luonteen kanssa (ks. esimerkki 2). C kokeili innokkaasti erilaisia tekniikoita ja koristelutapoja ja tuntui suhtautuvan työskentelyyn erityisen avoimella asenteella. Hän kuvaili työskentelyä tyydyttäväksi. Hän kokeili lasittaessa jopa oksidin käyttöä, joka vaatii myrkyllisyytensä vuoksi varovaisuutta. Hän valutti rautaoksidia rohkean eläväisiksi kuvioiksi maljakkonsa päälle. C ei painottanut suunnitelmallisuutta, vaan teki esimerkiksi dinosaurusveistosta varten pyytämäni luonnoksen hyvin nopeasti. Hänkin kuitenkin kiinnostui keramiikan taustateoriasta ja pyysi minulta kirjasuosituksia itseopiskelua varten. Hän kyseli myös teknisiä kysymyksiä, kuten kuinka savea kierrätetään.

C työskenteli tehokkaasti koko kurssin ajan ja totesi sen päätteeksi olevansa väsynyt, mutta tyytyväinen. Kurssi oli ylittänyt hänen odotuksensa, vaikka hän olikin pyrkinyt suhtautumaan

avoimin mielin vailla suuria odotuksia. Hän yllättyi myös siitä, kuinka paljon lopulta piti myös valmistamista esineistä. Pölläsen tutkimuksessa ilmeni, että käsitöiden yhteydessä pohdiskelu voi edesauttaa itsen, toisten ja elämän parempaa ymmärtämistä (Pöllänen, 2015, s. 74). Kurssin lopussa C totesi, että haastattelukysymykset olivat olleet mielenkiintoisia ja olivat auttaneet häntä olemaan tietoisempi omasta toiminnastaan. Hänestä oli ollut mukava pohtia kysymyksiä samalla, kun hän työskenteli. Toiminnan ja sen aikaisten tuntemusten tarkastelu auttoi C:tä pääsemään syvemmän kokemuksen, ehkä jopa Deweyn määrittelemän täyskokemuksen äärelle. Silloin kokemus on ollut jäsentymättömän kokemisen virrasta poikkeava, jollakin tavalla erityinen, mieleen painuva ja merkitystä muodostava (Dewey, 2010/1934, s. 49–50).

Harjoitustyöpajan osallistujien kiinnostuksen kohteet olivat pääasiassa tekniikkapainotteisia, koska he keskittyivät kuvataiteen opettajan työssä tarvittaviin taitoihin. He kyselivät vinkkejä sopiviin työkaluihin, keramiikkauunin käyttöön ja erilaisten käsinrakennustekniikoiden sovel-lusmahdollisuuksiin. Osalla oli enemmän kokemusta keramiikasta, ja he keskittyivät enemmän omaan luovaan työskentelyynsä. Taide- ja kasvatusalan opiskelijoina heillä oli valmiuksia tarkastella omaa toimintaansa ja sen tavoitteita. Osa lähestyi työskentelyä materiaalilähtöisesti ai-van luonnostaan, ilman että siihen edes rohkaisin. Osa taas työskenteli suunnitelmallisesti, ja tarkasti viimeistellen.

Tutkimuksessa keramiikkaharrastus on yhdistetty henkilökohtaiseen kasvuun, oman identiteetin muotoutumiseen ja sen viestimiseen muille (Genoe & Liechty, 2017, s. 100). Perinteisiin kädentaitoihin liittyvän toiminnan kautta avautuu mahdollisuus muodostaa kuva omasta iden-titeetistä, omasta paikasta maailmassa sekä siitä, millaiseksi haluamme tulla (Smith, 2006, s. 2–7). Itselleni savytyöskentely tutkielmani kontekstissa on avannut uusia näkökulmia siihen, kuinka vastaisuudessa haluan taidettani toteuttaa. Suhtaudun – ja suhtauduin jo ennen aineiston keruuta – savytyöskentelyyn tavoitteellisesti ja ammatillisesti niin opetuksen kuin taiteenkin näkökulmasta. Taiteellisen työskentelyni puolivälissä kirjoitin muistiin, että haluaisin viettää enemmän aikaa työskennellen ja kuinka lopputulos on minulle edelleen tärkeä, vaikka olen yrittänyt ottaa prosessin enemmän lähtökohdakseni. Olen vaativa. Haluan oppia, ja koen, että minulla on vielä paljon harjoiteltavaa. Pohdin tutkimuspäiväkirjassa, aiheuttaako ammatillinen suhtautumiseni ehkä enemmän suorituspainetta kuin silloin, jos keramiikka on vain harrastus.

Taiteellista osiota työstäessäni huomasin olevani melko suunnitelmallinen. Ensimmäistä teosta työstäessäni unohdin kerran luonnoskirjani kotiin, enkä uskaltanut jatkaa teosta ilman piirros-tani. Minun myös vaikea olla turhautumatta, kun teoksesta ei tullut visioni mukainen. Huomasin

itsessäni kuitenkin kehitystä taiteellisen prosessin aikana. Seuraavien teosten kohdalla olin rentoutuneempi ja kokeilunhaluisempi, ja uskalsin työskennellä myös ilman luonnosta. Keramiikkakurssilla rohkaistuin leikkilisesti kokeilemaan, mitä massasta lähtisi syntymään, jos en kontrolloi sitä liikaa. Haastoin itseäni myös tekemään hieman karkeampaa jälkeä, koska minulla on tapana käyttää pinnan siistimiseen paljon aikaa. Taiteellinen prosessi ja keskustelut keramiikkakurssilaisten kanssa auttoivat minua löytämään uuden lähestymistavan työskentelyyn. Kun ensimmäinen veistokseni tuli lasituspoltoista, se ei näyttänyt siltä kuin olin kuvitellut, mutta osasin silti olla siihen melko tyytyväinen.

Kuten Genoen ja Liechтын tutkimuksen tuloksissa, kokivat tutkimushenkilöt A, B ja C henkilökohtaisen kasvun ja taitojen kehittämisen savityöskentelyyn liittyviksi merkityksiksi (Genoe & Liechty, 2017, s. 100). Keramiikkakurssilaiset ymmärsivät myös kehittymisen vaativan vaivannäköä, mikä ilmenee A:n tavoitteessa järjestää enemmän aikaa keramiikkaharrastukselle, C:n uteliaisuudessa alan kirjallisuutta kohtaan ja B:n utteruudessa ja itsensä haastamisessa. Dewey toteaa, että juuri ponnistelu ja haasteiden läpikäynti jonkin asian saavuttamiseksi tekee saavutuksen kokemuksesta merkityksellisen (Dewey, 2010/1934, s. 56). Keramiikkaharrastuksessa itse asetettujen tavoitteiden saavuttamisen ja taitojen karttumisen on todettu kohottavan itsetuntoa (Genoe & Liechty, 2017, s. 101.) Tulokset ovat samankaltaisia myös esimerkiksi tekstiilikäsityöharrastuksen kohdalla (Pöllänen, 2015 s. 70). Harrastajat ovat yleitä saavutuksistaan, ja tavoitteiden saavuttaminen koetaan voimauttavaksi ja omaa toimijuutta tukeväksi (Pöllänen, 2015 s. 70). Käsitlemissäni tutkimuksissa ei juurikaan ilmennyt tyytymättömyyttä omaan kädenjälkeen, mutta jotkut B:n kokemukset ja omat ajatukseni taiteellisen työskentelyn ajalta osoittavat myös pettymyksen mahdolliseksi.

Savityöskentelyyn liittyy paljon sovellustaitoa vaativia ongelmanratkaisutilanteita, joihin ei ole valmiita ohjenuoria. Esimerkiksi dinosaurusta rakentaessamme meidän piti yhdessä C:n kanssa keksiä, kuinka tuemme pään, ettei vielä pehmeä muoto lysähtäisi raajoja kiinnittäessä. B kertoi ongelmanratkaisun tekevän luovasta työskentelystä mielenkiintoista:

Esimerkki 3, keramiikkakurssin päivä 3

I was making a [- - -] with my [- - -] —. And we were talking about the process of building something or fixing something. [- - -] was saying that the part where it gets interesting is when you start making mistakes or you encounter something unexpected. So that's when you have to fix it and think about how are you gonna fix this or solve it. So that feels similar to this.

Genoe ja Liechty havaitsivat keramiikkaharrastusta tutkiessaan, että työskentelyn monivaiheisuus ja mahdollisuus epäonnistua missä tahansa monesta työvaiheesta johti työskentelyn vapautumiseen, luovaan kokeilullisuuteen ja lopputuloksen sijaan prosessiin keskittymiseen sekä siitä nauttimiseen. Keramiikkaharrastus tarjosi osallistujille arkielämästä puuttuvia mahdollisuuksia luovuuteen ja taiteellisuuteen. (Genoe & Liechty, 2017, s. 96.) Myös tekstiilikäsitöissä ongelmanratkaisutilanteet koettiin positiivisina haasteina, jotka pitivät mielen virkeänä (Pöllänen, 2015, s. 71–72). Kun haasteet ovat sopivalla tasolla, nautin itsekkin työskentelyyn liittyvästä ongelmanratkaisusta. Välillä työskentelyn asettamat haasteet tuntuivat kuitenkin ylivoimaisilta. B halusi haastaa itsensä tekemään jotakin taiteellista, ja aloitti ihmisen päätä esittävän veistoksen. Tehtävä olikin yllättävän vaikea, ja hän totesi turhautuneena: *I'm questioning everything I've known about anatomy*".

Savityöskentely ja siinä kehittyminen vaatii ajan investointia, eivätkä kaikki harrastajat koe voivansa käyttää taitojensa kehittämiseen niin paljon aikaa kuin haluaisivat (Genoe & Liechty, 2017, s. 101). Keramiikkakurssilla ajan tarve yllätti niin tutkimushenkilöt kuin opettajankin, ja esimerkiksi B joutui yksinkertaistamaan suunnitelmiaan useasti. Hän päivitteli, miten perusmuodon saa aikaan melko nopeasti, mutta viimeistelyn osuus onkin kaksi kolmasosaa työstä. A totesi toisena kurssipäivänä, että tällä kurssilla on riittävästi aikaa yksityiskohtienkin miettimiseen. Hän ei kuitenkaan saanut kaikkia töitään ajoissa valmiiksi ennen kurssin loppua. Harjoitustyöpajassa yksi osanottaja totesi, että on ihana työstää savea ajan kanssa, koska yleensä hänellä on tapana kiirehtiä. Olin huvittunut hänen kommentistaan, koska itselleni yksi iltapäivä saven parissa merkitsee yleensä korkeintaan yhden teoksen aloittamista. Kiirehtiä osaan toki itsekkin, ja silloin lopputulos ei yleensä miellytä. Yritin väkisin saada yhtä tutkielmani taiteellisen osion veistosta nopeasti valmiiksi. Seuraavana päivänä päädyin kuitenkin purkamaan yläosan ja rakentamaan sen uudelleen.

5.2. Keho, aistit ja aktiivisesti toimiva savi

Käsittelen tässä alaluvussa koodin 2 alle luokittelemiani saveen, kehoon ja aisteihin liittyviä, aineistosta tekemiäni havaintoja. Erittelen, millä tavalla tutkimushenkilöt suhtautuivat ajatukseseen savimateriaalin toimijuudesta, ja kuinka suhtautuminen näkyi heidän toiminnassaan. Käsittelen tutkimushenkilöiden suhdetta materiaaliin sekä sitä, miten näiden kahden välinen vuorovaikutus ilmeni aineistossa. Kerron valmistettujen esineiden personifikaatiosta sekä yhteyden

kokemisesta näihin esineisiin. Puran tutkimushenkilöiden sanoittamia kehollisia ja aisteihin liittyviä tuntemuksia ja analysoin kehollisen tiedon osuutta työskentelyprosessissa.

5.2.1. Vuorovaikutusta materiaalin kanssa

Keskustelimme toisena kurssipäivänä keramiikkakurssilaisten kanssa uusmaterialismista ja materiaalin aktiivisesta toimijuudesta luovassa prosessissa. Tähän liittyviä teoreettisia lähtökohtia olen käynyt läpi tarkemmin tutkielmani luvussa 2. Aluksi ajatus aiheutti osallistujissa ihmetystä ja huvittuneisuutta. Aineistoa kuunnellessani huomasin kuulostaneeni aluksi vahingossa siltä, että ajatus huvitti itseänikin, mikä saattoi vaikuttaa tutkimushenkilöiden suhtautumiseen. Onneksi hetken pohdittuaan kurssilaiset löysivät oman näkökulmansa asiaan. He esimerkiksi kokivat saven heijastelevan peilin tavoin tekijänsä tunnetiloja. C arveli tunnetilojen vaikuttavan siihen, kuinka savea tulee käsiteltyä, ja savi vuorostaan reagoi käsittelyyn. Baradin mukaan materian toimijuus tulee näkyväksi eri toimijoiden kohdatessa (Barad, 2007, s. 33, 141). B lisäsi, että tietyssä vaiheessa savi kommunikoi, että haluaa tulla jätetyksi rauhaan. Jos sen työstämistä jatkaa, se hajoaa. Savi viestii, ettei sille voi tehdä mitä tahansa milloin tahansa.

Myös harjoitustyöpajassa keskusteltiin siitä, kuinka olotilat ja tunteet vaikuttavat siihen, miten savea tulee työstettyä. Lisäksi savityöskentely koettiin keinona purkaa vaikeita tunnetiloja, mikä on ilmennyt myös tutkimuksissa (ks. esim. Genoe & Liechty, 2017, s. 99; Hayosh, 2017, s. 209). Yksi osallistujista oli työpajan aikaan opintojensa viimeistelyvaiheessa, mikä aiheutti stressiä. Tunnetilan vaikutus näkyi konkreettisesti, kun hän pusersi savea suurella voimalla haluamaansa muotoon. Kerran hän iski savikimpaleen voimakkaasti pöytään ja sanoi sitten: ”Tuli semmonen hetki, ku aattelin gradua”.

Annoin kurssilaisille mielelläni erilaisia vaihtoehtoja seuraavan työvaiheen tekemistapoihin. Sanoin, että kyse on siitä, mitä kurssilaiset itse haluavat tehdä ja kuinka savi heille tänään puhuu. Ajatus saven puheesta ei saanut vastakaikua, vaan aiheutti vain pientä hymähtelyä. Koin silti ajatuksen saven toimijuudesta olleen jollakin tasolla ymmärrettävä ja järkeenkäypä. Dewey näki toimijuuden olevan materian ja elollisen välistä vuorovaikutusta, jonka pohjalta myös kokemukset muodostuvat (Dewey, 2010/1934, s. 59; Rosiek, 2017, s. 32). Baradin ajattelussa painottuu vuorovaikutuksen sijasta maailman materiaalistien osien yhteistoimijuus (Barad, 2007, s. 37). Näistä näkökulmista B tuntui saavan hieman kiinni. Esimerkiksi toisen kurssipäivän loppupuolella, kun puhuimme haasteista, joita savityöskentelyssä voi tulla vastaan, B kommentoi: ”I’m gonna let the clay win this one”. Myös yksi osallistuja savityöskentelyn

hyvinvointivaikutuksiin keskittyneessä tutkimuksessa kuvaili saven olevan elävä materiaali, joka saattaa yhdessä hetkessä väsyä ja toisinaan olla hyvinkin eloisa (Timmons & MacDonald, 2008, s. 91). Yleisesti savityöskentelyn erityispiirteeksi koettiin mahdollisuus hallita luovaa prosessia täydellisesti (Timmons & MacDonald, 2008, s. 91). Samankaltainen suhtautuminen ilmeni alaluvussa 5.1.2. Kurssilaiset pohtivat, että lopputulosta voi arvostaa, vaikkei se olisi-kaan juuri halutunlainen.

Vaikka kurssilaiset eivät itse erityisesti painottaneet materiaalin toimijuutta vastauksissaan, oli toimijuus havaittavissa tutkimushenkilöiden reagoinnissa materiaalin muutoksiin. Esimerkiksi toisena kurssipäivänä kiinnitin heidän huomionsa siihen, miten pintaa on helpompi siistiä, kun massa on saanut hieman kuivua. B totesi, ettei savi enää luhistunut kuten aiemmin, jos hän korjasi siitä halkeamia. Ajatus materiaalin toimijuudesta johdatteli keramiikkakurssin osallistajat myös syvälliseen keskusteluun nykypäivän suorituskeskeisyydestä. B kertoi, että hänestä savityöskentely vertautuu elämän realiteetteihin. Jotkin asiat ovat ulottumattomissamme:

Esimerkki 4, keramiikkakurssin päivä 2

I feel like over the past this thought has emerged that life is completely malleable. That we can make life what we want it to be. And I think ceramics or interacting with the clay shows you like: "No". There's also life getting in the way, and you can't always have it your way. That's why it's good to do this. I feel like sometimes we are also taught that making mistakes or not making it is our own fault. Then, I think this also teaches you that there are things outside of your reach. Or outside what you can –

B sanoi, että hänestä tuntuu, kuin meidän odotettaisiin suhtautuvan elämään kuin saveen: kaikki on muovailtavissa haluamaamme muotoon, ja jokaisesta päivästä pitäisi tehdä paras mahdollinen. B:n ajatuksista löytyy yhteys Deweyyn, joka kyseenalaisti nopeitempisen elämänrytmin, jossa kokemukset ovat vain suoritettavia asioita eikä syvälliselle kokemiselle jää tilaa (Dewey, 2010/1934, 61). Savelle ei kuitenkaan voi tehdä ihan mitä tahansa, ja sama pätee myös elämään. B:n mukaan savi ei täysin sanele lopputulosta, mutta jollakin tasolla se hieman vastustaa siihen kohdistettua muovailua. B:n ajatukset vastasivat myös eri tutkimuksissa ilmennyttä tarvetta irtottautua harrastuksen avulla yhteiskunnan vaateista ja kiireestä (Genoe & Liechty, 2017, s. 100; Hayosh, 2017, s. 214; Pöllänen, 2015, s. 69).

Taiteellisen työskentelyn lopputulos syntyy materiaalin, tekijän ja tilan vuorovaikutuksessa usein suunnitellusta jollakin tavalla poikkeavaksi (Mäkikoskela, 2015, s.236).

Harjoitustyöpajassa eräs osallistuja suunnitteli tekevänsä ruukun, mutta siitä tulikin kynttiläastia. Toinen osallistuja oli niin ikään aluksi ruukuntekoaikeissa, mutta päätyikin valmistamaan seinäkellon. Teoksen tekijän voi nähdä olevan myös prosessin sivustaseuraajan roolissa (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48). ”My bottoms kindof always end up looking like this instead of straight”, sanoi B. Sanavalinta viittaa myös materiaalilla olevan suuri rooli esineen muotoutumisessa, eikä pelkästään tekijällä itsellään. Samankaltainen sanavalinta ilmeni A:n kommentissa, kun esittelin, kuinka mukin pintaan voi helposti muotoilla ihmisen kasvot. ”It’s really fast becoming a face”, hän ihmetteli. Savalinta resonoi Baradin toimijuusteorian kanssa, jossa materiaali on jatkuvassa muotoutumisen (*becoming*) tilassa (Barad, 2007, s. 141).

Itselleni oli aluksi vaikeaa antaa materiaalin johdatella luovaa prosessia. Koin voimakkaan pettymyksen, kun yksi taiteellisen osion veistoksista halkeili kuivuessaan. Huomasin kuitenkin kehitystä itsessäni tutkielman syklien aikana. Uusmaterialistisen näkökulman pohtiminen taiteen tekemisen kautta kehitti kykyäni antaa materiaalin viedä. Erityisesti tutkimuspäiväkirjani loppupuolella kuvailen olevani innoissani viimeisimmästä veistoksesta ja nauttineeni siitä, että sain antaa oman työpanokseni ja katsoa, mihin se materiaalin kanssa yhteistyössä johtaa. Tekemisen into säilyi paremmin, kun otin syntyvät muodot vastaan uteliaana ja mielenkiinnolla sen sijaan, että olisin pyrkinyt määrittämään niitä tarkasti etukäteen ja joutunut kuitenkin pettymään. Mäkikoskela onkin taiteellisessa tutkimuksessaan todennut, että avoin suhtautuminen epäonnistuneeseenkin teokseen voi auttaa näkemään siinä uusia merkityksiä (Mäkikoskela, 2015 s. 194–196). Myös halkeillut veistokseni pääsi lasitettavaksi ja lopulliseen polttoon, koska päätin hyväksyä halkeamat materiaalin ominaisuutena. Rohkaistuini myös etsimään saven rajoja muotoilemalla tarkoituksella veistoksia, joiden rakenne oli vaarassa rikkoutua vähänkin vääränlaisen käsittelyn seurauksena. Aivan täysin en kuitenkaan pystynyt päästämään irti kontrollin tarpeistani, ja käytin esimerkiksi ulkopinnan sileäksi työstämiseen paljon aikaa.

Tutkimushenkilöt suhtautuivat eri tavoin materiaalin rooliin luovassa prosessissa. Esimerkiksi B:n oli vaikeampi hyväksyä, ettei voi täysin määrittää saven lopullista muotoa. Hän pyysi useamman kerran neuvojani saadakseen esineistään juuri sellaisia, kuin oli suunnitellut. Eräälle harjoitustyöpajan osallistujalle tuntui puolestaan olevan luontevaa antaa saven tehdä osuutensa. Hän aloitti, katsoi mitä syntyy, ja pohti, kuinka syntynyttä muotoa voisi hyödyntää. Harjoitustyöpajan osallistujat olivat taidekasvatuksen opiskelijoita, joten heille materiaalilähtöinen työskentelytapa on saattanut tulla tutuksi opintojen myötä. He olivat myös aavistuksen vastaanottavaisempia ajatukselle materiaalin aktiivisesta toimijuudesta ja sen soveltamisesta eteenpäin.

Ajatuksen pohjalta alkoi esimerkiksi kahden osanottajan välillä keskustelu valmistusprosessin elävyydestä ja valmiiden saviesineiden pysähtyneisyydestä:

Esimerkki 5, harjoitustyöpajasta

On jotenki hauska, ku tää savi on niin elävää, kun sen kaa työskentelee, mut sit se jähmettyy siihen muotoon lopulta. Tai tälleen varsinki ku lähtee tämmöseen tutkivaan työskentelyyn, niinku et lähtee vaan tekee jotain. Et ei tiä mitä siit tulee. Niin se on tosi iso semmonen elävä prosessi, mut se vaan niinku on seuraavat vuosisadat siinä asennossa mihin sen jätän. [Nauraa]

Harjoitustyöpahan osallistuja

Osanottajat jatkoivat keskustelua siitä, ovatko valmistetut esineet todella pysähtyneitä, ja onko luovan prosessin tultava aina johonkin päätepisteeseen. Esineiden kanssa kohtaavat muut ihmiset keksivät niille kuitenkin aina omat tarinansa, ja uuteen tilaan vietäessä esineet saavat myös uusia merkityksiä. Esine jatkaa elämistä, vaikka se olisi tekijänsä mielestä valmis. Kuten totesin alaluvussa 2.1, tuo materiaalin toimijuuden tiedostaminen myös vastuuta (Rosiek, 2017, s. 36). Saven muovaaminen, ja varsinkin keramiikaksi polttaminen kajoavat sen toimijuuteen. Kun taiteellisen osioni veistos ei miellyttänyt minua, koin huonoa omaatuntoa sen polttamisesta keramiikaksi. Muutin materiaalin olomuotoa peruuttamattomasti, vaikka en ollut varma, tulenko edes hyödyntämään teosta näyttelyssäni.

Ohjeistaessani keramiikkakurssilaisia käytin välillä ilmaisua: savi käyttäytyy (*behaves*). Esimerkiksi samottinen savi käyttäytyy paremmin kuin savi ilman samottia (jo poltettua savirouhetta). Kerroin, että veistoksia tehdessä pidän karkeammasta savesta, koska se myös taipuu vähemmän kuivuessaan. Sanoin kurssilaisille, että eron huomaa sitten, kun on työskennellyt erilaisten savien kanssa ja päässyt kokemaan, miten eri tavoin ne käyttäytyvät. Itse sain kokeilla kenttäharjoitteluni aikana posliinisavea ensimmäistä kertaa. Kuvailin sitä muistiinpanoissani jääripäiseksi ja helposti murtuilevaksi.

Annoin kurssilaisille ja harjoitustyöpajan osallistujille paljon teknisiä vinkkejä, kuten veden käytön minimoimisen, ettei samotti nousisi pintaan. Kerroin, miten työ saadaan pysymään kosteana työskentelyn ajan ja miten astialle leikataan suora yläreuna. Kannustin rakentamaan ensin esineiden perusmuodot ja siirtymään vasta sitten pinnan siistimiseen ja muuhun tarkempaan työskentelyyn. Selitin, että kun levy on pyöräytetty muotin ympärille, sen pitää antaa levähtää hetki, että se jähmettyy riittävästi seuraavaa työvaihetta varten. Ohjeiden tavoitteena voisi

nähdä olevan, että niitä noudattamalla tekijä saavuttaa juuri haluamansa kaltaisen lopputuloksen. Materiaalin toimijuudelle ei tällöin jäisi tilaa ohjeistuksessani. Toisaalta olen ehkä jo kokemuksen ja opiskelun kautta oppinut tuntemaan saven kielen ja tavat, joilla sen saa suostuteltua yhteistyöhön. Tästä näkökulmasta katsottuna saven ominaisuudet itse asiassa ohjasivat työskentelyä.

Painotin ohjeistuksessani usein sitä, kuinka savi on materiaalina kärsivällisyyttä ja suunnitelmallisuutta vaativa ja sitä tulisi käsitellä vähitellen, varoen ja suostutellen. Siistin jäljen aikaansaaminen vaatii aikaa, ja myös oikea ajoitus eri työvaiheille on tärkeää. Savi on kuin hieman hankala kollega, jonka kanssa on opittava toimimaan tietyllä tavalla, että yhteistyö sujuu. Prosessissa materia ei ominaisuuksiltaan ja lainalaisuuksiltaan muutu, vaan materiaa muokkaava ihminen muuttuu itse, oppiessaan uutta ja hienosäätäessään toimintatapojaan. Tässä palaan Marxin ajatukseen siitä, että materiaallinen maailma vaikuttaa ajatuksiimme enemmän kuin ajatuksemme vaikuttavat materiaalliseen maailmaan (Rosiek, 2017, s. 32). Oppiminen ei aina ole suoraviivaista tai helppoa. Esimerkiksi B koki prosessin välillä työlääksi, ja kaikkien muistettavien asioiden pitämisen mielessä kuormittavaksi. Kannustin häntä sanoen, että oppiminen tapahtuu harjoituksen kautta, ja savi auttaa häntä oppimisprosessissa. B huomasi kolmantena kurssipäivänä, että sai pidettyä muodot hallinnassa paremmin kuin aikaisemmin. Myös muut kurssilaiset kehittyivät aineistonkeruun aikana herkkyydessään ja alkoivat tunnistaa saven erilaisia olotiloja itsenäisesti.

Kerroin kurssilaisille ja harjoitustyöpajalaisille myös saven muistista. Jos saven vääntää johonkin asentoon ja sen jälkeen taas suoristaa, saattaa se esineeseen jääneiden jännitteiden takia palautua polton tai kuivumisen aikana takaisin kohti väännettyä muotoa (Palmu, Lautenbacher & Pelkonen, 2022). Ajatus saven muistista aiheutti huvittuneisuutta kurssilaisissa ja he alkoivat vitsailla saven kostosta. Myös Suomen harjoitustyöpajassa saven muisti oli aivan uusi ajatus, ja aiheutti vitsailua saven traumatisoitumisesta. Harjoitustyöpajassa tuli myös puheeksi saven väsyminen, kun yksi osallistujista ihmetteli, miksi savi alkaa murtuilla, vaikka siinä on kosteutta. Toisin sanottuna saven plastisuus eli muovailtavuus kärsii, kun sitä työestetään liikaa (Laasasenaho, ym. 2022). Aihe nauratti, ja osanottajat puhuivat saven burn outista sekä stressaantumisesta. ”Ei aina voi jaksaa”, joku kommentoi.

Harjoitustyöpajassa yksi osallistuja kertoi haluavansa muotoilla figuureja eli pieniä hahmoja. Tässä voi nähdä tarvetta valmistaa jotakin samaistuttavaa, jonka kanssa voi kommunikoida. Erityisesti keramiikkakurssilla huomasin, että muovaillessamme esineitä, joilla oli selkeästi

jonkin elävän olennon olemus tai kasvot, alkoi puheemme ja suhtautumisemme leikillisesti kuvailla vuorovaikutustamme esineen kanssa kuin se olisi ollut elävä. Esineellä saattoi olla esimerkiksi omia tuntemuksia tai olotiloja. Niinä hetkinä, kun keramiikkakurssilaiset eivät tarvinneet apuani, työstin välillä myös itse savea heidän kanssaan. Muovailin B:n ehdotuksesta tekemälleni mukille kasvot. C kommentoi kasvojen olevan surulliset, joten annoin astialleni nimeksi herra Yrmy Kippo (*Mr Grumpy Pot*).

C:n suuritöisin teos keramiikkakurssilla oli dinosaurusveistos, jonka muotoutumista seurasimme kaikki innokkaina. C vitsaili, että dinosaurus on juuri tullut hammaslääkäristä, joten sille täytyy tehdä hyvin valkoiset hampaat. C kertoi dinosauruksen myös vain nautiskelevan olostaan, sillä välin kun hän itse hääräsi kiireisenä sen ympärillä. Puhuessani esineistä viittasin sekä herra Yrmy Kippoon että dinosaurukseen inhimillistäen, käyttäen kolmannen persoonan pronominia *hän*. C pitäytyi pronominessa *se*, mutta suhtautui dinosaurukseen kuitenkin leikillisesti kuin elävään olentoon ja pohti myös sen persoonallisuutta:

Esimerkki 6, keramiikkakurssin päivä 5

C [opens up the dinosaur from plastic] *Oh, the pretty one.*
Me *Hello beautiful!*
— —
A *Oo, it's a real big one! Oh nice!*
C *Yes, I'm very pleased. My new friend.*
A *Yeah! Hah! I like it. He is angry but also a little sweetness.*
C *I think it's a girl and it's going to be sweet. Nice bright colours.*
C&A [Laughter]
A *I like it.*
C *It's just pretending to be scary.*
A *Has a little heart inside.*

Tyrannosaurus Rex loi tietämättään yhteenkuuluvuuden tunnetta niin paikalla olleiden ihmisten välille kuin ihmisten ja materian välille. Meillä oli työn äärellä hauskaa ja hyvä olla toistemme seurassa. Nauroimme, vitsailimme ja samalla seurasimme kiinnostuneina ja innokkaina veistoksen etenemistä. Vaikka tulkitsin esineiden personifikaatioon liittyvän tarinoinnin suurelta osin tarkoitetuksi toinen toistemme hauskuuttamiseen, lisäsi se silti myös muovailtujen esineiden merkitystä. Myös valmistumisprosessin – jota voisi sanoa myös tutustumisprosessiksi –

seuraaminen ja ohjaaminen loivat minussa kiintymystä dinosaurusta itseään kohtaan. Pidätin hengitystäni, kun C kiinnitti sen silmiä paikalleen. Toivoin veistoksen onnistuvan enkä halunnut, että silmät putoavat.

Kuva 6. Dinosaurius ”nautiskeli olostaan”, sillä välin, kun C työsti sitä. Oikealla valmis Tyrannosaurus rex.

Kemske tavoitteli taiteellisessa tutkimuksessaan keraamisia pintoja ja muotoja, jotka houkuttaisivat koskettamaan niitä (2009, s. 325). Tutkimuksen yllättävä lopputulos oli, että näyttelyteosten koskettamisen lisäksi näyttelyvieraiden kynnys koskettaa toisiaan madaltui (Kemske, 2009, s. 341). Sain kokea materiaalisen työskentelyn yhteisöä vahvistavan voiman myös taiteellisen osioni myötä. Valmistuessani suurinta veistostani yliopiston keramiikan tiloissa, seurasivat muut tilojen käyttäjät prosessia kiinnostuneina. Jännitimme yhdessä, kestävätkö teoksen rakenteet raakapolton, ja mitä lasituspoltossa tapahtuu. Teoksen äärellä käytiin keskusteluja valmistustekniikasta ja tutkielmastani. Koen, että teoksen kautta syntyi yhteys moneen henkilöön, joihin en ilman teosta olisi tullut tutustuneeksi. Koin teosteni olevan myös jollain tasolla eläviä ja edustavan erilaisia tunnetiloja, joista niiden muodot ja värit viestivät. Taiteellisen osion näyttelyssä vierailleet kuvailivat teoksia vieraskirjaani elävän oloisiksi ja esittivät halunsa koskettaa niitä.

5.2.2. Kehollinen tietäminen ja täyteläinen kokeminen

Merleau-Ponty ehdottaa ihmisruumiin olemassaolon tunteen syntyvän aistillisista kohtaamisista, kuten esimerkiksi näkevän ja nähtävän asian tai koskettajan ja kosketettavan välillä (1993/1964, s. 22–23). Aistiperustaiset olemassaolon tunteet voivat olla myös aineksia

merkityksellisille kokemuksille. Kaksi harjoitustyöpajan osallistujaa kuvaili saveen liittyviä lapsuusmuistojaan:

Esimerkki 7, harjoitustyöpajasta

Osallistuja 1 Mulla on saveen tämmönen henkilökohtanen suhde. Lapsena siis — —, ja sitten meidän taloa on rakennettu. Sitten aina, ku on tullu uus hiekkakuorma, minä oon menny sinne hiekkakuormaan ja ehtiny siellä monta tuntia aina savipalloja. Se jotenki siksi on materiaalina vähän sellanen.

Osallistuja 2 Mullalla on kyllä vähän sama, kun me aina mökiltä kaivettiin sitä sieltä järvestä.

Lapsuudessa tapahtuneet aistiset kohtaamiset materiaalin kanssa antoivat kokemukselle merkitystä, joka oli säilynyt muistoissa aikuisuuteen saakka. Tähän sopii myös Deweyn määritelmä täyskokemuksesta, jolle on ominaista jokin kokoava, kokemusta kuvaileva laatupiirre (Dewey, 2010/1934, s. 50). Tekstiilikäsityönä valmistetut esineet on tutkimuksessa koettu merkityksellisinä muistutuksina esimerkiksi valmistamisen kokemuksesta tai käsityön tehneestä henkilöstä (Pöllänen, 2015, s. 68). Keramiikaksi poltetut esineet voivat toteuttaa samaa tehtävää, vahvistaen näin kokemukseen liittyviä tarinoita ja muistoja.

Siihen, kuinka täytenä ja merkityksellisinä aineistonkeruun aikaiset kokemukset vuosien päästä muistetaan, ei aineistoni pysty vastaamaan. Savityöskentely on siitä huolimatta monipuolisesti aisteja stimuloivaa. Tutkimushenkilöt kuvailivat saveen olevan miellyttävää käsitellä, notkeaa, mukavan pehmeää ja painavaa. Harjoitustyöpajassa yksi osallistuja sanoi saveen olevan yksi miellyttävimmistä materiaaleista, mitä on. ”Vähän niinku muovailuvahaa, mutta ihanampaa”, hän jatkoi. Toinen osallistuja vertasi kokemusta maanläheiseen tunteeseen, kun kädet laitetaan multa. Silloin, jos savi on jo hieman kuivunut kovaksi, ei tunne hänen mukaansa ole yhtä miellyttävä. Opetin keramiikkakurssilla A:lle mukin kahvan tekemistä lypsytekniikalla eli savikappaleesta vähitellen vetämällä. Hän kuvaili kokemusta aistilliseksi. Yhtä ainoa universaalisti miellyttävintä kosketettavaa materiaalia ei voi määritellä, sillä mieltymykset voivat vaihdella samalla henkilölläkin eri aikoina (Kemske, 2009, s. 325). Kukaan aineistonkeruuni osallistujista ei kuitenkaan kuvaillut savea epämiellyttäväksi.

Yksi koettu syy saveen miellyttävyyteen on sen muovailtavuus ilman käden ja materiaalin välissä olevia työkaluja (Timmons & MacDonald, 2008, s. 91). Tutkielmani taiteellista osiota työstäessäni huomasin, kuinka tärkeässä roolissa ihokosketus materiaaliin on. Minulla oli kerran

kumihansikas kädessäni ihoon tulleen haavan vuoksi. Tuntui siltä, kuin jonkinlainen yhteys, johon olen tottunut, olisi jäänyt muodostumatta. Työskentely oli kömpelöä ja saveen olotiloja oli vaikeampi tunnustella. Keramiikkakurssilla kerroin välttäväni työkalujen käyttöä, jos voin tehdä jonkin asian vain sormillani. Myöskään A ei halunnut käyttää kipsimuottia lautasen tekemiseen, vaan teki sen mieluummin käsin. Käsien avulla havainnointi ja työskentely olivat syitä, jotka olivat tuoneet C:n savityöskentelyn äärelle. Hän piti prosessissa tärkeänä juuri tunnusteluun perustuvaa intuitiivista toimintaa:

Esimerkki 8, keramiikkakurssin päivä 1

C: *I think it's quite a good process. I enjoy both, it would be nice to get the results but for me definitely right now the process is important. I just didn't expect that clay is so flexible, I guess. And I think you got to switch off your brain a bit and trust what you're doing, like feelings. A little bit intuitive. And I think this is the difficult part because my work is very brainy, like I'm a [- -]. So I'm always sort of analysing. It's very hard for me to switch off the brain. Partly that's why I wanted to do something like that because it is very – in your hands rather than your head. So thinking really doesn't help, for sure. You need to be trusting your feelings.*

Materiaaliin liittyvä taktiilinen kokemus koetaan tärkeäksi myös tekstiilitöissä. Harrastajat kokevat saavansa esimerkiksi erilaisten kankaiden tutkimisesta ja koskettamisesta inspiraatiota ja jopa voimaa haastaviin elämäntilanteisiin (Pöllänen, 2015, s. 65).

Työskentelyyn ja ohjeistukseen liittyi paljon tuntoaistiin perustuvaa, kehollista tietoa, jota oli vaikea sanoittaa. Myös eräs harjoitustyöpajaan osallistuneista totesi, että savitöiden opettaminen on vaikeaa, koska tieto tuntuu olevan sormissa. Koinkin haastavaksi selittää osallistujille, miksi esine tuntuu sopivan kuivuneelta seuraavaa työvaihetta varten, tai miksi on jo aika lopettaa ja hyväksyä lopputulos. Muistutin B:tä joitakin kertoja siitä, että hän yritti silotella astiansa pintaa, vaikka se olisi ollut helpompi tehdä vasta myöhemmin. Keramiikka-alalle on vakiintunut termi *nahankuiva* tai *nahkakuiva*, joka tarkoittaa puolikuivaa, jo hieman jähmettynyttä, mutta vielä kosteutta sisältävää savea (Palmu, Lautenbacher & Pelkonen, 2022). Pinta tuntuu tällöin nahkamaisen nihkeältä. Kuivuusaste on sopiva esimerkiksi kiillottamiseen tai koristelu-kaiverruksiin. Sanallinen kuivuusasteen selittäminen ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan oikean asteen oppii tunnustelemalla savea ja kokeilemalla, kuinka se reagoi erilaisiin toimenpiteisiin.

Olin harjoitellut opettamiani tekniikoita etukäteen, ja lisäksi havainnollistin tekniikoiden käytön käsissäni samalla, kun opetin. Se teki ohjeistamisesta helpompaa ja auttoi sanoittamaan kehoon kytkeytyvää tietoa. Myös kurssilaiset arvostivat, että näytin työvaiheita reaaliaikaisesti. Tieto tuli näkyväksi, kun se oli pakko muovata toisille välitettävään muotoon. Tiettyihin aistinvaraisiin havaintoihin ei löytynyt sanallista selitystä. Esimerkiksi Kun A teki mukinsa kahvaa lypsytekniikalla ja se alkoi olla melko ohut ja pitkä, sanoin, että hän tuntee kyllä, milloin se pitää katkaista. Yllätyin siitä, kuinka paljon aisteihin kytkeytyvää tietoa minulle oli kertynyt. Taiteellista osiota työstäessäni panin merkille, että sormeni tiesivät, miten missäkin tilanteessa tulisi toimia. Kiinnitin teosteni sisäpintaan pieniä osia yksitellen. Kun massa oli juuri oikeanlaista kosteudeltaan, pysyivät osat hyvin sormenpäässä kiinni, ja sain ne ujutettua paikalleen.

Luvussa 3 olen esitellyt Riikka Mäkikoskelan luonnehdinnan kolmiulotteisesta taiteellisesta työskentelystä. Hän kuvailee sen olevan kehollista, tilallista ja jopa tanssillista toimintaa, sillä teos vaatii tarkastelua ja työstämistä kaikilta puolilta (Mäkikoskela, 2015, s. 82–88). Kerroin keramiikkakurssilaisille, että työstäessäni savea liikun mielelläni sen ympärillä. Tarkastelen sitä joka suunnasta, myös yläpuolelta, nähdäkseni kohdat, joissa on korjattavaa. Rohkaisin myös heitä useita kertoja kurssin aikana nousemaan ylös tuolista ja tutkimaan teostaan kauempaa. Tutkimuspäiväkirjani mukaan rohkaisuni liikkeeseen ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Kurssilaiset nousivat, kun siitä erikseen muistutin, mutta muutoin he istuivat paikoillaan, vaikka huomasivat liikkeen auttavan virheiden huomaamisessa. B halusi välttää astiansa laitojen epätasaisuuden. Noustuaan kehotuksestani ylös hän huomasi, että kauempaa katsoessa muodon epätasaisuudet erottuvat paremmin. Silti hän jatkoi työskentelyä pääasiassa staattisessa istuma-asennossa. Kolmiulotteinen taiteellinen työskentely ei siis välttämättä automaattisesti herätä kehoa liikkeeseen, vaan se voi vaatia tietoista opettelua.

Neljäntenä kurssipäivänä C työsti dinosaurustaan hyvin keskittyneesti. Hän antoi huomaamattaan kätensä painon levätä dinosauruksen päällä niin, että jalkojen liitokset ratkesivat. Jos hän olisi noussut välillä ylös, hän olisi saattanut huomata virheensä ajoissa. Toisaalta välillä itsekin syvennyin työskentelyyn pitkiksikin ajoiksi niin, että unohduin paikalleni. Pohdimme, että savityöskentely saattaakin itse asiassa aiheuttaa kehosta erkaantumisen kokemuksia. Emme kuitenkaan kokeneet savityöskentelyn olevan ainoa asia, johon voi uppoutua niin, että keho unohtuu. A kertoi voivansa uppoutua myös tietokoneella kirjoittamiseen tai opiskeluun.

Vähitellen tapahtuva ja rytmisen toiminta on omiaan eristämään tekijän muusta maailmasta. Tätä puoltavat myös sairauden kanssa elävien kokemukset savityöskentelyn aikaisesta flow-

tilasta (Timmons & MacDonald, 2008, s. 90). Virtauskokemuksen koettiin lieventävän esimerkiksi kipua tai auttavan unohtamaan kehon toimintarajoitteet (Timmons & MacDonald, 2008, s. 90). Esimerkiksi harjoitustyöpajassa menetimme ajantajumme emmekä meinanneet malttaa pitää taukoja. Tutkielmani taiteellisen osion teokset piti rakentaa vähitellen korkeutta lisäten, ja samalla sisäpintaan pieniä osia yksitellen kiinnittäen. Mielestäni tekeminen vertautui neulontaan, jota tehdessä tulee usein ajateltua, että vielä yksi kierros, ja sitten lopetan. Ennen kuin huomaakaan, on kierroksia tullut tehtyä useita. Toisaalta tietoisuuteni kehosta myös vaihteli:

Esimerkki 9, tutkimuspäiväkirjasta

– – jouduin välillä vääntäytymään mitä jännittävämpiin asentoihin saadakseni lehdykät paikalleen, ja välillä myös nousin ylös katsellakseni teosta kauempaa eri kulmista ja yläpuoleltakin.

Kun teokselle oli tullut liikaa korkeutta, niin että sen työstäminen pöydän ääressä oli hankaloitunut, siirryin lattialle. Tein itselleni jakkaran ämpäristä ja puulevystä, ja iltaa kohden alkoi istumaluita toden teolla pakottaa. Sen huomasi kuitenkin yleensä vain silloin, kun nousin ylös teosta tutkiakseni tai lisää savea vaivatakseni. Muutoin työskentely vei sen verran mennessään, että hankala työasento ja kaikki epämukavuus unohtui. Nälkääkään en varsinaisesti tuntenut, mutta taukoa oli pakko pitää sitten, kun tuntui, etten enää hallitse käsiäni alhaisen verensokerin ja väsymyksen takia. –

Taiteellisen työskentelyni aikana panin merkille, että flow-tilaan eli virtauskokemukseen pääseminen vaatii tiettyjä edellytyksiä. Esimerkiksi liika väsymys tai kuukautiskiertoon liittyvä mielialan mataluus häiritsivät kokemukseni soljuvuutta. Kun fyysinen vireystila on sopiva ja suorituspainee eivät häiritse, on työskentelyyn mahdollista uppoutua. Toisaalta vaikka vireystila tuntui alkuun kankealta, alkoi työskentely yleensä vähitellen sujua, kunhan sen vain aloitti. Joidenkin kokemusten mukaan toiminnan tulee sisältää myös riittävästi haastetta, että keho unohtuu (Timmons & MacDonald, 2008, s. 90).

Kurssilaisten syventyminen työskentelyyn ilmeni myös siinä, etteivät he kuunnelleet toisille annettuja neuvoja, jos ohjeistin heitä yksitellen. Opetin esimerkiksi astian yläreunan tasaiseksi leikkaamisen kullekin vuorollaan, vaikka olimme kaikki koko ajan lähekkäin samassa tilassa. Yhteisesti annettuja ohjeita kurssilaiset kuuntelivat kuitenkin keskittyneesti. Välillä työskentelyn aikana saattoi vallita keskittynyt hiljaisuus pitkäänkin. Harjoitteluohjaajani Esther oli jo kokemuksen tuomalla viisaudella osannut ennustaa niin käyvän. Toisinaan joku kurssilaisista saattoi myös unohtua jatkamaan jotakin työvaihetta, vaikka olisi ollut jo aika siirtyä seuraavaan.

Pohdimme yhdessä kaksiulotteisen ja kolmiulotteisen luovan työskentelyn eroa suhteessa tietoisuuteen omasta kehosta. C kertoi, ettei juuri työskentele kaksiulotteisesti, joten hänen on vaikea verrata. Hän koki olleensa aina vähän kömpelö, ja arveli sen korostuvan kolmiulotteisessa työskentelyssä. Hän viittasi siihen, kun oli toista puolta työstäessään painanut rikki toisen puolen työstään. Ehdotin, että ehkäpä silloin kyseessä voisikin olla, että hän on kolmiulotteisesti työskennellessään tietoisempi kehostaan. Hän oli samaa mieltä ja kysyi, kuinka itse koen asian. Rehellisesti punnittuani totesin, että oikeastaan niin kaksi- kuin kolmiulotteinenkin työskentely voivat olla hyvin kehollisia ja vaatia runsaasti liikettä teoksen ympärillä. Merkitsevää on esimerkiksi teoksen koko. Myös maalaustaiteessa, varsinkin suurten teosten kohdalla, on tavanomaista perääntyä tarkastelemaan teosta kauempaa.

Myös harjoitustyöpajassa keskusteltiin siitä, miten kolmiulotteinen työskentely eroaa kaksiulotteisesta. Pohdinnoissa korostui valmistetun esineen tilallisuus, josta myös Mäkikoskela mainitsi (2015, s. 87). Yksi osallistujista ajatteli, että valmistuttuaan saviesine vie aina ympäristöstään jonkin tilan, ja on sitä kautta todellisemman tuntuinen kuin esimerkiksi piirustus. Hän koki, ettei halua tehdä esineitä valmiiksi asti, koska ne vievät tilaa. Hän nautti enemmän sen katselusta, kun muut tekevät. Toiselle osallistujalle pienten esineiden valmistaminen ja keräileminen oli puolestaan erityisen mieleistä.

A kertoi myös, että keramiikkaharrastuksen aloitettuaan hän on tullut tietoisemmaksi kehostaan ja aisteistaan, ja kurssin aikana tietoisuus parani entisestään. Hän kokee, että kaikkien tulisi tehdä jotakin käsillään, koska se tuo onnellisuutta. A kertoi, että hänet on koulutettu tekemään kaikki järjen kautta, mutta kokee, että on parempi elää sekä kehoa että mieltä kuunnellen. A:n näkemys heijastelee Merleau-Pontyn ajatusta mielen, kehon ja aistitun ympäristön yhteydestä (Lefort, 1993, s. 6; Merleau-Ponty, 1993/1964, s. 22). A koki kehittyvänsä kehon tiedostamisessa vähitellen. Hän huomasi, kuten minäkin, että ei juuri ajatellut kehoa työstäessään savea, mutta noustessaan ylös hakemaan välineitä tai vettä, hän tiedosti kehonsa.

5.3. Terveyttä ja hyvinvointia edistämässä

Kaikkien keramiikkakurssille osallistuneiden henkilöiden kertomuksista välittyi jollakin tasolla halu oman hyvinvoinnin parantamiseksi. Myös tutkimukset osoittavat samankaltaisia tuloksia (ks. esim. Genoe & Liechty, 2017, s. 99; Timmons & MacDonald, 2008, s. 90). Kahdella

kurssin osallistujista hyvinvointi oli suurin syy keramiikkaharrastuksen aloittamiseen. Tässä alaluvussa esittelen koodiin 3 luokittelemiani, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä merkityksiä. Kerron aluksi, minkälaisia hyvinvointiin liittyviä odotuksia ja kokemuksia tutkimushenkilöillä oli savityöskentelyn suhteen. Seuraavaksi puran työskentelyyn liittyviä psyykkisiä ja fyysisiä ulottuvuuksia, jotka eivät aina ole pelkästään positiivisia. Avaan myös prosessin aikana heränneitä moninaisia tunteita. Lopuksi syvennyn tutkimushenkilöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja toiminnan muihin sosiaalisiin merkityksiin.

5.3.1. Keskittymiskykyä, rentoutusta ja palautumista

Savityöskentely voi kohottaa omanarvontuntoa ja pystyvyyden tunnetta esimerkiksi sairaudesta kärsivillä henkilöillä, ja joillakin terveysongelmat ovat olleet myös kimmokkeena keramiikkaharrastuksen aloittamiseen (Timmons & MacDonald, 2008, s. 89). Edellä luvussa 5.2.2. mainitsinkin flow-kokemuksen kipua lievittävästä vaikutuksesta (Timmons & MacDonald, 2008, s. 90). A, joka oli harrastanut keramiikkaa puoli vuotta, kertoi halunneensa löytää jotakin mukavaa käsillä tekemistä jo kauan ja halunneensa oppia jotakin aivan uutta. Lopullisen sysäyksen aloittamiseen antoi kuitenkin sairastuminen, jonka seurauksena pitkäaikaiset oireet jäivät vaamaan. Hän koki saavansa oireisiinsa apua savityöskentelystä sen terapeuttisuuden sekä hidastavan ja lepoa antavan vaikutuksen vuoksi. Savityöskentelyn fyysisyyttä, luovuutta ja keskittymistä vaativa luonne on myös tutkimuksissa ilmennyt rentoutumista ja rauhoittumista edistäväksi (Genoe & Liechty, 2017, s. 99; Hayosh, 2017, s. 211).

Myös käsityöharrastuksen yhteydessä on tullut ilmi, että materiaallinen toiminta antaa hallinnan tunnetta omasta kehosta. Harrastus auttaa myös käsittelemään esimerkiksi menetyksiä, stressiä, sairauksia ja mielenterveyden ongelmia (Pöllänen, 2015, s. 69–71). Alun perin A:n toive olikin ollut vain saada luoda tai valmistaa jotakin. Hän päätyi harrastamaan juuri keramiikkaa, koska mahdollisuus kokeilla sitä tarjoutui ystävän kautta. Vaikka A kertoikin savityöskentelyn parantaneen hänen kykyään keskittyä ja työskennellä pidempiä aikoja, ei muutos ollut tapahtunut hetkessä. Säännöllisen harrastamisen aikana jaksaminen parani vähitellen. Aluksi A teki vain askareita keraamikon apuna, minkä hän kuvaili olleen todella terapeuttista. Tutkimuspäiväkirjassani kerron itsekin nauttineeni työtilassa olosta erityisesti silloin, kun tein oheistöitä, kuten uunin täyttöä. Niihin ei liittynyt samankaltaista suorituspainetta tai ajatustyötä kuin uusien esineiden valmistamiseen.

C:llä ei ollut aikaisempaa kokemusta keramiikasta ennen kurssiani, mutta hän kertoi halunneensa kokeilla keramiikkaa jo pidemmän aikaa. Hän toivoi savityöskentelyn auttavan häntä rauhoittamaan levottomia aivojaan, jotka tuntuivat olevan jatkuvassa analysoinnin tilassa. Hän oli tietoinen, että käsillä tekeminen voi auttaa laskemaan stressitasoja, ja keramiikka oli vaikuttanut mukavalta vaihtoehdolta. Genoen ja Liechтын tutkimuksessa niin osallistujat kuin itse tutkijatkin kokivat savityöskentelyn stressiä lievittäväksi (Genoe & Liechty, 2017, s. 99).

Hayoshin erilaisia harrastuksia käsitelleessä tutkimuksessa ilmeni, että tavoitteellisen harrastamisen ajatellaan auttavan käsittelemään raskaita elämänvaiheita ja -tapahtumia (Hayosh, 2017, s. 209). C kertoi työnsä vaativan paljon ajattelua, jonka lisäksi töissä oli myös liikaa tehtävää. Hänen alkuvuotensa oli ollut hyvin kuormittava myös muista syistä, mutta hän ei erityisesti painottanut sen olevan syy keramiikkaharrastuksen aloittamiseen. Kurssin lopulla C kertoi savityöskentelyn auttaneen häntä keskittymään hetkeen ja tuntemaan olonsa vakaammaksi, maa-doitetuksi (*stable, grounded*). Työskentelyn aikana hän huomasi, että myös savityöskentely vaatii ajattelua, mutta se tuntui tapahtuvan eri osassa aivoja:

Esimerkki 10, keramiikkakurssin päivä 2

- C* — — *It helps when you're doing something with your hands. I'm sure your brain is still engaged, but it's a totally different part of your brain.*
- Me* *Maybe that's the thing. Because I was thinking that actually my experience is, when I'm working with clay, that I am very engaged.*
- C* *But it's not an analytic part of your brain, so I guess that's what I meant.*
- Me* *Yeah, then I really totally understand what you mean.*
- A* *I think it's also out of your head into your hands. Although you use your head, but it's different.*
- C* *But it helps you to be in the moment as well when you're doing something with your hands. Which is important and is a problem for a lot of people. It's like when you're doing yoga, they always remind you, you got to be here and now in the moment. And I think this is very similar to that.*
- B* *It feels more intuitive, I think.*

Keramiikkakurssilaisista B ei erityisesti painottanut terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmaa, mutta hänkin antoi ymmärtää savityöskentelyn tuovan hyvää oloa ja kaivattua vastapainoa

työelämälle. ”It’s so nice feeling it again, oh yeah”, hän sanoi, kun toisena kurssipäivänä sai taas kätensä saveen. Tovin työskenneltyään hän sanoi olevansa hyvin iloinen päästyään pitkän työpäivän jälkeen taas savityöskentelyn äärelle. Hänellä oli ollut paljon suunnittelupalavereja, ja hän oli ollut koko päivän ajan puheen ympäröimä.

B:n kokemus työstä palautumisesta, A:n kokemus savityöskentelyn terapeuttisuudesta ja C:n kokemus ajattelun tyyntymisestä saavat vastakaikua tutkimuksesta. Falin ja Oksanen totesivat savityöskentelyn mykän kokemuksen sopivan myös terapiakeinoksi, joka tietoiseen reflektioon yhdistettynä voi saada mielen rauhoittumaan ja tietoisuuden kehosta lisääntymään (Falini & Oksanen, 2021, s. 235–237). Savityöskentely on koettu keinoksi purkaa stressiä ja huolehtia itsestä luovuuden avulla (Genoe & Liechty, 2017, s. 96–100). Savityöskentely voi parantaa fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia sekä tuoda elämään hauskuutta ja jännitystä, joita sairauden tai muun rajoitteen vuoksi ei välttämättä koeta olevan (Timmons & MacDonald, 2008, s. 89–90). Eräs Hayoshin tutkimukseen osallistunut keramiikan harrastaja totesi jopa, ettei ilman harrastustaan uskoisi selviävänsä arjestaan (Hayosh, 2017, s. 216).

5.3.2. Itse valittu tie ja sen mutkat

Genoen ja Liechtyin tutkimuksessa yksi keramiikkaharrastuksen merkityksistä oli oman luovuuden kanavoiminen (Genoe & Liechty, 2017, s. 96). B kertoi haluavansa tietoisesti järjestää aikaa luoville harrastuksille. Hänen arkitavoitteensa on sulkea tietokone viideltä ja ryhtyä jonkin harrastuksen pariin. Hän kertoo nauttineensa siitä, ettei kesällä tarvinnut juurikaan käyttää tietokonetta. Jotkut keramiikan harrastajat ovatkin kuvailleet toiminnan olevan heidän omaa aikaansa ja irrottautumista arjesta omien mielenkiinnon kohteiden edistämiseksi (Genoe & Liechty, 2017, s. 100). Tekstiilikäsitöiden harrastajien keskuudessa harrastuksen avulla ilmentään myös omia arvoja esimerkiksi kestävään kehitykseen liittyen (Pöllänen, 2015, s. 71). Myös muiden tavoitteellisten harrastusten on koettu antavan keinoja ilmaista ja tutkia omia arvoja sekä irrottautua esimerkiksi yhteiskunnan kulutuskeskeisyydestä (Hayosh, 2017, s. 214). Ympäristöasioista keskustelimme tutkielmani osallistujien kanssa vain vähän. Sen sijaan myös A halusi tietoisesti järjestää enemmän aikaa savityöskentelylle, ja kertoi sen mahdollistamiseksi harkitsevansa jopa työajan lyhentämistä. C totesi, että luovalle tekemiselle täytyy järjestää aikaa, jos se on itselle tärkeää.

Betsy Greer kehitti käsitöiden avulla tapahtuvalle aktivismille termin *craftivismi* vuonna 2003 (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 46). Tarkoituksena on luovan toiminnan kautta vaikuttaa

esimerkiksi poliittisiin ja sosiaalisiin asioihin (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 46). Vaikka craftivismissa onkin yleensä kyse yhteisöllisesti käsiteltävistä melko suurista teemoista, kuten seksuaalisesta tasa-arvosta tai maahanmuuttopolitiikasta, näen myös B:n toiminnassa tietynlaista oman elämän aktivismia. Tietoisesta valinnasta korvata tietokoneen käyttö käsitöillä on löydettävissä vastalause tietoyhteiskuntamme ruutusidonnaisuutta vastaan. B:n mukaan savityöskentelyssä tai muussa käsin työskentelyssä on se hyvä puoli, että työn tulokset voi konkreettisesti nähdä ja tuntea. Virtuaaliympäristössä tapahtuva työ jää virtuaaliympäristöön, mutta käsin tehdessä saa aina fyysisen todisteen tuotteliaisuudestaan. Käsin kosketeltavien todisteiden tärkeys on ilmennyt myös käsityöharrastajien narratiiveista (Pöllänen, 2015, s. 66). Tunne ajan hyödyllisestä käytöstä vahvistaa itsetuntoa. Aikaa ja taitoa vaativien käsitöiden valmiiksi saaminen antaa aihetta olla itsestä ylpeä ja rohkaisee tavoitteiden asettamiseen myös elämässä (Pöllänen, 2015, s. 66–72). Asenteet toiminnan vakavuuden ja tulostavoitteiden suhteen vaihtelivat tutkimukseni osallistujien kesken. Tuotteliaisuus oli tärkeää B:lle, mutta harjoitustyöpajassa yksi osanottajista vertasi savityöskentelyä näyttöpäätteen ääressä työskentelyyn, ja sanoi savityöskentelyn olevan ”jotenki ihanaa leikkiä”.

Savityöskentelyn yhteydessä ilmaistiin monenlaisia tunnetiloja: ”Ahh, this is perfect! Now I know how to fix my cup”, hihkaisi B keksiessään keinon kuppinsa suoristamiseksi. Vaikka tutkimushenkilöt sanoittivat savityöskentelyn olevan hyvinvointia edistävää, terapeutista tai rentouttavaa, oli myös negatiivisia tunteita havaittavissa. Jotkin työvaiheet, kuten lasittaminen, hermostuttivat myös itseäni. Anttila toteaa, että taidetta oppiessa on mahdollista kohdata myös ikäviä ja järkyttäviäkin kokemuksia (2010, s. 170). Taiteellista osiota työstäessäni koin kaikkein jännittävimmiksi hetket, kun teos piti saada ehjänä nostettua uuniin polttoa varten, tai kun piti odottaa, selviääkö teos ehjänä poltosta.

B koki myös jonkin verran painetta onnistua, ja oli välillä ahdistunut, jos ei tiennyt, mitä seuraavaksi tekisi. ”It’s like Frankenstein”, hän sanoi pään muotoisesta veistoksestaan pettyneen oloisena. Hänen oli vaikea nähdä, että alun karkeasta muodosta huolimatta teoksesta voisi vähitellen työstämällä tulla hänen toiveidensa kaltainen. Myös A koki välillä hermostuneisuutta ja ylikuormitusta, koska hänellä oli jäljellä paljon tehtävää, mutta kurssi alkoi lähestyä loppuaan. Erityisesti upotuslasitus aiheutti A:ssä jännittyneisyyttä, koska siinä piti olla määrätietoinen, suunnitelmallinen, nopea ja tarkka. Hän kokeili itselleen uutta lasitustapaa silti rohkeasti, C:n ja minun kannustamana. Harjoitustyöpajassa puhuttiin savityöskentelyn pelottavista työvaiheista. Yksi osallistuja kertoi, että häntä pelottaa jauhelasitteiden käsittely, ja toista

puolestaan jännitti keramiikkauunien käyttö. Jonkin verran keskusteluissa kuului myös hieman epävarmuutta omiin taitoihin, ja yksi osanottaja ilmaisi tuhrautumisensa siihen, että odotteluun menee niin kauan.

Anttila painottaa, että saadaksemme käyttöön taiteen oppimisen hyvinvointivaikutukset, on tärkeä ymmärtää, miten hyvät kokemukset syntyvät taideoppimisen kontekstissa (Anttila, 2011, s. 152.) Ajattelen tiettyjen haasteiden läpikäymisen kuuluvan savityöskentelyyn, ja juuri se tekee toiminnasta palkitsevaa, aivan kuten Dewey luonnehti (Dewey, 2010/1934, s. 27). Tämän tiedostaminen valmistaa opettajaa kohtaamaan oppijoiden mahdollisia haastavia tunteita ja auttamaan tunteiden suuntaamisessa ja käsittelyssä.

Pääasiassa kurssilla vallitsi kuitenkin tyytyväinen ja motivoitunut ilmapiiri. Kurssilaiset ilmaisivat viihtyvänsä ja nauttivansa tekemisestä niin kurssin alussa, sen aikana kuin lopussakin. A oli erityisen innoissaan tekemästään mukista, vaikka se oli työläs, ja sanoi sen olevan todella hieno. C puolestaan oli tyytyväinen tekemäänsä dinosaurusveistokseen ja suunnitteli innoissaan, mitä lasitteita käyttäisi sille. Hän kertoi myös odottavansa, että saa viedä teoksensa kotiin. Harjoitustyöpajassakin päällimmäisenä tunteena oli tekemisen ilo ja nautinto yhdessäolosta, joka välittyi iloisesta tilan täyttävästä puheensorinasta.

Itselläni riippui päivästä, milloin savityöskentely vaikutti olooni positiivisesti ja milloin ei. Tutkielmani taiteellinen osuus oli pitkälle aikavälille jakautunut prosessi, jonka aikana ehdin käydä läpi monenlaisia tunteita. Myös ajatukset omista teoksista vaihtelivat. Eräänä iltana riensin innoissani yliopistolle, kun olin saanut mielestäni loistavan idean. Viikkojen mittaan teosta työstäessä alkoi idean hohto hälvetä ja itsen kyseenalaistaminen sai vallan. Välillä olin todella pettynyt tekemääni ja toisinaan taas löysin uskon tekemiseen uudestaan ja olin motivoitunut ja ylpeä kädenjäljestäni. Välillä koin rentoutuvani, herkkä vatsanikin rauhoittui, stressi kaikkosi ja nukuin yöni paremmin. Välillä työskentely puolestaan aiheutti stressiä ja unettomuutta. B oli kiinnostunut suhteestani luovaan työskentelyyn, koska se on minulle enemmän työ kuin harrastus. Kerroin, että joskus luovaa työskentelyäkin voi olla liikaa, ja silloin kaipaen vastapainoksi esimerkiksi urheilua tai opiskelua. Tutkimuspäiväkirjassa kuvailin, kuinka vaikeaa oli aloittaa työskentely pidemmän tauon jälkeen. Koin aikataulupainetta, motivaation puutosta ja väsymystä. Kuitenkin kirjoitin, etten mieluummin olisi missään muualla kuin pajalla. Vaivannäkö jonkin itselle tärkeän asian eteen tuntui palkitsevalta. Tekstiilikäsityöharrastajien mukaan toiminnan palkitsevuudessa onkin olennaista, että toiminta kaikkine vaikeuksineen on itse valittua ja itse määriteltyä (Pöllänen, 2015, s. 66).

Oma asenne ja lähestymistapa työskentelyyn vaikuttavat myös tunteisiin, joita prosessin aikana koetaan. Työstin taiteellista osiota tilassa, jossa opetetaan keramiikkaa ja plastista sommittelua. Hyllyillä on aina keskeneräisiä ja valmiita töitä, joita tutkin mielelläni. Seurasin myös samassa tilassa työskennelleen opiskelutoverini rohkeaa ja kokeilullista otetta keramiikkaan. Hän sanoitti sen olevan oppimisprosessi ja myös epäonnistumisten kautta välittyy arvokasta tietoa. Tutkimuspäiväkirjassani kirjoitin, kuinka toivoin löytäväni tekemiseeni kokeilullista rohkeutta, jota hyllyillä olevat työt ja ystäväni teokset ilmensivät. Ilokseni huomasin, että prosessin aikana rohkeuteni myös kasvoi.

Keskustelimme keramiikkakurssilla myös siitä, kuinka savityöskentely on välillä varsin fyysistä ja väsyttävää työtä. Savi on painavaa liikutella ja sen vaivaaminen vaatii voimaa ja oikeanlaisen tekniikan. Opettaessani oivalsin, etteivät kädet ja keho myöskään automaattisesti toimi saven muotoiluun sopivalla tavalla, vaan oikeanlaista työstämistä pitää harjoitella. Väsymyksen kuvailu toistui tutkimuspäiväkirjassani useasti, erityisesti oman taiteellisen työskentelyni aikana. Myös C kertoi kurssin päätteeksi olevansa väsynyt, vaikka olikin tyytyväinen. A kävi lounastaukojen jälkeen pienillä kävelyillä jaksakseen keskittyä työskentelyyn vielä iltapäivän ajan. Hän myös kertoi pohtineensa ensimmäisen kurssipäivän jälkeen, ehtisikö palautua seuraavaa päivää varten, sillä kurssipäivät olivat peräkkäin. Hän oli kuitenkin saanut levähtyä riittävästi. Vaikka tässä luvussa esittelemäni harrastuksiin liittyvät tutkimukset tuovatkin esille vaivannäön toimintaan kuuluvana ja palkitsevuutta luovana osana, ei varsinaisen väsymys painottunut niin paljon kuin omissa tuloksissani. Osittain minun väsymystäni selittää vastuu keramiikkakurssin järjestämisestä, joka sisälsi paljon kurssilaisille näkymätöntä työtä. Lisäksi työskentelyn lähdettyä kunnolla käyntiin, oli sen lopettaminen ajoissa haastavaa. Tätä flow-kokemusta olen avannut luvussa 5.2.2.

Kahden ensimmäisen kurssipäivän jälkeen sairastuin, ja jouduimme siirtämään loput kokoon-tumiskerrat myöhemmäksi. Oikeastaan sairastumiseni kesken kurssin oli onnenkantamoinen, sillä yhteen viikkoon puristettu intensiivinen kurssi olisi ollut liian raskas. Kurssilaisista ainakin C oli kanssani samaa mieltä. Kahden viikon levon jälkeen oli intoni palata töihin saven pariin valtava. Myös kurssilaiset palasivat innokkaana jatkamaan, mutta valitettavasti seuraavaksi sairastui yksi heistä, eikä hän ollut kurssin lopussa enää paikalla.

5.3.3. Sosiaaliset merkitykset

Kuva 1. Työskentelimme lähekkäin yhteisen suuren pöydän äärellä ja joimme kahvia ja teetä.

Savityöskentely on kurssikontekstissa aina myös sosiaalinen tapahtuma. Yhteisöllistä keramiikkaharrastusta käsitelleessä tutkimuksessa ystävystyminen ja sosiaalisten suhteiden luominen muiden harrastajien kanssa koettiin helpoksi (Genoe & Liechty, 2017, s. 98). Kuten pohdin luvussa 3 Kemskeen (2009, s. 341) viitaten, voi jaettu taktiilinen kokemus luoda yhteyksiä ihmisten välille. Alankomaissa keramiikkakurssin osallistujat eivät tunteneet toisiaan ennestään, mutta keskustelivat luontevasti jo ensimmäisellä kerralla, kertoen itsestään jopa merkittäviä terveyteen ja henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita. Läpi koko kurssin löytyi myös yhteisiä naurun aiheita. Uusiin ihmisiin tutustumista ei kuitenkaan erikseen mainittu erityisenä syynä harrastuksen aloittamiseen. Suomessa pidetyn harjoitustyöpajan osallistujat asettuivat pöytäryhmiin jo ennestään tuntemiensa osal-

listujien kanssa. Keskustelua käytiin työ- ja opiskelijaelämästä, parisuhdeasioista ja tulevaisuuden suunnitelmista.

Genoen ja Liechтын mukaan keramiikkakurssin sosiaalisen kontekstin koetaan lisäävän savityöskentelyn tuomaa mielihyvää, ja muilta kurssilaisilta saatu tuki koetaan tärkeäksi epäonnistumisten tai haasteiden kohdalla (2017, s. 98). Toteuttamani keramiikkakurssin ilmapiiri oli kannustava. Kurssilaiset seurasivat toistensa töiden etenemistä kiinnostuneina, kehuivat niitä ja kyselivät niistä kysymyksiä. He myös rohkaisivat toisiaan haasteellisina hetkinä. Kurssin alkupuolella C sanoi työskentelyn näyttäneen helpolta minun tekemänäni, mutta ei ollutkaan helppoa. Rohkaisin häntä antamaan itselleen aikaa, ja myös B kannusti sanoen, että C on työstänyt savea vasta vähän aikaa. Harjoitustyöpajassa Suomessa osallistujat jakoivat myös toisilleen jonkin verran käytännön vinkkejä saven käsittelyyn liittyen ja pohtivat yhdessä keramiikan opettamiseen liittyviä haasteita.

Timmonsin ja MacDonaldin tutkimus käsitteli savityöskentelyn hyvinvointivaikutuksia sairaiden tai muutoin toimintarajoitteisten kohdalla (2008, s. 86). Sosiaalinen vuorovaikutus samoista asioista kiinnostuneiden henkilöiden kanssa koettiin jopa yhtä tärkeäksi kuin itse savityöskentely. Tähän on voinut vaikuttaa henkilöiden rajallinen mahdollisuus luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. (Timmons & MacDonald, 2008, s. 90–91.) Tällainen vertailunäkökulma ei tullut ilmi aineistostani, vaikka yhdessä tekeminen koettiin mukavaksi.

Genoen ja Liechтын tutkimuksessa yhteinen kiinnostuksen kohde loi vastaanottavaisen ilmapiirin (Genoe & Liechty, 2017, s. 98). A kuvailikin kurssin alussa ilmapiiriä hyväksi, ja kurssin lopulla luonnehti sen olevan *zen*. C huolehti, että vastasin myös itse esittämiini haastattelukysymyksiin ja keksi itse vastakysymyksiä. Häntä kiinnosti, mistä saan ideoita teoksiini, onko minulla työhuonetta ja koenko uskonnolla olevan yhteyttä luovaan prosessiin. Se, että kurssilaiset uskalsivat esittää omia kysymyksiään, ja että keskustelu esimerkiksi uskonnosta oli kursilla luontevaa, kertoo myös osaltaan luottamuksellisesta ilmapiiristä. Rento ja myönteinen tunnelma oli aistittavissa myös tutkimushenkilöiden keskinäisessä kehollisessa vuorovaikutuksessa. En huomannut heidän jännittävän toistensa läsnäoloa. Keramiikkakurssin osallistujat istuivat työskennellessään lähellä toisiaan ateljeen suuren pöydän ympärillä niin, että kaikki näkivät toisensa. Lounastauolla asetuiimme kotoisesti ruokailemaan ja keskustelemaan keramiikan sijaan henkilökohtaisemmista asioista, kuten perheestä ja työelämästä, sekä ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista. Myös harjoitustyöpajassa asetuttiin työskentelemään lähekkäin.

Kihlman ja Kontturi kertovat tutkimukseensa liittyvästä korinpunontakurssista, jossa osanottajat ja opettaja eivät ymmärtäneet toistensa kieltä. Fyysinen läheisyys korostui, kun tekniikat piti näyttää kirjaimellisesti kädestä pitäen. Myös toisessa tutkimusprojektissa, joka liittyi yhteisöllisesti neulottavaan teokseen, ilmeni fyysisen läheisyyden helppous, vaikka kielimuuriakaan ei ollut. (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 49–50.) Opettaessani minusta tuntui luontevalta olla fyysisesti osallistujien lähellä ja tarvittaessa näyttää joitakin asioita myös osallistujien käsiin koskettaen. Vaikka opettaminen jännitti, huomasin kurssin loppupuolella hyräileväni ja laulelevani jo hieman, mitä teen vain, jos tunnen oloni turvalliseksi ja rennoksi.

Pohdin pedagogisten lähtökohtien vaikutusta myös savityöskentelyn koettuihin merkityksiin. Läsnäoloni opettajana tuntui vaikuttavan esimerkiksi siihen, kuinka tutkimushenkilöt suhtautuivat materiaalin asettamiin ongelmanratkaisuhaasteisiin. B oli kotonaan tehnyt aivan itsenäisesti kahvinsuodattimen savesta. Vaikka hän ei itse ollut siihen tyytyväinen, oli se mielestäni siististi ja teknisestä näkökulmasta oikein valmistettu. Se selvisi ehjänä raakapoltoistakin ilman

halkeamia. Kurssilla B vaikutti kuitenkin siltä, ettei uskaltanut tehdä päätöksiä kysymättä ensin minulta, mitä seuraavaksi kannattaisi tehdä. Myös A varmisteli välillä, onko hänen työnsä tarpeeksi hyvä.

Myötäelin voimakkaasti mukana osanottajien luovissa prosesseissa. Kun joku kurssilaisista koki onnistumisen, tuntui se siltä, kuin olisin onnistunut itsekin. Koin iloa kurssin läsnäolijoista ja sanoin sen myös ääneen. Mahdollisesti opettajan ja tutkijan roolit vaikuttivat siihen, että koin kuitenkin henkisestä näkökulmasta suhteeni kurssilaisiin aavistuksen etäiseksi. Ehkä, jos olisin ollut vain keramiikan harrastajana muiden joukossa, olisi ollut helpompi ajatella ystäväystyneensä. Kuitenkin kurssin päätteeksi yksi kurssilainen esitti toiveen, että jos joskus vielä palaan Arnheimiin, voisimme tavata. Toive on molemminpuolinen. Erityisen tunteikkaalta minusta tuntui hyvästellä toiset opettajat ja keramiikka-ateljeen yrittäjä. Olin ehtinyt tutustua heidän kanssaan syvemmin ja saanut kokea olevani osa heidän yhteisöään.

Genoen ja Liechтын tutkimuksessa ilmeni, että vaikka pääasiassa haastateltavat kertoivat harrastuksen toimivan hyvien ihmissuhteiden rakentajana, eivät kaikki kokemukset olleet positiivisia. Taitotasojen väliset erot johtivat kokeneempien harrastajien turhautumiseen, kun vähemmän kokeneet eivät ymmärtäneet työskentelykulttuuria. Myös jotkin kurssin ohjaajat koettiin joko liian kriittisiksi, liian teoriapainotteisiksi tai liian taitamattomiksi. (Genoe & Liechty, 2017, s. 99.) Olin innokas ohjeistamaan, ja tulkituin kerran yhden kurssilaisen kommentissa hienovaraisen vihjeen, että voisin jatkaa omaa veistostani ja antaa hänen työskennellä rauhassa. Tämä oli ainoa hetki, kun huomasin negatiivisia sosiaalisia kokemuksia aineistostani. Opettaessani pyrin ohjeistamaan työskentelyä niin, että osallistujien valmistamista esineistä tulisi mahdollisimman käyttökelpoisia ja teknisesti onnistuneita. Tavoitteeni oli opettaa asiat oikein, että esineet pysyisivät ehjänä ja että osallistujat pääsisivät lopputulokseen, joka on mahdollisimman lähellä heidän suunnitelmiaan. Pohdin välillä kurssilla kohdattuja teknisiä ongelmia tutkimuspäiväkirjassanikin. Joskus ohjeistukseni oli jopa virhekeskeistä, ja pohdin, olinko liian kriittinen. Kukaan ei kuitenkaan antanut sen suuntaista palautetta.

Myös hiljaiset hetket ja rauha keskittyä olivat kurssilaisille tärkeitä. Vaikka keskustelimme runsaasti, mahtui väleihin myös pitkiä taukoja, joiden aikana työskenneltiin intensiivisesti puhumatta mitään. Hiljaisia hetkiä oli erityisen paljon päivänä, jolloin työskentelin yhden kurssilaisen kanssa kahdestaan. Kurssin lopulla pyysin häntä vertaamaan yksin työskentelyä ryhmässä työskentelyyn. Hän kertoi pitävänsä siitä, että ympärillä on muita. Yksin hän ei ollut kuitenkaan kokenut missään vaiheessa olleensa, sillä olinhan minä työskennellyt ja keskustellut hänen

kanssaan. Hän totesi silti, että pitkäaikaisesti ihmisten ympäröimänä oleminen voi myös uuvuttaa, ja olin samaa mieltä. Taiteellista osiota työstäessäni minun oli helpoin uppoutua työskentelyyn silloin, kun tilassa ei ollut muita työskentelemässä. Toisaalta koin myös sellaisen ilmapiiirin prosessia kannattelevaksi, jos paikalla oli muita hiljaisesti keskittyneitä. Yksi keramiikkakurssilaisista kertoi haluavansa jatkaa savityöskentelyä tulevaisuudessa, mutta tekevänsä sen mielellään itsenäisesti kotona. Hän ei kertonut valinnalleen tarkkaa syytä.

Tekstiilikäsityöharrastuksessa sosiaaliset merkitykset liittyvät usein tunteiden osoittamiseen lahjaksi annettujen käsitöiden kautta. Käsitöitä tehdään pääasiassa kotona, joten savityöharrastuksen kaltainen sosiaalinen ryhmä jää yleensä muodostumatta. (Pöllänen, 2015, s. 66.) Osa Suomen harjoitustyöpajan osallistujista keskusteli siitä, kuinka he olivat aikaisemmin yliopiston kurssilla tehneet keramiikkaesineitä vain itselleen. Nyt esiintyi ajatus esineiden antamisesta myös lahjaksi. Yksi harjoitustyöpajalainen mainitsi erikseen erään läheisensä arvostavan hänen tekemäänsä keramiikkaa. Keramiikkakurssille osallistunut B puolestaan kertoi, kuinka hänen läheisensä oli nauranut hänen valmistamilleen esineille – ei kuitenkaan pahantahtoisesti. Läheisten suhtautuminen tehtyihin esineisiin oli selkeästi merkityksellinen seikka ainakin osalle tutkimushenkilöistä. Samoin kokivat Pölläsen mukaan myös tekstiilikäsityön harrastajat, joille muilta saatu palaute oli tärkeä itsetunnon rakentaja (Pöllänen, 2015 s. 70). Suuremmalle osalle tutkimukseni osallistujista oli kuitenkin tärkeämpää prosessista saatu nautinto ja oppiminen, ei niinkään vaikutuksen tekeminen johonkuhun muuhun.

A kertoi pohtivansa tekemisiään ja valintojaan usein sen kautta, mitä muut ihmiset ajattelevat, mutta savityöskentelyn hän koki olevan vain itseään varten. Myös C ajatteli savityöskentelyn olevan vain häntä varten, vaikka perustelikin dinosaurusveistoksensa toteutusta tyylyteltynä sillä, ettei kukaan voisi arvostella sen onnistuneisuutta todellisuutta jäljittelevästä näkökulmasta. Havaintojani tukee myös Genoen ja Liechtyn tutkimus, jonka osanottajat painottivat ulkoisten vaikuttimien sijaan sisäisesti palkitsevia tekijöitä, kuten stressin vähenemistä, itseilmaisua ja taitojen kehittymistä (Genoe & Liechty, 2017, s. 102). Toisaalta noin puolet Timmonsin ja Macdonaldin tutkimukseen osallistuneista piti myös muiden mielipidettä tärkeänä (Timmons & MacDonald, 2008, s. 91). Tekstiilikäsityöharrastuksen yhteydessä toisilta harrastajilta saadun palautteen koettiin vahvistavan itsetuntoa (Pöllänen, 2015 s. 70).

Hayoshin tutkimuksessa tavoitteelliset harrastukset nähtiin keinona ylittää varallisuuserojen tai koulutustason luomia sosiaalisia rajoja. Taitavuus jossakin harrastuksessa auttoi asettamaan harrastajaa korkeammalle tasolle omissa ja yhteiskunnan silmissä (Hayosh, 2017, s. 213).

Näkökulmasta ei suoranaisesti keskusteltu keramiikkakurssilla tai harjoitustyöpajassa, mutta oman taitotason vertailua muihin ilmeni jonkin verran. B oli huomannut saviharrastuksen ja ylipäänsä käsityöharrastuksen yleistyneen ympärillään ja sosiaalisessa mediassa, mikä oli vaikuttanut harrastuksen valintaan. Hän vertasi tekemiään esineitä toisten harrastajien tekemiin, joita oli oletettavasti nähnyt juuri sosiaalisessa mediassa. Muuten sosiaalisen median rooli näyttäytyi työskentelyn aikana maltillisena. Keramiikkakurssilla osa tutkimushenkilöistä haki sosiaalisesta mediasta mallikuvia ja inspiraatiota, ja teki sitten kurssilla omat versiot löytämistään esikuvista. Yksi osanottaja kertoi, ettei hänen sosiaalisessa mediassaan edes näy keramiikkaan liittyvää sisältöä.

Fenomenologiassa ajatellaan, että merkitykset, joiden ympärille ihmisen hahmottama todellisuus muodostuu, ovat ympäröivän yhteisön kautta muodostuneita. Olemme, kasvamme ja kehitymme suhteessa toisiin, ja merkitykset yhdistävät meitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 40.) Myös savityöskentelyn moninaiset merkitykset, joita olen tässä tulostulussani käsitellyt, kytkeytyvät usein jollakin tavalla toisiin ihmisiin. Esimerkiksi itsetunnon kohottamisessa ja omien taitojen kehittämisessä voi nähdä olevan kyse oman position etsimisestä suhteessa muihin, vaikka näin ei suoraan sanoitettukaan. Uusmaterialistinen ajatus materiaalin toimijuudesta ja ihmisen roolista materiaana materiaalin keskellä mahdollistaa niin yhteisön kuin merkityksenkin käsitteiden laajentamisen (ks. esim. Barad, 2007, s. 178). Laajuuden määrittää kokijan oma avoimuus ja kokemuksen äärellisyyden tiedostaminen, kuten Backman tiivisti Gadamerin (1990) ajatukset (Backman, 2018, s. 37). Kukaan ei toisaalta voi tulla kyllin kypsäksi ymmärtämään kokemusten ja merkitysten yhteyksiä riittäväällä syvyydellä (Dewey, 1934, s. 60).

6. Yhteenveto

Tässä luvussa esittelen yhteenvedon tuloksistani. Kertaan tutkielmani hypoteesin, ja tarkastelen tuloksiani sen valossa. Käsittelen itseäni yhtenä tutkimushenkilönä muiden joukossa. Avaan omia kokemuksiani erikseen, jos ne ovat olleet vain minun kokemuksiani. Aineistoanalyysini on painottunut toisen ja kolmannen syklin materiaaleihin. Nostan harjoitustyöpajan osallistujien kokemuksia esille vain, jos ne ovat eronneet oleellisesti keramiikkakurssilaisten kokemuksista. Tuloksillani oli selkeitä yhteyksiä keramiikkaharrastukseen liittyvään tutkimukseen. Olen avannut yhteyksiä tarkemmin tulosluvussa (luku 5). Tässä luvussa huomioin, jos jokin seikka tuloksissani on ollut tarkastelemastani tutkimuksesta poikkeava.

Tutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä tutkimushenkilöt ilmentävät savityöskentelyllä olevan toimintakokemuksen yhteydessä? Hypoteesissani oletin, että merkityksissä voisi ilmetä savityöskentelyn terapeuttisuus ja maadoittava vaikutus. Odotin savityöskentelyn olevan yksi keinoista lieventää stressiä ja päästä irrottautumaan tieto- ja viestintäteknologian täyttämästä arjesta. Arvelin kyseessä olevan tarve päästä jonkin konkreettisen tuntuisen ja kehollisen tekemisen äärelle, joka auttaa unohtamaan muut huolet. Pohdin myös, että savityöskentelyn äärelle voi kutsua kaupungistuneen ihmisen tarve tulla jälleen lähemmäksi luontoa, ja ehkä myös itseään ja omaa identiteettiään tai lapsuuttaan. Odotin savityöskentelyyn liittyvien kokemusten olevan pääasiassa positiivisia, mutta myös turhautumisen ja haastavien tilanteiden tulevan välillä vastaan. Arvelin toiminnan sosiaalisten merkitysten liittyvän toisiin harrastajiin, joiden kanssa tutustumisen uskoin olevan helppoa yhteisen tekemisen äärellä. Oletin myös sosiaalisella medialla olevan jonkinlainen rooli savityöskentelyn suosiossa.

Aineistoanalyysissäni savityöskentelyyn liittyvistä merkityksistä muodostui kolme pääkoodia: 1) omaan luovuuteen ja itsen kehittämiseen liittyvät merkitykset, 2) saveen, kehoon ja aisteihin liittyvät merkitykset ja 3) terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät merkitykset. Koodit eivät ole tärkeysjärjestyksessä ja monet ilmenneistä merkityksistä olisivat sopineet useampaankin osioon.

Seuraavaksi esittelen koodin 1 alle luokittelemani omaan luovuuteen ja itsen kehittämiseen liittyvät merkitykset. Tutkimushenkilöiden työskentelyssä ilmeni halu käyttää omaa luovuutta, mikä näkyi ohjeiden soveltamisena niin, että jokaisen työstä tuli hieman erilainen.

Aineistonkeruun aikana painottui valmistettujen esineiden hyödyllisyys käyttöesineinä. Myös muutamia veistoksia syntyi, mukaan lukien taiteellisen osion veistokset.

Oman identiteetin pohtiminen ja ilmentäminen on tullut ilmi savityöskentelyyn ja muuhun tavoitteelliseen harrastamiseen liitettynä merkityksenä myös aiemmissa tutkimuksissa. Omien luonteenpiirteiden tai lähestymistavan vaikutus prosessiin ja sen aikana koettuihin merkityksiin oli kuitenkin uusi löydös aineistostani. Tutkimushenkilöt lähestyivät savityöskentelyä hieman eri lähtökohdista ja erilaisilla asenteilla. Aineistoni nosti esiin, että lähestymistavalla oli vaikutusta tunnetiloihin, joita työskentely synnytti. Esimerkiksi vaativa ja itsekriittinen luonne johti usein turhautumiseen työskentelyn aikana ja pettymyksiin lopputuloksen kohdalla. Savityöskentelyn kautta käsiteltiin myös omaa luonnetta ja identiteettiä ja kyseenalaistettiin itselle tavanomaisia toimintatapoja. Sen lisäksi, että osanottajien ymmärrys savityöskentelystä lisääntyi, on heidän ymmärryksensä heistä itsestään voinut kasvaa kurssin aikana. Tätä tuki myös työskentelyn aikana toteuttamani vapaamuotoinen haastattelu. Yksi keramiikkakurssilainen kertoi kurssin päätteeksi kysymysten syventäneen hänen oppimiskokemustaan.

Vaikka suurin osa tutkimushenkilöistä painotti aiempien tutkimustulosten suuntaisesti prosessista nauttimista lopputuloksen sijaan, halusi osa määrittää lopputuloksen tarkoin. Tämä ei kuitenkaan täysin poistanut nautintoa työskentelyprosessilta. Kehittyminen, henkilökohtainen kasvu ja uuden oppiminen olivat kaikille keramiikkakurssilaisille tärkeitä ja he ymmärsivät kehittymisen vaativan myös vaivannäköä. Savityöskentelyn hitaus yllätti silti niin tutkijan kuin tutkimushenkilötkin.

Toisen koodin alle luokittelin saveen, kehoon ja aisteihin liitetyt merkitykset. Esittelin tutkimushenkilöille uusmaterialistisen näkökulman toimijuudesta kaikessa materiaalissa läsnä olevana ominaisuutena. Keramiikkakurssilaisten näkemys oli, että savi toi tekijöiden tunnetiloja ja luonnetta esiin heijastelemalla ja vastaamalla tapaan, jolla sitä työstettiin. Vaikutti siltä, että saveen väsymiseen tai sen muistiin suhtauduttiin ennemmin huumorilla sen sijaan, että se olisi otettu vakavasti materiaalin toimijuutena. Uusmaterialistinen näkökulma herätti kuitenkin keskustelua aiheesta, ettei kaikki ole ihmisen hallittavissa ja määriteltävissä. Savi ei suostu kaikkeen muovailuun noin vain. Tämä näkyi myös konkreettisesti tutkimushenkilöiden valmistamissa esineissä, joista tuli usein alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeavia. Yksi kurssilainen vertasi saveen muovailuprosessia elämään ja siihen, kuinka ihmisen odotetaan suoriutuvan parhaalla mahdollisella tavalla, mutta asiat eivät yleensä kuitenkaan mene niin, kuin ne suunnitellaan. Tutkimushenkilöt ajattelivat, että savityöskentely opettaa arvostamaan lopputulosta,

vaikka se olisi muuta, kuin mitä tekijä toivoi. Keramiikkakurssilaiset myös kehittyivät taidosaan tunnustella saven olotiloja.

Harjoitustyöpajan osallistujien tausta taiteiden tiedekunnan opiskelijoina on voinut vaikuttaa siihen, että he olivat hieman vastaanottavaisempia uusmaterialistiselle ajattelulle ja materiaalilähtöiselle työskentelylle. Tutkielman toteutuksen aikana huomasin uusmaterialistisen ajattelun vaikuttaneen itsessäni siihen, kuinka suhtaudun luovaan työskentelyyn. Ajatteluni kehittyi materiaalilähtöisemmäksi ja avoimemmaksi, kun aiemmin pyrkimyksenäni oli ollut pakottaa materiaali ennalta suunnittelemaani muotoon. Uskon myös osallistujien kanssa käytyjen keskustelujen edesauttaneen ajatteluni muutosta. Opin vähitellen hyväksymään myös epäonnistumiset osana prosessia ja halkeamat osana materiaalin luonnetta. Tässä suhteessa kehitystyö on kuitenkin edelleen kesken.

Materiaalin toimijuuden näkökulmaa ei suoranaisesti käsitelty keramiikkaharrastukseen liittyvissä tutkimuksissa, joita kartoitin tutkielmaani varten. Niissä kuitenkin todettiin, että yleensä prosessin aikaisia kokemuksia ja kehittymistä painotetaan enemmän, kuin lopputulosta. Ajatus siitä, ettei kaikki ole ihmisen käsien hallittavissa, tulee myös ilmi. Aiempaan tutkimukseen nähden uutta aineistossani oli havainto leikkillisestä vuorovaikutuksesta työstettävien esineiden kanssa. Muovaillessaan savesta jonkin elävän olennon hahmoa, alkoi osa tutkimushenkilöistä puhua toisilleen ja hahmolle, kuin hahmo olisi ollut oikeasti ajatteleva ja tunteva olento. Valmistettujen saviesineiden leikkillisessä personifikaatiossa voi nähdä myös yhteyden lapsuuteen, jonka kaipuun olin arvellun olevan yhtenä syynä harrastuksen suosioon. Itse koin aitoa kiintymystä erityisesti yhden kurssilaisen valmistamaan dinosaurusveistokseen. Taiteellisen osioni jokaiseen veistokseen minulla oli hieman erilainen suhde, joka muotoutui valmistusprosessin aikana vuorovaikutuksessa materiaalin kanssa.

Savityöskentelyyn kytkeytyy monia kehollisia ja aisteihin liittyviä merkityksiä. Savi koettiin miellyttäväksi käsitellä ja osa harjoitustyöpajan osallistujista jakoi saven koskettamiseen liittyviä lapsuusmuistoja. Ihokosketus materiaaliin oli savea työstäessä tärkeässä osassa, mikä ilmeni myös harrastukseen liittyvässä tutkimuksessa. Savityöskentelyyn liittyi paljon kehollista, aisteihin perustuvaa tietoa, jonka sanoittamisen opetettavaan muotoon koin välillä haastavaksi. Tähän auttoi esimerkkikappaleiden harjoittelu etukäteen ja saven muotoilu käsissäni samalla, kun selostin. Kehollinen, hiljainen tieto ei ollut suuressa roolissa tarkastelemisani keramiikkaharrastukseen liittyvässä tutkimuksessa.

Savityöskentelyn kehollisuus koettiin kahdella tavalla. Toisinaan työskentelyyn uppoutuminen aiheutti kehon tarkkailun täydellisen unohtumisen ja ajantajunkin katoamisen. Toisaalta yksi keramiikkakurssilaisista kertoi keramiikkaharrastuksen auttaneen häntä olemaan tietoinen kehostaan. Hän huomasi kehitystä edelleen keramiikkakurssini aikana. Olin olettanut Mäkikoskelan (2009) ajatuksiin perustuen kolmiulotteisen työskentelyn edesauttavan kehollista, työn ympärillä liikkuvaa työskentelyä. Pääasiassa tutkimushenkilöt istuivat kuitenkin paikallaan työhönsä keskittyneinä, vaikka rohkaisin heitä nousemaan ja tutkimaan työtään eri puolilta.

Aineistostani muodostunut kolmas koodi kokosi yhteen terveyteen ja hyvinvointiin liitetyt merkitykset. Oman hyvinvoinnin parantaminen oli kahden keramiikkakurssilaisen kohdalla merkittävä syy aloittaa keramiikkaharrastus. Käsillä tekeminen koettiin terapeutiksi, sairauden jälkioireita lievittäväksi ja lepoa antavaksi. Savityöskentely vähensi stressiä ja rauhoitti ylikierroksilla käyvää mieltä. Kolmas keramiikkakurssilainen koki luovan tekemisen hyväksi vastapainoksi työelämälle, ja oli päättänyt tavoitteekseen sulkea tietokoneen ajoissa joka päivä, että ehtisi jonkin luovan harrastuksen pariin. Myös muut kokivat tietoisien ajan järjestämisen luovuudelle tärkeäksi, ja yksi harkitsi työajan lyhentämistä voidakseen tehdä enemmän keramiikkaa. Toisaalta itse luovalla alalla työskentelevänä kaipaen joskus vastapainoksi jotakin aivan muuta kuin luovaa tekemistä. Savityöskentelyyn, käsityöharrastukseen ja muuhun tavoitteelliseen harrastamiseen tutkimuksissakin liitetty omien arvojen ilmentäminen näkyi aineistossani juuri oman ajan ja luovuuden priorisoinnissa suhteessa työelämään. Sen sijaan esimerkiksi ympäristökysymyksistä tai muista arvoista emme juuri keskustelleet.

Vaikka päällimmäisenä vaikutelmana niin harjoitustyöpajassa kuin keramiikkakurssillakin oli positiivinen tekemisen ilo, eivät kaikki savityöskentelyn äärellä koetut tunteet olleet positiivisia. Valinnan vaikeus loi painetta, kun savesta saattoi luoda niin monia eri asioita. Kesken loppuva aika ahdisti, omista taidoista oltiin epävarmoja ja työvaiheiden vaikeus turhautti. Väsymys painoi välillä niin henkisesti kuin fyysisestikin. Itse kävin työskentelyn aikana läpi todella vaihtelevia tunnetiloja riemusta pohjamutiin. Loppujen lopuksi koin kuitenkin juuri kohtaamieni haasteiden tehneen valmiiksi saamisesta erityisen palkitsevaa. Myös kaksi kurssilaisista ilmaisi väsyneensä ja työmäärän olleen suuri, mutta he olivat silti tyytyväisiä. Haasteiden läpi käymisen, ja niiden voittaminen on luovissa harrastuksissa yhdistetty itsetunnon kohenemiseen ja pystyvyyden tai aikaan saamisen tunteeseen. Näistä emme varsinaisesti keskustelleet, mutta yksi kurssilainen koki saviesineet konkreettisiksi osoituksiksi tuotteliaisuudesta.

Yhteisen toiminnan äärellä oli helppo tutustua muihin savityöskentelijöihin. Keskusteluissa menttiin nopeasti henkilökohtaiselle tasolle ja löysimme myös paljon yhteisiä naurun aiheita. Puolistrukturoitu teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä rohkaisi tutkimushenkilöitä kysymään kysymyksiä myös minulta, mitä olin toivonutkin. Kehollinen vuorovaikutus, kuten työvaiheiden opettaminen kädestä pitäen, tuntui luontevalta opettajan näkökulmasta. Osallistujilakaan ei tuntunut olevan ongelmaa asettua toistensa lähelle istumaan. Työskentelyn aikana vallinnutta ilmapiiriä kuvailtiin hyväksi. Aiemmassa tarkastelemassani tutkimuksessa ei tullut ilmi, kuinka tärkeitä ovat myös hiljaiset keskittyneet työskentelyhetket, jolloin ei keskustella. Nämä hetket olivat keramiikkakurssilla välillä pitkiäkin.

Sosiaalisen median merkitys vaikuttimena harrastuksen aloitukseen oli vähäisempi kuin olin odottanut. Yksi tutkimushenkilö mainitsi nähneensä keramiikkaa sosiaalisessa mediassa, mutta muut olivat päätyneet harrastuksen pariin muuta kautta. Myös muiden ulkoisten vaikuttimien merkitys, kuten esimerkiksi muiden mielipiteet valmistetuista esineistä, koettiin vähäiseksi. Kaksi kolmesta osallistujasta painotti erityisesti tekevänsä keramiikkaa vain itseään varten. Se, että toiminta oli itse valittua, tuntui tekevän siitä myös palkitsevaa kaikista prosessin aikana kohdatuista haasteista huolimatta – ja myös niiden ansiosta.

Tuloksissani ilmenevät merkitykset osoittivat Deweyn luonnehtiman yksittäisen täyskokemuksen, jota avaan luvussa 2.2, mahdolliseksi savityöskentelyn aikana. Aistinen vuorovaikutus materiaalin kanssa ja savityöskentelyn hidastava, keskittymistä vaativa luonne auttavat pysähtymään kokemuksen äärelle. Haasteiden läpikäynti ja vaivannäkö itseä miellyttävän lopputuloksen eteen luovat kokemukselle merkitystä ja sisältöä, johon voi palata muistoissa myös jälkepäin. Haastattelukysymykset johdattelivat osallistujia tarkastelemaan kokemustaan, mikä on voinut edesauttaa toiminnanaikaisten täyteläisen kokemusten muodostumista.

Aineistoanalyysini tulokset olivat hyvin pitkälti hypoteesini mukaisia joitakin eriävyyksiä lukuun ottamatta. Savityöskentely ei kutsunut keholliseen liikkeeseen niin paljon kuin olin odottanut, vaikka muita kehoon liittyviä merkityksiä toiminnalla olikin. Myöskään suhde luontoon ei korostunut tutkimushenkilöiden jakamissa kokemuksissa muutoin, kuin kahden harjoitustyöpajan osallistujan lapsuusmuistoissa. Sosiaalisen median ja ulkoisten vaikuttimien vähäinen painoarvo yllätti minut positiivisesti. Taitojen kehittäminen sekä omien toimintatapojen ja luonteen käsittely olivat suuremmassa roolissa, kuin olin odottanut. En ollut myöskään odottanut toiminnan aikaisen haastattelun olevan osallistujille niin merkityksellinen, kokemusta syventävä ja positiivisesti vastaanotettu, kuin se lopulta oli.

7. Pohdinta

Tässä tutkielmani päättävässä luvussa palaan aivan matkan alkuvaiheisiin ja selvennän, kuinka tutkimusasetelmani on prosessin aikana muuttunut. Pohdin, mitä tuloksistani voi päätellä ja kuinka niitä voi hyödyntää. Arvioin, mitä olisin voinut tehdä toisin ja minkälaisia uusia tutkimuksellisia näköaloja tulokseni avasivat.

Tutkielmani toteutus on ollut monivaiheinen prosessi, jonka aikana tutkimuskysymys, metodit ja taustateoriatkin vaihtuivat useasti. Aluksi olin kiinnostunut siitä, minkälaisia muistoja peruskoulun kuvataideopetukseen liitetään suhteessa kolmiulotteiseen muodonantoon. Koin kolmiulotteisen työskentelyn määrän vähäiseksi muistoissani ja halusin löytää perusteluja sen lisäämiseksi opetuksessa. Perusteluja on löydettävissä tuloksistani, vaikka tutkimusaihe muuttuikin. Vähitellen tutkimuskysymys suuntautui keramiikkaharrastuksen motivaatiotekijöitä tarkastelevaksi, mutta koin sen rajoittavaksi. Lopulta päätin käsitellä savityöskentelyn toiminnan aikaisia merkityksiä. Jälkeenpäin ajatellen aiheen rajaaminen esimerkiksi keramiikkaharrastuksen kehollisiin merkityksiin olisi voinut tehdä tutkimuksen toteutuksesta suoraviivaisempaa.

Kuten tulosluvun alussa totesin, ovat savityöskentelyyn liittyvät moninaiset merkitykset kytöksissä toisiinsa, mikä loi haasteita löydettyjen merkitysten luokitteluun. Aineiston läpileikkaavana teemana voi nähdä vuorovaikutuksen, jota tapahtui osanottajien kesken, osanottajien itsensä kanssa ja osanottajien ja materiaalin välillä. Myös materiaalin toimijuuden ja ominaisuuksien voi nähdä vaikuttavan tutkimushenkilöiden toimintaan ja siihen kytkeytyviin merkityksiin läpi koko työskentelyprosessin. Samoin yhteyksiä hyvinvointiin ja täyskokemukseen on löydettävissä kaikista koodeista. Savityöskentely on kokonaisvaltaisesti vaikuttavaa toimintaa.

Lähestyin tutkimusongelmaani pragmatistisista, tiedon käytäntöön soveltuvuutta painottavista lähtökohdista. Minua kiinnosti erityisesti, kuinka löydettyjä merkityksiä voisi hyödyntää keramiikan opettajan työssä ja siihen liittyvässä hyvinvoinnin tukemisessa. Tulosteni perusteella päättelen, että savityöskentely antaa mahdollisuuden täyteläiseen kokemiseen ja sitä kautta hyvinvoinnin parantamiseen. Merkitysten laadut riippuvat kuitenkin kokijan lähtökohdista. Tietoisuus materiaalin osallisuudesta luovaan prosessiin ei ole välttämättä automaattinen. Opettaja voi ohjata materiaalilähtöiseen työskentelyyn, mikä voi auttaa lievittämään mahdollista

itsekriittisyyttä ja siitä johtuvaa turhautumista. Savityöskentelyn hyvinvointivaikutuksessa ei ole pelkästään kyse seesteisestä, hetkeen maadoittavasta toiminnasta. Opettajan tehtävä on tarvittaessa myös rohkaista vaivannäköön, koska sen kautta saavutetut tulokset kohottavat itsetuntoa ja palkitsevat erityisellä tavalla. Vuorovaikutus materiaalin kanssa on myös yhteydessä itsen kohtaamiseen ja kehittämiseen. Materiaalin peilattaessa muovaajansa tunnetiloja ja luonnetta, kertoo se arvokasta tietoa tekijästä itsestään. On vain oltava riittävän herkillä sormilla ja vastaanottavaisella mielellä. Opettaja voi myös ohjata oppijaa oman kehon ja aististen kokemusten tarkasteluun ja liikkeeseen teoksen ympärillä.

Tutkimushenkilöitä yhdisti kiinnostus savella työskentelyä kohtaan. Kokemukset voisivat olla erilaisia henkilöillä, joita toiminta ei kiinnosta tai jotka kokevat materiaalin aistisesti epämiellyttäväksi. Opettajalla tulee olla valmiuksia kohdata myös negatiivisia kokemuksia. Niitä voi ilmetä työskentelyn aikana, vaikka toiminta olisikin kokonaisuudessaan mieluisaa. Opettajalta vaaditaan myös hienotunteisuutta epävarmuutta kokevien oppijoiden kohdalla. Tulokseni osoittavat, että toisten ihmisten mielipiteillä voi olla merkitystä.

Tutkielmani hypoteesi ja tulokset nostavat esiin yhteiskuntamme kiireisyyden ja suorituskeskeisyyden. Rauhoittuminen savityöskentelyn äärellä ei kuitenkaan ole kaikille mahdollista. Kurssit ovat yleensä maksullisia ja niihin on usein pitkät jonot. Tästä syystä tutkielmani antaa perusteluja savityöskentelyn säilyttämiselle ja kehittämiseksi myös peruskoulun ja toisen asteen kuvataiteen opetuksessa. On kuitenkin huomioitava, että hyvinvointivaikutukset korostuvat silloin, kun toiminta ja sen sisältämät haasteet ovat itse valittuja.

Tulokseni voisivat olla erilaisia, jos olisin lähestynyt savityöskentelyn merkityksiä muussa kuin pedagogisessa kontekstissa. Opettaessani jouduin puhumaan paljon, enkä osannut siksi ehkä kuunnella osallistujien ajatuksia tarpeeksi. Positioni keramiikan opettajana on voinut luoda osanottajissa myös kokemuksen auktoriteetista. Kaikkia ajatuksia ei ehkä ole uskallettu kertoa. Käsitellyt puheenaiheet olivat suurilta osin minun valitsemiani – aikaisempaan tutkimukseen, kokemuksiini ja teoriaan perustaen. Tutkimus olisi voinut muotoutua aivan toisenlaiseksi, jos kokemusta olisi tarkasteltu puhtaasti tutkimushenkilöiden näkökulmasta ilman taustateoriaa. Myös jonkin muun lähestymistavan, kuten esimerkiksi ympäristönäkökulman, valinta olisi voinut ohjata vastauksia eri suuntaan.

Tutkimushenkilöiden määrä oli suppea, missä oli sekä etunsa että haittapuolensa. Tutkimushenkilöt olivat kaikki aikuisia ja naisiksi olettamiani. Keramiikkakurssin osallistujat olivat

työssä käyviä. On mahdollista, että suuremmalla ja monipuolisemmalla osallistujajoukolla olisi saanut kattavampia tuloksia, mutta toisaalta nyt oli mahdollista päästä syvemmälle yksittäisten henkilöiden kokemuksiin. Kaikkien vastauksille oli aikaa, ja keskusteluilla oli mahdollisuus laajentua. Puolistrukturoitu ryhmähaastattelu toiminnan aikana antoi osallistujille mahdollisuuden oivaltaa samaistuvansa toisten kertomaan tai olevansa siitä eri mieltä, mikä on voinut nostaa esiin seikkoja, joita yksilöhaastattelussa ei olisi tullut ilmi. Yhtäläisyydet muiden tutkimusten tulosten kanssa vahvistavat tulosteni luotettavuutta. Savityöskentelyn merkitysten syvälinen ja yleistettävä ymmärtäminen vaatisi silti lisää tutkimusta.

Tulosteni pohjalta päättelen, että savityöskentelyn merkitysten tarkastelu on vaikuttanut syventävästi savityöskentelyn kokemukseen. Tutkielmani merkittävyys piilee toiminnassa ja sen kautta tutkimushenkilöiden itsensä oivaltamissa merkityksissä. Aineistossani ei toisaalta ole kyse pelkästään osallistujien yksittäisistä kokemuksista, vaan yhteisesti läpikäydystä prosessista, ihmettelevästä tutkimusmatkasta, joka on muovannut niin osallistujia kuin tutkijaakin. Oma ajatteluni kehittyi prosessin aikana opettajuuden ja taiteilijuuden näkökulmista, vaikkei tutkielmani olekaan varsinaisesti taiteellinen tutkimus. Opin antamaan materiaalille tilaa luovassa prosessissa ja ymmärrän, että lopputuloksen muotoutuminen alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeavaksi voi olla hyväkin asia.

Kestävän kehityksen näkökulmat eivät ilmenneet aineistosta, mutta toivon ainakin tutkimushenkilöiden arvostuksen materiaalia kohtaan lisääntyneen. Saven polttaminen keramiikaksi vie paljon energiaa, joten myöskään ympäristönäkökulmaa ei voi sivuuttaa. Keramiikaksi sintrautuminen muuttaa ratkaisevasti ja peruuttamattomasti myös materiaalin olemusta ja toimijuutta. Pohdin, voisiko samankaltaisia merkityksiä saavuttaa jollakin vähemmän kuormittavalla toiminnalla. Aineistoa purkaessani peilasini tuloksiani muun muassa tekstiilikäsityöharrastusta tarkastelleeseen tutkimukseen, jonka tulokset olivat samankaltaisia omien tulosteni kanssa. Tulevaisuudessa tutkimus, joka vertailee luovien harrastusten välisiä eroja suhteessa hyvinvointivaikutuksiin, voi osoittautua tarpeelliseksi.

Sen selvittämiseksi, kuinka täyteläisenä kokemuksena tutkimushenkilöt jälkeenpäin näkevät aineistonkeruun aikaiset tapahtumat, tarvittaisiin vielä yksi tutkimus sykli. Itse tutkielman tekemistä voin kuitenkin luonnehtia täyskokemukseksi, joka on sisältänyt vaivannäköä, kärsimystä, haasteiden läpikäymistä ja useampia merkityksellisiä kohtaamisia niin materiaalin kuin ihmisten kanssa (jotka ovat toki materiaalia myös). Tutkielmaani voi myös kuvailla monilla kokoavilla laatupiirteillä, jotka jätän lukijan päätettäväksi. Itseni valitsema sana on *valmis*.

Lähteet:

- Adajian, T. (2018). The definition of art. *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Fall 2018 edition*. Haettu 20.12.2023 osoitteesta <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/art-definition/#pagetopright>
- Alm, M. (2021). Käsitöiden harrastamisen erilaiset motiivit ja niiden mittaaminen. (Pro gradu -tutkielma). Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/334274/Alm_Mirva_tutkielma_2021.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Anttila, E. (2010). Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka. Teoksessa E. Anttila (toim.), *Taiteen jälki: taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (s. 151–173). Teatterikorkeakoulun julkaisusarja, 40.
- Backman, J. (2018). Ääreellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsittehistoriaa. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI: kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 25–40). Lapin yliopistopaino. URN:ISBN:978-952-310-940-7
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.
- Blom, J. (12.7.2020) 31 vuotta sitten löydetyn saviveistoksen ikä selvisi viimein – yrmeän näköinen Tuima kertoo, miten kehittyneitä ihmiset olivat jo kivikaudella. *Yle*. Haettu 25.7.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-11444931>.
- Borgdorff, H. (2011). The production of knowledge in artistic research. Teoksessa M. Biggs & H. Karlsson (toim.), *The Routledge Companion to Research in the Arts* (s. 44–63). Routledge.
- Cultuurconnectie (2023a). Welcome to the website of the Dutch Volksuniversiteiten! [Verkkosivuston infosivu]. Haettu 25.9.2023 osoitteesta <https://www.volksuniversiteit.nl/information-in-english>
- Cultuurconnectie (2023b). Cursusaanbod. [Kurssitarjonnan verkkohaku]. Haettu 25.9.2023 osoitteesta <https://www.volksuniversiteit.nl/cursussen/cursusaanbod?zoe-kenoptrefwoord=&strefwoord=Keramiek&postcode=>

Dewey, J. (1987). The later works, 1925–1953. *Volume 10: 1934*. Southern Illinois University Press. (Alkuperäisteos julkaistu 1934).

Dewey, J. (2010). *Taide kokemuksena*. (Suom. A. Immonen & J. S. Tuusvuori). Niin & näin. (Alkuperäisteos Art as experience julkaistu 1934).

Finlex (2022). Laki vapaasta sivistystyöstä. Haettu 20.1.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>

Falin, P. & Oksanen, P. (2021). Ceramic pebbles as sensory tools: exploring the quality of muteness in tactile experience. *Research in Arts and Education*, 2021(1), 218–240. <https://doi.org/10.54916/rae.119325>

Genoe M. R. & Liechty T. (2017) Meanings of participation in a leisure arts pottery programme, *World Leisure Journal*, 59(2), 91–104. DOI:10.1080/16078055.2016.1212733

Hayosh, T. (2017). Engagement is Serious Leisure as Practice for Coping with the Stress of Daily Life. *World Leisure Journal*, 59(3). 206–217. DOI:10.1080/16078055.2017.1345485.

Helinko, M. (2021, 30. elokuu) Kansalaisopiston lukuvuosi käynnistyy – Suosittu keramiikkakurssi täyttyi minuuteissa. *Epari*. Haettu 25.7.2023 osoitteesta <https://www.epari.fi/uutiset/kansalaisopiston-kurssien-alku-haamottaa-suosittu-keramiikkakurssi-tayttyi-minuutissa-1.16837530>

Helsinki Design Weekly. (2021, 3. kesäkuuta). Miltä keramiikka kuulostaa, Veera Kulju? Haettu 23.7.2023 osoitteesta <https://helsinkidesignweek.com/2021/06/03/milta-keramiikka-kuulostaa-veera-kulju/>

Hirsijärvi, S. & Hurme, H (2022). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.

Hood, E. J. & Kraehe A. M. (2017). Creative matter: New materialism in art education research, teaching, and learning. *Art Education*, 70(2), 32–38. DOI:10.1080/00043125.2017.1274196

Härkönen, E. (2021). Seeking culturally sustainable art education in higher education: a northern perspective. (Väitöskirja). *Acta Electronica Universitatis Lappeensis 314*. Lapin yliopisto. URN:ISBN:978-952-337-268-9

Ikola, V. (2023a, 18. elokuu) Tuhannet helsinkiläiset jonottavat nyt keramiikkakursseille. *Helsingin Sanomat*. Haettu 29.8.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000009789926.html>

Ikola, V. (2023b, 11. elokuu) Tässä ovat kansalais-opistojen suosituimmat kurssit – Iki-suosikki hallitsee listoja. *Helsingin Sanomat*. Haettu 29.8.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000009775728.html>

Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. (2015). Art based action research – participatory art for the north. *International Journal of Education Through Art* 11(3), 433–448. https://doi.org/10.1386/eta.11.3.433_1

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2018). Art-based action research in the development work of arts and art education. Teoksessa G.Coutts, E. Härkönen, M. Huhmarniemi & T Jokela (toim.), *The lure of Lapland: A handbook of Arctic art and design* (s. 9–25). *Publications of the Faculty of Art and Design of the University of Lapland. Series C. Overviews and discussion* 59. Lapin yliopisto. URN:NBN:fi-fe201902074246

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. 2020. Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, J. Paasovaara, L. Sainio & E. Hämäläinen (toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 39–60). Lapin yliopisto. URN:NBN:fi-fe2020050424787

Jokela, T., Huhmarniemi, M. & Hiltunen, M. (2019). Art-based action research: Participatory art education research for the North. Teoksessa A. Sinner, R. L. Irwin & J. Adams (toim.), *Provoking the field: International perspectives on visual arts PhDs in education* (s. 45–56). Intellect Books. Haettu 2.10.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland-ebooks/detail.action?docID=5772183>.

Jylhä-Vuorio, H. (2020). *Keramiikan materiaalit* (5. painos). Omakustanne.

Kakkori, L. (2009). Hermeneutiikka ja fenomenologia – Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäinen problematiikka. *Aikuiskasvatus* 29(4). <https://doi.org/10.33336/aik.94208>

Kakkori, L. & Huttunen, R. (2014). Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. Teoksessa A. Saari, O-J. Jokisaari & V-M. Värri (toim.), *Ajan kasvatus: Kasvatusfilosofia aikalauskritiikkinä* (s. 367–400). Tampereen yliopistopaino.

- Kemske, B. (2015). Embracing sculptural ceramics: A Lived experience of touch in art. *The Senses and Society* 4(3), 323–345. DOI:10.2752/174589209X12464528171932
- Kihlman A. & Kontturi K.K. (2016). Craftivismi feministisenä aktivismina ja uusmaterialistisen tutkimuksen kohteena. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 29 (3), 46–51. Haettu 17.2.2023 osoitteesta [https://www.doria.fi/handle/10024/66347/discovers?query=%2229+\(2016\)+%3A+3%22&page=1](https://www.doria.fi/handle/10024/66347/discovers?query=%2229+(2016)+%3A+3%22&page=1)
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S-K. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 (2. uudistettu painos) *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019*. Haettu 6.1.2024 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Kotimaisten kielten keskus (2023a). Suomen etymologinen sanakirja. Merkitys. *Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 72*. Haettu 12.1.2024 osoitteesta https://kaino.kotus.fi/ses/?p=article&etym_id=ETYM_b53de685519c3c2e61982e12f4fd7e62&word=merkitys
- Kotimaisten kielten keskus (2023b). Suomen etymologinen sanakirja. Kokemus. *Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 72*. Haettu 12.1.2024 osoitteesta https://kaino.kotus.fi/ses/?p=article&etym_id=ETYM_ced517931fc69bcc3168e2f523b4c2c3&word=kokemus
- Kukkola, J. (2018). Kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI: kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 41–59). Lapin yliopistopaino. URN:ISBN:978-952-310-940-7
- Kunstmakerij (n.d.). Kunstmakerij [verkkosivusto]. Haettu 25.9.2023 osoitteesta <https://kunstmakerij.nl/>
- Laasasenaho, L., Uosukainen, R., Bergström, M. & Pulkkinen, H. (2022). *Keramiikan ABC: ohjeita aloittelijalle*. Kerasil Oy. Haettu 24.12. osoitteesta https://www.kerasil.fi/WebRoot/vilkas01/Shops/Kerasil/MediaGallery/keramiikan_abc_2.pdf
- Lapin yliopisto (2020). *Opinto-opas 2020–2023*. Haettu 8.10. osoitteesta <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ad8bbd84-5e0c-44ef-aa3d-f9dae89c5a87>
- Leavy, P. (2018). Introduction to art-based research. Teoksessa P. Leavy (toim.), *Handbook of art-based research* (s. 3-21). Guilford publications.

Lefort, C. (1993). Esipuhe. Teoksessa M. Merleau-Ponty (kirj.) *Silmä ja mieli*. (Suom. K. Paasanen). Kustannusosakeyhtiö Taide. (Alkuperäisteos L'Œil et l'Esprit julkaistu 1964. Gallimard).

Legg, C. & Hookway, C. (2021). Pragmatism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Haettu 28.7.2023 osoitteesta <https://plato.stanford.edu/entries/pragmatism/>

Lummaa, K. & Rojola, L. (2014) Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa K. Lummaa & L. Rojola (toim.), *Posthumanismi* (s. 13–32). Eetos. Haettu 20.2.2023 osoitteesta <https://eetos.files.wordpress.com/2020/04/9789527385012-posthumanismi.pdf>

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T. (2015a). Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Haettu 28.7.2023 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/pragmatismi>

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T. (2015b). Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Haettu 12.2.2023 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T. (2015c). Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Haettu 12.2.2023 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/hermeneutiikka>

Nykänen, H. (2021, 25. elokuu). Keramiikkakurssit täyttyvät minuuteissa ja polttouunit ovat päällä viikonloppuisinkin – opettaja: "Ihmisillä on kaipuu käsillä tekemiseen". *Yle*. Haettu 10.11.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-12069813>

Van Manen, M. (2014). *Phenomenology of practise: Meaning-giving methods in phenomenological research and writing*. Taylor & Francis Group.

Mattison, S. (2003). *Keramiikka: Materiaalit, tekniikat, työvälineet*. (Suom. R. Stewen). Atena.

Merleau-Ponty, M. (2004). *Phenomenology of perception* (4. painos). Routledge. (Alkuperäisteos *Phénoménologie de la perception*. Julkaistu 1945. Gallimard).

- Merleau-Ponty, M. (1993). *Silmä ja mieli*. (Suom. K. Pasanen). Kustannusosakeyhtiö Taide. (Alkuperäisteos L'Œil et l'Esprit julkaistu 1964. Gallimard).
- Mäkikoskela, R (2009). Kohtaamassa yhteistä maailmaa kolmiulotteisesti. *Aikuiskasvatus* 29 (2), 132–141. <https://doi.org/10.33336/aik.94184>
- Mäkikoskela, R. (2015). *Ympäri, sisällä: Kolmiulotteinen työskenteleminen kuvataiteessa*. (Väitöskirja). Aalto University publication series, Doctoral dissertations, 143. Aalto-yliopisto.
- OPH = Opetushallitus (2024). Hyvinvointiosaaminen – kohdatuksi tulella kestävän tulevaisuuden vaikuttajaksi [Verkkosivu]. Haettu 14.1.2024 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/hyvinvointiosaaminen-kohdatuksi-tulella-kestavan-tulevaisuuden>
- Palmu S., Lautenbacher, N. & Pelkonen, T. (toim.). (2022). *Keramiikan käsikirja*. Aalto OpenLearning. Haettu 25.7.2023 osoitteesta <https://openlearning.aalto.fi/mod/book/tool/print/index.php?id=14865>
- Pakarinen, J. (2020, 8. joulukuu). Keramiikkaharrastus kasvattaa suosiotaan – korona-aikana monella on ollut enemmän aikaa tehdä käsitöitä. *Turun sanomat*. Haettu 25.7.2023 osoitteesta <https://www.ts.fi/teemat/5157883>
- Pöllänen, S. (2015). Elements of Crafts that Enhance Well-Being: Textile Craft Makers' Descriptions of Their Leisure Activity. *Journal of Leisure Research*, 47:1, 58–71. DOI:10.1080/00222216.2015.11950351
- R. 1992 = Raamattu. (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen kirkon sisälähetysseura.
- Rosiek, J. (2017). Art, agency, and inquiry: Making connections between new materialism and contemporary pragmatism in arts-based research. Teoksessa M. Cahnmann-Taylor & R. Siegesmund (toim.), *Arts-based research in education: Foundations for practice* (s. 32–47). Taylor & Francis Group.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. Routledge.
- TENK = Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja* 2/2023. Haettu 6.1.2024 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

- Timmons, A. & MacDonald, E. (2008). 'Alchemy and magic': The experience of using clay for people with chronic illness and disability. *British Journal of Occupational Therapy* 71(3), 86–94. DOI:10.1177/030802260807100302
- van der Tuin, I. & Dolphijn, R. (2010). The transversality of new materialism. *Women: a cultural review*, 21(2), 153–171. Routledge. DOI:10.1080/09574042.2010.488377
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (2. painos). Tammi.
- Tuovinen, T. & Mäkikoskela, R. (2018). Taiteellinen toiminta kokemuksen koettelu paikkana. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 227–247). Lapin yliopistopaino. URN:ISBN:978-952-310-940-7
- Tökkäri, V. (2018) Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 64–84). Lapin yliopistopaino. URN:ISBN:978-952-310-940-7
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 19.8.2023 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Wallner, L. (1991). *Savesta keramiikaksi*. (Suom. R. Viitanen). Kustannus-Mäkelä. (Alkuperäisteos An Introduction to pottery: A Step by step project book. Julkaistu 1990. Quintet Publishing Limited. Saksan kieleltä englanniksi kääntänyt C. J. McLeod)
- Westerlund, H. & Väkevä, L. (2010). Kasvatuksen taide ja kasvatustieteeseen: taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta. Teoksessa E. Anttila (toim.). *Taiteen jälki: taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (s. 35–56). Teatterikorkeakoulun julkaisusarja, 40.

Liitteet

1. Litterointimerkkien selitykset

2. [- - -] *Sana tai sanoja poistettu yksityisyyden suojaamiseksi*
3. [nauraa] *Kirjoittajan lisäys tai toiminnan kuvailu*
4. -- *Lause tai kommentti on katkaistu, tai siitä on poistettu osa*

2. Suostumuslomakkeet

Savityöpaja 2.5.2022

Teen pro gradu -tutkielmani keramiikkaharrastuksen merkityksistä. Kerään tutkielmani aineiston tulevan kenttäharjoitteluni aikana. Tämän (2.5.) työpajan tarkoitus on harjoitella keramiikan opettamista ja samanaikaisesti tapahtuvaa aineistonkeruuta.

Käymme työpajan aikana läpi saven käsinrakennuksen perustekniikat ja keskustelemme samalla keramiikkaan liittyvistä kokemuksista ja ajatuksista. Toiveita käsiteltävistä tekniikoista saa esittää.

Vaikka kyseessä on harjoitus, työpajan aikana käydyt keskustelut äänitetään.

Osallistumalla savityöpajaan ja allekirjoittamalla tämän dokumentin annat suostumuksesi siihen, että keskusteluita voi tarvittaessa käyttää myös pro gradu -tutkielmani aineistona. Aineistoa käsitellään tutkielmassa anonyymisti eikä osanottajia voi sen pohjalta tunnistaa.

Tervetuloa!

Pro gradu -tutkielman tekijä

Rosa Kansala
rkansala@ulapland.fi

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Participating in research -agreement

Welcome to the Joy from clay -ceramics course! In addition to teaching I will be doing research about the meanings and experiences around ceramics for my master studies at the University of Lapland, Finland. During the course we will have relaxed conversations, for example about how clay and ceramics inspire us. The conversations will be recorded for research purposes and all attendees' answers will be handled anonymously. With your permission also photos of your work will be taken.

The research will be carried out in a way that the teaching or your enjoyment of the course will not be disturbed. Attending this course will not oblige participation in the research. With those attendees who wish to join the research we will fill and sign this consenting agreement.

I'm looking forward to working with you!
With kind regards,

Rosa Kansala
rkansala@ulapland.fi

By signing this paper I agree that the conversations recorded, forms filled and photographs taken during the course can be used for research purposes for the thesis of Rosa Kansala. This agreement can also be used if someone would like to participate in the research outside the course dates.

Place and date

Firstname and lastname

Signature

3. Haastattelukysymykset keramiikkakurssilla

Alkukartoituskysymykset

- Do you have previous experience of working with clay? What kind of? / Onko sinulla aikaisempaa kokemusta savityöskentelystä? Minkälaista?
- What made you interested in joining this course? / Mikä sai sinut kiinnostumaan kursseille liittymisestä?
- What does working with clay mean to you? / Mitä savityöskentely merkitsee sinulle?
- Do you have other hobbies? What kind of? / Onko sinulla muita harrastuksia? Millaisia?
- What would you like to make during this week? / Mitä haluaisit tehdä tällä viikolla?

Kysymyksiä ensimmäisenä kurssipäivänä

- Mitä ajattelet, kun saat savimöykyn käteesi / What are your thoughts when you get a lump of clay in your hands?
- Miten päätit aloittaa keramiikan? / How did you decide to start doing ceramics?
- Kuvaile savella tekemisen kokemusta. Miltä se tuntuu kehossasi, aisteissasi tai ajatuksissasi? / Describe the experience of working with clay. How does it feel in your body, senses or thoughts?
- Kumpi on tärkeämpää, lopputulos vai prosessi? / Which is more important, the product or the process?

Kysymyksiä toisena kurssipäivänä

- Kuinka kolmiulotteinen työskentely saven kanssa eroaa kaksiulotteisesta työskentelystä, kuten valokuvaamisesta tai piirtämisestä? / How does the 3-dimensional working with clay differ from 2-dimensional working, e.g. drawing or photographing?
- Kuvaile savea materiaalina. Kuinka se käyttäytyy? Kuinka se vastaa? Kuinka se kiellettyy tai mukautuu? / Describe clay as a material. How does it behave? How does it respond? How does it refuse or conform?

Kysymyksiä kolmantena ja neljäntenä kurssipäivänä

- Koetko, että teet tätä vain itsellesi, vai vaikuttaako toisten mielipide? / Do you feel you are only doing this for yourself or does what other people think have an impact?
- Koetko, että sinulla on arkielämässä riittävästi aikaa luoville harrastuksille, kuten keramiikalle? / Do you feel you have enough time in your everyday life for creative hobbies, such as ceramics?
- Koetko tulevasi tietoisemmaksi kehostasi, liikkeistäsi tai aisteistasi? / Do you experience becoming more aware of your body, movement or senses?

Kysymyksiä viidentenä ja kuudentena kurssipäivänä

- Muuttuivatko asenteesi tai ajatuksesi savesta jotenkin? / Did your attitude or thoughts about clay change somehow?
- Muuttuiko keramiikan merkitys sinulle jotenkin kurssin aikana? / Did the meaning of ceramics to you change somehow during the course?
- Vastasiko savella työskentely odotuksiasi? / Did working with clay meet your expectations?

4. Selvitys tutkielman taiteellisesta osiosta

Tämä selvitys on toimitettu erikseen arvioitavaksi 20.2.2023, jonka jälkeen tutkimuskysymyksen sanamuoto ja tutkimusote ovat tarkentuneet. Selvityksessä käytetyt lähteet ovat tutkielman lähdeluettelossa.

Riskirakenteita

Pro Gradu-tutkielman taiteellinen osio / Selvitys taiteellisen osion arvioijille / Rosa Kansala

Mitä tutkin, miksi ja miten aineisto muodostuu

Tavoittelen pro gradu -tutkielmassani ymmärrystä savityöskentelyn aikana heräävistä kokemuksista. Kiinnostukseni tutkia aihetta heräsi huomattuani keramiikkaharrastuksen suosion lisääntyneen viime vuosina. Olen pannut merkille kasvaneen kiinnostuksen harrastusta kohtaan lähipiirissäni, sosiaalisessa mediassa ja myös uutisoinnissa (Yle 2021). Myös kuvataiteen kentällä arvostus keramiikkaa kohtaan on nostanut päätään (Helsinki Design Weekly, 2021). Tutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä tutkimushenkilöt antavat keramiikalle toiminnan yhteydessä? Lähestyin aihetta puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden kautta, jotka yhdessä oman taiteellisen työskentelyn kanssa muodostavat tutkielmani pääasiallisen aineiston. Taiteellisen työskentelyni aikana olen tarkastellut itsessäni herääviä tunnetiloja ja kokemuksia ja kirjannut ne ylös tutkimuspäiväkirjaan. Olen reflektoinut savityöskentelylle antamieni merkitysten suhdetta haastatteluissa ilmenneisiin merkityksiin ja tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen.

Uusmaterialismi ja posthumanismi, työskentelyn kehollisuus

Perehtyessäni keramiikan suosion mahdollisiin syihin ja aihepiiriin liittyvään tutkimukseen, tutustuin uusmaterialistiseen ajatteluun, joka liittyy posthumanistisen, ihmisen etuoikeutettua asemaa suhteessa muihin lajeihin ja ympäristöön kyseenalaistavan filosofian piiriin (Lummaa & Rojola, 2014, s.14; Rosiek, 2017, s. 32) Kasvatustieteen professori Jerry Rosiekin mukaan uusmaterialistisen ajattelun keskiössä on, ettei toimijuus rajoitu vain ihmiseen, vaan on osa kaikkea materiaa ja meitä ympäröivää maailmaa (Rosiek, 2017, s. 32–35). Kullakin materiaalilla on omat erityispiirteensä ja luonteensa.

Näyttelyni nimi kuvastaa saven herkkyyttä. Jos sitä ei kohtelee oikein, se kieltäytyy yhteistyöstä. Taiteellisen työskentelyn aikana olen tietoisesti tunnustellut, kuinka lähelle materiaalin äärirajoja voin päästä ilman, että rakenteet murtuvat tai luhistuvat. Aivan ilman halkeamia en selviytynytäkään. Taiteellisen työskentelyni aikana olen myös pohtinut, kuinka paljon itse samaistun uusmaterialistiseen ajatteluun. Siihen nojautuvan tutkimuksen haasteena on määrittää, milloin on kyse todellisesta toimijuudesta, ja milloin suoraviivaisesta mekaniikasta, jonka häiriintyessä toiminta loppuu (Rosiek, 2007, s. 36). Rosiek käyttää esimerkkinä auton moottoria, joka lakkaa toimimasta tärkeän osan hajotessa. Pohdin, voiko saven ominaispiirteitä pitää aktiivisena toimijuutena, vai onko kuitenkin kyseessä mekaniikka, joka on tunnettava hyvin halutun lopputuloksen saavuttamiseksi?

Tutkijat Asta Kihlman ja Katve-Kaisa Kontturi (2016) arvelevat nykypäivän elämäntyylin kääntävän huomion usein omaan itseemme ja oman elämämme huoliin. He tarjoavat uusmaterialistista ajattelua uudeksi näkökulmaksi, jonka mukaan ihminen onkin osa suurempaa kokonaisuutta, ja luovan prosessin aikana paitsi toimii, myös seuraa teoksen muodostumista (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48). Pysin työskennellessäni antamaan materiaalille tavallista enemmän tilaa muotoutua käsissäni joksikin sellaiseksi, jota en ole osannut odottaa. Koin tulokset palkitseviksi.

Kuvanveistäjä Riikka Mäkikoskela tarkastelee kolmiulotteista taiteellista työskentelyä väitöskirjassaan niin ikään uusmaterialistisesta näkökulmasta (2015) ja toteaa, että kolmiulotteinen kuvataiteellinen työskentely on kehollista, tilallista ja aisteja herkistävää toimintaa. Mäkikoskela kuvailee teoksen tekijän liikkuvan työnsä ympärillä jopa tanssillisesti sitä työstäen ja eri puolilta tarkastellen. Tekijä on myös itse tilallisena olentona vuorovaikutuksessa materiaalin kanssa. (Mäkikoskela, 2015, s. 82–83.) Tästä inspiroituneena tarkastelin työskennellessäni myös kehollisia ja tunnepuolen reaktioitani. Uusmaterialistinen ajattelu ja työskentelyn kehollisuus ovat vaikuttaneet myös haastattelukysymysten muotoilun taustalla.

Metodologia

Tutkielmani kuuluu fenomenologisen tutkimuksen piiriin, koska tutkin tiettyyn ilmiöön liittyviä kokemuksia ja pyrin niiden perusteella muodostamaan parempaa ymmärrystä ilmiöstä (Lähdesmäki ym., 2015b). Tutkimusstrategiani on taideperustainen toimintatutkimus, joka on kehitetty taideperustaista tutkimusta ja toimintatutkimusta yhdistäen (Jokela & Huhmarniemi, 2020,

s. 40; Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 9). Leavyn (2018, s. 4) mukaan taideperustainen tutkimus on kattokäsite kaikelle tutkimukselle, joka hyödyntää taidetta lähtökohtanaan. Jokela ja Huhmarniemi kertovat useisiin lähteisiin viitaten, että toimintatutkimuksessa puolestaan pyritään toiminnan ja reflektion kautta hankkimaan tietoa, jonka avulla voi parantaa käytäntöjä (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42). Vaikka en kehitäkään tutkimustulosteni pohjalta uusia toimintamalleja, uskon silti löytäväni tietoa, joka on hyödynnettävissä esimerkiksi keramiikan opetustyöhön ja sen kehittämiseen.

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa aineiston keruu tapahtuu usein yhtäaikaaisesti toiminnan kanssa, ja tutkittava yhteisö osallistuu aineiston luomiseen (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 40, 45; Jokela ym., 2015, s. 439). Siksi toteutin keskustelunomaiset haastatteluni työskentelyn yhteydessä pitämilläni keramiikkakurssilla ja keramiikkatyöpajalla. Taiteellisella toiminnalla on keskustelua ja ajattelua virittävä ja syventävä rooli. On helpompaa hahmottaa materiaaliin liittyviä kokemuksiaan, jos saa samalla konkreettisesti muotoilla siitä jotakin. Kokemuksellisen, kehollisen ja hiljaisen tiedon esille saaminen ja uusien näkökulmien tarjoaminen ovatkin taideperustaisen tutkimuksen vahvuuksia (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42; Jokela ym., 2015, s. 437–438; Leavy 2018, s. 9). Koen aineiston keruun juuri toiminnan yhteydessä tärkeäksi myös siksi, että odotukset ja todellisuus eivät aina vastaa toisiaan. Koen olevani lähempänä totuutta hetkessä, jossa toiminta tapahtuu.

Taideperustaisen tutkimuksen hengen mukaisesti tutkijan kuuluu olla osallisena toiminnassa, eikä vain seurata ja havainnoida toimintaa vierestä (Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 12). Olen itse ottanut osaa haastatteluihin, mutta samaan aikaan opettaessani en pystynyt täysin keskittymään omiin keramiikkaan liittyviin kokemuksiini. Tutkielmani taiteellinen osio antoi tähän paremman mahdollisuuden. Taiteellinen osioni on sekä osa tutkielman aineistoa että muun aineiston analyysikeino, kuten taideperustaisessa tutkimuksessa usein on (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 41).

Työskentelyn eteneminen ja lopputulokset

Aloitin taiteellisen osion työstämisen Lapin yliopistolla pitämäni keramiikkatyöpajan jälkeen kesällä 2022. Työpajan aikana harjoittelin haastatteluaineiston keruuta. Harjoituksen ja taiteellisen työskentelyni aikana heränneiden ajatusten pohjalta rajasin keramiikkakurssilla toteutetun varsinaisen haastattelun kysymyksiä. Suurin osa taiteellisesta työskentelystäni ajoittui

varsinaisen haastattelun jälkeen syksyille 2022 ja viimeisen teoksen sain valmiiksi helmikuussa 2023. Riskirakenteita-näyttely esittelee tutkielmani taiteellisen osion lopputuotoksia, keraamisia veistoksia. Olen myös parhaani mukaan pyrkinyt havainnollistamaan luomisprosessin aikaista kokemusmaailmaani. Näyttelyssäni on esillä kolme pääveistosta, sekä muutamia pienempiä teemaan sopivia kokeiluja. Toivon teosten henkivän uusmaterialistista ajattelua ja materiaalin toimijuutta, mutta myös henkilökohtaisia merkityksiä, joita saven työstämiseen minulla kytkeytyy. Uusmaterialistiselle ajattelulle on tyypillistä hahmottaa materiaalisuutta rytmisyytenä tai pienenä värähtelynä materian ja sen kokijan välillä (Kihlman & Kontturi, 2016, s. 48). Tästä inspiroituneena kolmessa veistoksessa toistuu rytmisen pinta, jonka variaatio on muodostunut oman intentioni, materiaalin ja olosuhteiden yhteisvaikutuksesta. Koska toivon näyttelyni rohkaisevan taiteen keholliseen kokemiseen, on yksityiskohdat sijoitettu veistosten sisälle. Ne nähdäkseen on kurkoteltava katsomaan pintaan muotoilluista aukoista.

Tutkielmani taiteellisen osion tavoitteena oli kokeileva, pohtiva ja toiminnallinen prosessi, jonka aikana toivoin löytäväni myös taiteelliseen ajatteluuni uusia näkökulmia. Taiteellisen ilmaisuni kehittäminen ei kuitenkaan ollut pääasiallinen tarkoitukseni, joten en luokittele tutkielmani taiteellisen tutkimuksen piiriin (Borgdorff, 2011, s. 46; Leavy, 2018, s. 12). Taide on tutkielmassani enemmän tutkimusväline kuin tutkimuksen kohde. Siksi on luontevaa esitellä taiteellisen työskentelyni fyysiset tulokset tässä vaiheessa, ja jatkaa seuravaksi aineistojen literointiin sekä syvempään analysointiin ja vertailuun. Tarkastelun myötä saatan löytää asioita, jotka vaativat syventämään tai laajentamaan myös teoreettista viitekehystäni. Tutkielmani on alusta alkaen edennyt hermeneuttista kehää muistuttaen. Olen palannut ymmärryksen lisääntyessä aiempien vaiheiden äärelle tarkastelemaan niitä uudestaan (Lähdesmäki ym., 2015c).

Jo tässä vaiheessa olen pannut merkille, että kokemus savityöskentelyn kehollisuudesta vaihtelee. Keramiikkakurssin osallistujat eivät olleet erityisesti kiinnittäneet huomiota työskentelyn kehollisuuteen aikaisemmin. Huomasin usein muistuttavani heitä siitä, kuinka tärkeää on nousta välillä ylös tarkastelemaan teosta vähän kauempaa ja eri kuvakulmista. Toisaalta myös itse huomasin pieniä yksityiskohtia työstäessäni unohtavani kehoni täysin. Pystyin olemaan pitkiäkin aikoja melko epämukavissa asennoissa huomaamatta raajojeni puutuvan. Suurempia teoksia työstäessä tuli välillä suorastaan hiki. Kehon tarkasteleminen ja hyödyntäminen luovassa prosessissa on siis mahdollisesti asia, joka vaatii tietoista opettelua.